

VADOVAS

Neteisėto profiliavimo prevencija dabar ir ateityje. Vadovas

Šio vadovo rankraštis baigtas rengti 2018 m.

Nuotraukos (ant viršelio ir tekste, iš kairės į dešinę): © stock.adobe.com-Savvapanf Photo

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungą pateikiama internete (<http://europa.eu>).

Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurios autorių teisės nepriklauso FRA, galima tik gavus autorių teisių turėtojų leidimą.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2022

Print	ISBN 978-92-9461-449-0	doi:10.2811/91455	TK-06-18-031-LT-C
PDF	ISBN 978-92-9461-423-0	doi:10.2811/231087	TK-06-18-031-LT-N

© Europos pagrindinių teisių agentūra, 2022

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį. Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurios autorių teisės nepriklauso FRA, galima tik gavus autorių teisių turėtojų leidimą.

Printed by the Publications Office in Luxembourg

Neteisėto profiliavimo prevencija dabar ir ateityje. Vadovas

Turinys

DIAGRAMOS IR LENTELĖS.....	5
AKRONIMAI IR SANTRUMPOS.....	6
ĮŽANGA	7
1 ĮŽANGA. KAS YRA PROFILIAVIMAS?	15
1.1. Kas yra profiliavimas.....	16
1.1.1. Profiliavimas teisėsaugos ir sienų valdymo srityje	18
1.1.2. Kas yra algoritminis profiliavimas	19
1.2. Kada profiliavimas yra neteisėtas?	24
1.2.1. Diskriminacijos draudimas.....	25
1.2.2. Teisė į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsauga.....	32
1.3. Koks galimas neigiamas neteisėto profiliavimo poveikis teisėsaugos ir sienų valdymo srityje?	40
1.3.1. Poveikis pasitikėjimui policijos ir sienų valdymo institucijomis ir geriems santykiams su bendruomene.....	41
1.3.2. Profiliavimo veiksmingumas	51
2 TEISĖTO PROFILIAVIMO PRINCIPAI IR PRAKTIKA	55
2.1. Gerbti žmogaus orumą.....	57
2.2. Pagrįsti ir objektyvūs pagrindai	61
2.2.1. Kaip išvengti šališkumo	61
2.2.2. Aiškios gairės pareigūnams	62
2.2.3. Tikslinis mokymas.....	64
2.2.4. Pagrįsti pagrindai įtarti. Naudojimas žvalgybos duomenimis ir informacija.....	70
2.2.5. Teisėsaugos profiliavimui vykdyti skirtos sustabdymo ir apieškojimo formos	79
2.3. Atskaitomybė.....	83
2.3.1. Vidaus stebėseną	85
2.3.2. Ant kūno tvirtinamos kameros	91
2.3.3. Skundų nagrinėjimo mechanizmai.....	95
3 ALGORITMINIS PROFILIAVIMAS.....	103
3.1. Algoritminį profiliavimą reglamentuojanti duomenų apsaugos sistema.....	106
3.1.1. Duomenys turi būti tvarkomi konkrečiu tikslu.....	108
3.1.2. Asmenys turi būti informuojami	111
3.1.3. Duomenis laikykite saugiai: įrašų, registracijos žurnalų ir saugojimo taisyklės.....	113
3.1.4. Būtina nustatyti neteisėto duomenų tvarkymo atvejus ir užkirsti jiems kelią.....	114

3.2.	Didelės apimties duomenų bazės sienų valdymo ir saugumo tikslais...	118
3.2.1.	Tvarkant duomenis didelės apimties duomenų bazėse pagrindinėms teisėms kylančios rizikos mažinimas	122
IŠVADA		127
PRIEDAS		128
NUORODOS		131

Diagramos ir lentelės

1 pav.	Algoritminio profiliavimo procesas teisėsaugos ir sienų valdymo srityje.....	22
2 pav.	Privatumo ir duomenų apsaugos pažeidimas. Vertinimo procesas...	38
3 pav.	Policijos sustabdymas, per penkerius metus iki EU-MIDIS II tyrimo sustabdytų asmenų suprantamas kaip etninis skirstymas, pagal ES valstybes nares ir tikslines grupes (%).....	46
4 pav.	Savaime išsipildančios pranašystės ciklas	52
5 pav.	Trys pagarbaus sustabdymo elementai	59
6 pav.	Tikslinio mokymo medžiagos kūrimo eiga ir tikslai	65
7 pav.	Rodikliai, kurie, manoma, padeda arba labai padeda veiksmingai atpažinti asmenis, mėginančius neteisėtai patekti į šalį, prieš pareigūnams su jais pasikalbant (%).....	72
8 pav.	Elementų derinys.....	77
9 pav.	Nediskriminacinio profiliavimo elementai	78
10 pav.	Vidaus stebėsenos elementai	87
11 pav.	Internetinė priemonė, kurioje rodoma informacija apie Londone vykdytus sustabdymo ir apieškojimo veiksmus	90
12 pav.	Skundų nagrinėjimo mechanizmų ES valstybėse narėse apžvalga...	97
13 pav.	Minimalūs poveikio vertinimų reikalavimai.....	116
1 lentelė.	Konkrečia žvalgybos informacija grindžiamo viešosios tvarkos palaikymo ir prognozinio viešosios tvarkos palaikymo ypatybės	19
2 lentelė.	Duomenų apsaugos reikalavimai. Policijos direktyvos ir BDAR skirtumai	34
3 lentelė.	Gairių rūšys ir ypatybės ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas	63
4 lentelė.	Kaip nustatyti tinkamą teisinę sistemą, atsižvelgiant į duomenų tvarkymo tikslą.....	109
5 lentelė.	Pareiga asmenims pateikti informaciją apie profiliavimą: duomenų rūšis, pranešimo priemonės ir išimtis	111
6 lentelė.	Atrinktos ES priemonės, apimančios didelio kiekio duomenų tvarkymą sienų valdymo ir teisėsaugos srityse	119
7 lentelė.	Esamos ir planuojamos ES didelės apimties IT sistemos	128

Akronimai ir santrumpos

29 straipsnio darbo grupė	29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė
AIS	Atvykimo ir išvykimo sistema
BDAR	Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas
BPMP	Bendroji pagrindinė mokymo programa
EDAPP	Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas
ENISA	Europos Sąjungos tinklų ir informacijos apsaugos agentūra
ES	Europos Sąjunga
ESBO	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
ETIAS	Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema
EU-MIDIS	Apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje
EŽTK	Europos žmogaus teisių konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
<i>Frontex</i>	Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra
IT	Informacinės technologijos
JT	Jungtinės Tautos
JTŽTT	Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba
OHCHR	Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras
PDAV	Poveikio duomenų apsaugai vertinimas
SIS II	Šengeno informacinė sistema
TŠP	Trečiosios šalies pilietis
VIS	Vizų informacinė sistema

Ižanga

Technologiniai pokyčiai paskatino plačiau taikyti profiliavimą įvairiausiose srityse, įskaitant rinkodarą, užimtumą, sveikatos apsaugą, finansus, teisėsaugą, sienų kontrolę ir saugumą. Pastaraisiais metais profiliavimo priemonių naudojimas teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnų darbe sulaukė didesnio ES valstybių narių dėmesio. Profiliavimą dažnai ir teisėtai taiko teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnai nusikaltimų prevencijai, tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo veiksams, taip pat neteisėtos migracijos prevencijai ir aptikimo operacijoms vykdyti. Tačiau neteisėtas profiliavimas gali sumenkinti pasitikėjimą valdžios institucijomis, visų pirma policija, ir stigmatizuoti tam tikras bendruomenes. Taip gali kilti įtampa tarp bendruomenių ir teisėsaugos institucijų dėl profiliavimo, kuris suvokiamas kaip diskriminuojantis.

Šiame vadove paaiškinama, kas yra profiliavimas, kokios teisinės sistemos jį reglamentuoja ir kodėl jį vykdyti teisėtai būtina norint ne tik apsaugoti pagrindines teises, bet ir užtikrinti veiksmingą viešosios tvarkos palaikymą ir sienų valdymą. Vadove taip pat pateikiama praktinių patarimų, kaip išvengti neteisėto profiliavimo vykdamas policijos ir sienų valdymo operacijas. Šiame vadove pateikti principai ir praktika iliustruojami pavyzdžiais, atvejo tyrimais ir teismų praktika iš visos ES ir kitų šalių.

Kodėl reikia šio vadovo?

Profiliavimas kelia daug su pagrindinėmis teisėmis susijusių klausimų¹. Profiliavimo metodai gali pažeisti įtvirtintus teisės principus, įskaitant lygybės ir nediskriminavimo, taip pat teises į privatų gyvenimą ir duomenų apsaugą. Be to, kilo klausimų dėl

¹ Žr. FRA (2018e), p. 85-87; FRA (2017c), p. 88-89; FRA (2016), p. 83-85.

profiliavimo veiksmingumo kovojant su neteisėta veikla ir galimu neigiamu poveikiu valdžios institucijų (įskaitant policiją ir sienų valdymą) ir bendruomenių, kurioms jos tarnauja, santykiams.

Atsakydama į šiuos klausimus, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) 2010 m. paskelbė vadovą „Siekiant veiksmingiau palaikyti viešąją tvarką. Diskriminacinio etninio skirstymo samprata ir prevencija“. Jame nagrinėjami policijos taikomi profiliavimo metodai, visų pirma įgaliojimų sustabdyti ir apieškoti žmones vykdytas. Vadovu siekta vidurinės grandies pareigūnams suteikti priemonių, padedančių išvengti diskriminacinio etninio skirstymo.

Nuo tada technologijų raida stipriai pakeitė profiliavimo ypatumus. Šiandien profiliavimas dažniausiai grindžiamas didelių duomenų rinkinių kompiuterinės analizės rezultatais. Nuo 2018 m. gegužės mėn. visoje ES taikomomis pakeistomis – griežtesnėmis – duomenų apsaugos taisyklėmis nustatyti nauji asmens duomenų rinkimo, analizės ir naudojimo standartai.

Atsižvelgiant į šiuos svarbius pokyčius šiame atnaujintame vadove išplėtotas ir papildytas 2010 m. vadovo turinys, kad jame atsispindėtų naujos teisinės ir praktinės realijos. Į neteisėtą profiliavimą žvelgiama iš platesnės perspektyvos, apimant:

- profiliavimą sienų valdymo srityje;
- diskriminacinį profiliavimą visais pagrindais, įskaitant pilietybę, amžių, lytį ir etninę kilmę, ir
- algoritminį ar kompiuterinį profiliavimą.

Atsižvelgiant į profiliavimo pokyčius ir naujoves, šioje 2018 m. versijoje taip pat pateikta naujų pavyzdžių ir atvejo tyrimų.

Kas turėtų naudotis šiuo vadovu?

Šis vadovas visų pirma skirtas asmenims, atsakingiems už teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnų mokymą. Jis taip pat galėtų padėti vidurinės grandies pareigūnams teisėtai taikyti profiliavimo metodus. Juo siekiama pagerinti teorines ir praktines profiliavimo žinias bei konkrečiai parodyti, kaip profiliuoti nepažeidžiant pagrindinių teisių.

Vadove aptariamas pirminės grandies policijos pareigūnų atliekamas profiliavimas, pavyzdžiui, vykdant sustabdymo ir apieškojimo veiksmus, ir sienos apsaugos pareigūnų vykdomi patikrinimai sienos perėjimo punktuose, ypač kai priimamas sprendimas asmenį nukreipti išsamesniam antros linijos patikrinimui atlikti. Sienų valdymo srityje tai pagalbinė mokymo priemonė tiems asmenims, kurie teikia mokymus pagal bendrąją pagrindinę sienų valdymo pareigūnų mokymo programą, numatytą Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamento 36 straipsnio 5 dalyje (Reglamentas (ES) 2016/1624).

Šiame vadove nagrinėjamas ir didelės apimties duomenų rinkinių analize pagrįstas profiliavimas, įskaitant ES teisės aktais reglamentuojamą profiliavimą. Jame nenagrinėjama kitose situacijose taikoma profiliavimo praktika, pvz., privačiajame sektoriuje komerciniais tikslais vykdomas profiliavimas. FRA vykdo tolesnius tyrimus šia tema².

Kaip naudotis šiuo vadovu?

Šiame vadove apžvelgiami pagrindiniai profiliavimo principai ir praktika teisėsaušgos ir sienų valdymo srityje. Jį galima skaityti nuosekliai arba naudoti kaip pagalbinę mokymo medžiagą.

Vadovą sudaro trys skyriai. 1 skyriuje paaiškinama profiliavimo sąvoka, nurodoma, kada profiliavimas tampa neteisėtas, ir apžvelgiamas galimas neigiamas tokio profiliavimo poveikis atskiriems asmenims ir bendruomenėms, taip pat policijos ir sienų valdymo įgaliojimų vykdymui. 2 skyriuje išdėstomi principai ir praktika, kuria teisėsaušgos ir sienos apsaugos pareigūnai turėtų vadovautis vykdydami teisėtą profiliavimo veiklą. Galiausiai 3 skyriuje kalbama apie algoritminį profiliavimą. Atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje praktika nėra taip gerai išplėtotą, šiame skyriuje konkrečių pavyzdžių pateikiama mažiau. Vietoj to pristatomos esminės kompiuterinio profiliavimo grėsmės pagrindinėms teisėms ir išdėstomi pagrindiniai teisiniai reikalavimai, nustatyti Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (BDAR) ir Policijos direktyvoje.

Įvairūs vadovo aspektai išryškunami vaizdiniais elementais. Pagrindiniai aspektai išdėstomi geltonuose laukeliuose. Melsvuose laukeliuose pabrėžiami kertiniai teisinės sistemos aspektai, o žaliuose – pateikiami praktiniai pavyzdžiai. Kituose laukeliuose išskiriami įsidėmėtini aspektai, atvejo tyrimai ir teismų praktikos pavyzdžiai. Nors bandyta pateikti kuo įvairesnių atvejo tyrimų, neproporcingai daug pavyzdžių

2 Žr. FRA projektą apie [dirbtinį intelektą, didžiuosius duomenis ir pagrindines teises](#).

yra iš Jungtinės Karalystės (JK) patirties. Taip yra dėl to, kad JK neteisėtą profiliavimą tiria nuo devintojo dešimtmečio, o kitos valstybės narės tik neseniai pripažino neteisėto profiliavimo praktiką. Taigi šios srities priemonės ir praktika Jungtinėje Karalystėje yra išsamesnės ir senesnės, tad galima semtis pavyzdžių.

Kaip buvo kuriamas šis vadovas?

FRA surengė susitikimą su įvairių sričių ekspertais, su jais aptarė pirminį vadovo projektą ir parėngė galutinę jo versiją.

Todėl FRA norėtų padėkoti ekspertams iš Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro (OHCHR), Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (*Frontex*), Demokratinėlių institucijų ir žmogaus teisių biuro prie Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO), organizacijos „Amnesty International“, Europos kovos su rasizmu tinklo (ENAR), Tarptautinio migracijos politikos vystymo centro (ICMPD), „FIZ Karlsruhe“, Leibnico informacinės infrastruktūros instituto, GmbH, Europos skaitmeninių teisių grupės, Europos atviros visuomenės iniciatyvos, taip pat Prancūzijos ombudsmeno atstovams, Nyderlandų, Danijos ir Austrijos policijos pareigūnams bei Lenkijos sienų apsaugos pareigūnams už jų vertingas įžvalgas rengiant vadovą.

Pagrindinių punktų santrauka

1. Saugomos savybės niekada negali būti vienintelis profiliavimo pagrindas

- Profiliavimas – tai **asmenų skirstymas į kategorijas** pagal jų savybes.
- Norėdamos rinkti ir tvarkyti **asmens duomenis**, teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos turi užtikrinti, kad yra teisinis pagrindas rinkti ir tvarkyti duomenis ir kad duomenys būtų renkami ir tvarkomi siekiant tinkamo ir teisėto tikslo ir kai tai daryti būtina ir proporcinga.
- **Saugomos savybės**, tokios kaip rasė, etninė kilmė, lytis ar religija, gali būti veiksniai, į kuriuos teisėsaugos institucijos ir sienos apsaugos pareigūnai atsižvelgia vykdydami savo įgaliojimus, bet jos **negali būti vienintelė ar pagrindinė priežastis išskirti žmogų**. (Daugiau informacijos apie saugomas savybes rasite [1.2.1 skirsnyje](#).)
- Vien tik ar iš esmės viena ar daugiau saugomų savybių pagrįstas profiliavimas prilygsta tiesioginei diskriminacijai, todėl **pažeidžia asmens teises ir laisves** ir yra **neteisėtas**.

2. Bet koks bendravimas su žmogumi turi būti pagarbus, profesionalus ir informatyvus

- **Kokybiškai bendraujant** šališko profiliavimo tikimybė savaime neišnyksta, tačiau tikėtina, kad bendravimas bus sėkmingesnis ir neigiamas policijos ar sienos apsaugos pareigūno vykdomo sustabdymo poveikis bus mažesnis. Sienų valdymo srityje profesionalus ir pagarbus elgesys įvardijamas kaip teisinė prievolė.
- **Profesionalus ir pagarbus elgesys** paprastai skatina žmogų į sustabdymą žiūrėti palankiai.
- **Sustabdymo priežasčių paaiškinimas** asmeniui padeda didinti visuomenės pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo pareigūnų vykdomomis operacijomis ir neskatina manyti, kad profiliavimas šališkas.
- Tačiau pagarba ir mandagumas **niekada nepateisina neteisėtų patikrinimų kertant sieną ar sustabdymo ir apieškojimo veiksmų.**

3. Profiliavimas turi būti vykdomas, kai tam yra objektyvių ir pagrįstų pagrindų

- Sustabdymas ir nukreipimas antros linijos patikrinimui atlikti teisėti tada, kai įtarimams yra **pagrįstų ir objektyvių pagrindų.**
- Asmeninės savybės gali būti teisėtas profiliavimo veiksnys. Tačiau siekiant išvengti diskriminavimo **įtarimams turi būti ir pagrįstų pagrindų,** paremtų kita informacija nei saugomos savybės.
- **Konkrečia ir aktualia žvalgybos informacija** grindžiami teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnų veiksmai dažniau būna **objektyvūs.**
- Ypač svarbu, kad sprendimas sustabdyti asmenį ar nukreipti jį antros linijos patikrinimui **nebūtų pagrįstas vien tik pareigūno nuojauta,** nes toks elgesys gali būti šališkas, pagrįstas stereotipais ir (arba) išankstiniais nusistatymais.

4. Neteisėtas profiliavimas daro neigiamą poveikį policijos darbui ir sienų valdymui

- **Neteisėtas profiliavimas menkina pasitikėjimą policijos ir sienos apsaugos pareigūnais.** Jis gali skatinti nesutarimus tarp policijos ir (arba) sienos apsaugos pareigūnų ir mažumų grupių ar kitų bendruomenių, kurios gali jaustis išskiriamos. Kai kurie asmenys ir grupės, jausdami neteisybę, gali prarasti pasitikėjimą policija ir kitomis institucijomis, o dėl to gali būti rečiau pranešama policijai apie nusikaltimus ir sumenkti bendradarbiavimas su valdžios institucijomis. Valdžios institucijos, savo ruožtu, gali įtariai žvelgti į tam tikras grupes, o tai gali lemti daugiau neteisėto profiliavimo atvejų.
- **Neteisėtas profiliavimas menkina profiliavimo veiksmingumą,** nes policijos ar sienos apsaugos pareigūnų sustabdytų asmenų skaičius nebūtinai atitinka skirtingų grupių įvykdomų nusikaltimų skaičių.
- Kyla **savaime išsipildančios pranašystės** rizika, kai, policijai ar sienų valdymo pareigūnams neproporcingai stebint mažumą, daugiau jos atstovų sulaukoma arba tikrinama kertant sieną.

5. Neteisėtas profiliavimas turi teisinių ir finansinių pasekmių ir pareigūnai turi už tai atsakyti

- Teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai **privalo** profiliavimą vykdyti laikydamiesi įstatymuose nustatytų reikalavimų.
- Siekiant užtikrinti atskaitomybę ypač svarbu **rinkti patikimus, tikslus ir savalaikius duomenis.**
- **Veiksmingi skundų nagrinėjimo mechanizmai** gali atgrasyti nuo piktnaudžiavimo įgaliojimais, padėti apsaugoti ir atkurti visuomenės pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo institucijų vykdomomis operacijomis.
- **Susitikimai su visuomenės nariais** (siekiant išklaudyti jų nuomonę, aptarti profiliavimą ir gauti atsiliepimų apie operacijas, taip pat pasisemti svarbios patirties ir pagerinti profiliavimo veiksmus).

6. Algoritminis profiliavimas negali pažeisti duomenų apsaugos taisyklių

- Plėtojant ir taikant algoritminį profiliavimą, kiekviename proceso etape gali atsirasti vietos **šališkumui**. Kad taip neatsitiktų ir vėliau nebūtų pažeistos pagrindinės teisės, tiek **IT specialistai**, tiek **duomenis aiškinantys pareigūnai turėtų gerai išmanyti pagrindines teises**.
- Itin svarbu naudoti **patikimus duomenis**. Į algoritmą įvedus šališkus ar iš nepatikimų šaltinių gautus duomenis bus gaunami šališki ir nepatikimi rezultatai.
- Algoritminis profiliavimas turi būti **teisėtas, būtinas ir proporcingas**.
- Duomenys turi būti tvarkomi **konkrečiu tikslu**.
- Asmenys turi **teisę būti informuoti** – gauti informaciją apie renkamus ir saugomus jų asmens duomenis, tų duomenų tvarkymą, tvarkymo tikslą ir savo teises.
- Duomenys turėtų būti **renkami, tvarkomi ir saugomi saugiai**. Valdžios institucijos turi registruoti tvarkymo veiksmus (įskaitant tai, kas su duomenimis daroma) ir turėti tokių veiksmų žurnalus (su informacija apie asmenį (-is), turintį (-ius) prieigą prie duomenų).
- Būtina **užkirsti kelią** neteisėtam duomenų tvarkymui ir tokius atvejus **nustatyti**: 1) atliekant išankstinio poveikio vertinimą ir 2) naudojant algoritme įdiegtas integruotąsias privatumo priemones.

Svarbios interneto svetainės

Europos Sąjunga

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT): <http://www.curia.eu>

ES teisės aktai: <http://eur-lex.europa.eu/>

Europos pagrindinių teisių agentūra (FRA): <http://fra.europa.eu>

Europos Parlamentas: <http://www.europarl.europa.eu>

Europos Taryba

Europos Tarybos Ministrų Komitetas: <http://www.coe.int/cm>

Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT): <http://www.echr.coe.int>

Jungtinės Tautos

Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR):

<http://www.ohchr.org>

Kova su diskriminacija

Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI): <http://www.coe.int/ecri>

Europos lygybės įstaigų tinklas (EQUINET): <http://www.equineteurope.org/>

Nacionalinės lygybės įstaigos: <https://equineteurope.org/members-map/>

Duomenų apsauga

Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (EDAPP):

<https://edps.europa.eu/>

Europos duomenų apsaugos valdyba (EDAV): <https://edpb.europa.eu>

Nacionalinės duomenų apsaugos institucijos:

https://edpb.europa.eu/about-edpb/board/members_en

Teisėsauga

Nepriklausomas policijos skundų nagrinėjimo institucijų tinklas (IPCAN):

<https://ipcan.org/>

Europos Sąjungos teisėsaugos mokymo agentūra (CEPOL):

<https://www.cepol.europa.eu/>

Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra (Europol):

<https://www.europol.europa.eu/>

Sienų valdymas

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*Frontex*): <https://frontex.europa.eu/>

Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO): <https://www.easo.europa.eu/>

Didelės apimties duomenų bazės

Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (eu-LISA): <https://www.eulisa.europa.eu/>

1

Įžanga. Kas yra profiliavimas?

Šiame skyriuje rašoma apie tai, kas yra profiliavimas, ir paaiškinamos svarbiausios pagrindinės teisės, kurias jis gali paveikti. Profiliavimas apibūdinamas atsižvelgiant į teisėsaugos ir sienų valdymo srityje vykdomą veiklą nagrinėjant tris pagrindinius elementus:

- profiliavimo sąvoką ir tai, kaip profiliavimą taiko teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos. Šiame skirsnyje pristatomas ir kai kurių skirtingų rūšių profiliavimas;
- svarbiausius pagrindinių teisių principus, kurių būtina laikytis, kad profiliavimas būtų vykdomas teisėtai, būtent nediskriminavimo principą ir teises į privatų gyvenimą ir duomenų apsaugą;
- galimą neigiamą profiliavimo poveikį, įskaitant galimas pasekmes asmenims ir santykiams su bendruomenėmis bei pasitikėjimui policijos ir sienų valdymo institucijomis.

1.1. Kas yra profiliavimas

Pagrindiniai aspektai

- Profiliavimas yra **asmenų skirstymas į kategorijas** pagal jų savybes.
- Teisėsaugos ir sienų valdymo srityje profiliavimas vykdomas dviem pagrindiniais tikslais: **siekiant nustatyti žinomas asmenis pagal žvalgybos informaciją apie konkretų asmenį** ir kaip **prognozinis metodas** siekiant nustatyti nežinomas asmenis, kurie gali dominti teisėsaugos ir sienų valdymo institucijas. Abiem atvejams gali būti būdingas sąmoningas ar nesąmoningas šališkumas, dėl kurio asmenys gali būti diskriminuojami.
- Sienos apsaugos ir teisėsaugos pareigūnų vykdomai profiliavimo veiklai įtakos gali turėti iš jų asmeninės ar institucinės patirties kylantis šališkumas. Tokie nusistatymai gali paveikti profiliavimo rezultatus ir juos pakeisti, o tai turėtų įtakos tiek viešosios tvarkos palaikymo teisėtumui, tiek veiksmingumui.
- Stereotipai gali atspindėti šokią tokią statistinę tiesą. Vis dėlto net ir tokiais atvejais jie **išlieka probleminiai**, jei lemia tai, kad asmuo laikomas grupės nariu ir nėra atsižvelgiama į jo asmeninę padėtį.
- Plėtojant ir taikant algoritminį profiliavimą, **kiekviename proceso etape gali atsirasti vietos šališkumui**. Kad taip neatsitiktų ir vėliau būtų išvengta galimų pagrindinių teisių pažeidimo, tiek algoritmus kuriantys IT specialistai, tiek duomenis renkantys ir aiškinantys pareigūnai turėtų gerai išmanyti pagrindines teises ir tai, kaip jas taikyti šiuo atveju.

Profiliavimas yra **asmenų skirstymas į kategorijas** pagal jų asmenines savybes. Tokios savybės gali būti nekintamos (pvz., amžius ar ūgis) arba kintamos (pvz., apranga, įpročiai, pomėgiai ar kiti elgsenos elementai). Profiliavimas apima duomenų gavybą, kai asmenys skirstomi į kategorijas „**pagal tam tikras matomas savybes siekiant nustatyti, esant tam tikrai paklaidos tikimybei, kitas – nematomas – savybes**“³.

3 Dinant J.-M., Lazaro C., Pouillet Y., Lefever N., ir Rouvroy A. (2008), p. 3.

Profiliavimo taikymo tikslai:

- kaupti žinias analizuojant esamus duomenis ir daryti prielaidas apie asmenį. Yra remiamasi ankstesne patirtimi ir statistine analize tam tikrų savybių tarpusavio ryšiu ir tam tikroms pasekmėms ar elgesiui nustatyti;
- teikti pagalbą priimant sprendimus, naudojant šias koreliacijas sprendimams apie taikytinus veiksmus priimti.

Todėl profiliavimas yra galinga teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnų priemonė, tačiau ji kelia ir tam tikrų didelių pavojų:

- profiliavimu nustatomos bendrojo pobūdžio atitikty, kurios nebūtinai būdingos kiekvienam asmeniui. Bet kuris asmuo gali būti taisyklės išimtis;
- profiliai gali sukurti neteisingų koreliacijų, tiek konkrečių asmenų, tiek grupių atveju;
- profiliai gali lemti kenksmingų stereotipų atsiradimą ir paskatinti diskriminaciją;
- kai kurie stereotipai gali atspindėti statistinę tiesą. Vis dėlto net ir tokiais atvejais jie yra probleminiai, jei dėl jų su asmeniu elgiama kaip su grupės nariu, o ne kaip su atskiru žmogumi.

Pavyzdžiai

Galimai netikslus profiliavimas

Prielaidą, kad „moterys gyvena ilgiau už vyrus“, pagrindžia faktiniai moksliniai tyrimai, tačiau bet kuris konkretus vyras gali gyventi ilgiau už bet kurią konkrečią moterį. Todėl bet kuris sprendimas dėl moters, priimtas remiantis šia prielaida, gali būti netikslus bet kuriuo pavieniu atveju ir bus teisingas tik skaičiuojant vidurkį.

Žmogus gali leisti savo šeimai ar draugams naudotis savo automobiliu, todėl bet kuris rizikingai vairuojančio žmogaus profilis, paremtas duomenimis apie automobilio savininką, bus nepatikimas.

1.1.1. Profiliavimas teisėsaugos ir sienų valdymo srityje

Profiliavimą dažnai ir teisėtai naudoja teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnai nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo veiksams, taip pat neteisėtos migracijos prevencijos ir aptikimo operacijoms vykdyti.

Profiliavimas – „bet kokios formos automatizuotas asmens duomenų tvarkymas, kai asmens duomenys naudojami siekiant įvertinti tam tikrus su fiziniu asmeniu susijusius asmeninius aspektus, visų pirma siekiant išanalizuoti arba numatyti aspektus, susijusius su to fizinio asmens darbo rezultatais, ekonomine situacija, sveikatos būkle, asmeniniais pomėgiais, interesais, patikimumu, elgesiu, vieta arba judėjimu“⁴. Šio duomenų tvarkymo rezultatais naudojama atliekant sienų valdymo ir teisėsaugos pareigūnų veiksmus, pvz., sustabdant ir apieškant, sulaikant, atsisakant leisti atvykti į tam tikras teritorijas ar nukreipiant išsamesniam antros linijos patikrinimui atlikti prie sienos. Profiliavimas taikomas šiais dviem pagrindiniais atvejais:

- asmenims nustatyti remiantis konkrečia žvalgybos informacija. Tam naudojamas profilis, kuriame nurodytos visos konkrečių įtariamųjų savybės, vadovaujantis apie konkretų įvykį surinktais įrodymais;
- kaip prognozinis metodas, siekiant nustatyti nežinomus asmenis, kurie gali dominti teisėsaugos ir sienų valdymo institucijas. Tam naudojama duomenų analizė ir patirtimi bei informacija pagrįstos prielaidos. Idealiu atveju prognoziniai metodai būna nukreipti į elgesį, tačiau praktiškai dėmesys krypta ne (arba ne vien tik) į elgesį, o į matomas fizines savybes, tokias kaip amžius, lytis ar etninė kilmė.

1 lentelėje palyginami pagrindiniai šių dviejų rūšių profiliavimo ypatumai viešosios tvarkos palaikymo požiūriu.

4 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680 dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuria panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR, OL L 119 (Policijos direktyva), 3 straipsnio 4 dalis.

1 lentelė. Konkrecia žvalgybos informacija grindžiamo viešosios tvarkos palaikymo ir prognozinio viešosios tvarkos palaikymo ypatybės

	Konkrečia žvalgybos informacija grindžiamas viešosios tvarkos palaikymas	Prognozinis viešosios tvarkos palaikymas
Aplinkybės	Padarytas nusikaltimas arba paskelbtas perspėjimas dėl konkretaus asmens.	Nepadarytas joks nusikaltimas arba nepaskelbtas joks perspėjimas dėl konkretaus asmens.
Metodas	Reaktyvus.	Proaktyvus.
Tikslas	Sulaikyti įtariamąjį (-uosius).	Nuspėti, kur ir kada gali būti įvykdyti nusikaltimai arba kas gali mėginti neteisėtai patekti į šalį.
Naudojami duomenys	Su atveju susijusi konkreti žvalgybos informacija (toliau – asmeninis profilis).	Su keliais atvejais susijusi bendra žvalgybos informacija.
Proceso rūšis	Derinami duomenimis pagrįsti ir žmogiškieji procesai.	Iš esmės duomenimis pagrįstas procesas (toliau – rizikos analizė).

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Abiejų rūšių profiliavimas gali būti neteisėtas, jei nesilaikoma konkrečių apsaugos priemonių, įskaitant reikalavimą turėti profiliavimo tikslą ir tinkamą pagrindą. 2 ir 3 skyriuose pateikiama praktinė informacija, kaip užtikrinti, kad profiliavimas būtų ir teisėtas ir nepažeistų žmogaus teisių.

1.1.2. Kas yra algoritminis profiliavimas

Spartūs technologiniai pokyčiai lėmė, kad profiliavimas vis dažniau grindžiamas duomenų bazėse ir informacinių technologijų sistemose (IT sistemose) saugomais duomenimis. Vykdamt algoritminį profiliavimą naudojami įvairūs metodai žmonėms profiliuoti, paremti koreliacijomis ir duomenų modeliais. Algoritminis profiliavimas leidžia teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnams remiantis duomenų analize susitelkti į asmenis ar konkrečias grupes, kurios kelia tam tikrą riziką.

Algoritminis profiliavimas kelia svarbių su pagrindinėmis teisėmis susijusių problemų, pvz., galima diskriminacija ir teisių į privatų gyvenimą ir duomenų apsaugą pažeidimai. Šiame vadovo skirsnyje aiškinama, kaip teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai gali naudoti ir vertinti duomenis savo kasdiniame darbe nepažeisdami pagrindinių teisių principų.

Kaip reglamentuojamas asmens duomenų tvarkymas?

Profiliams kurti tvarkomų asmens duomenų teisiniai standartai išdėstyti ES duomenų apsaugos teisinėje sistemoje. Pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 4 straipsnio 4 dalį ir Policijos direktyvos 3 straipsnio 4 dalį „profiliavimas – bet kokios formos automatizuotas asmens duomenų tvarkymas, kai asmens duomenys naudojami siekiant įvertinti tam tikrus su fiziniu asmeniu susijusius asmeninius aspektus, visų pirma siekiant išanalizuoti arba numatyti aspektus, susijusius su to fizinio asmens darbo rezultatais, ekonomine situacija, sveikatos būkle, asmeniniais pomėgiais, interesais, patikimumu, elgesiu, vieta arba judėjimu“.

BDAR 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad profiliavimas gali būti taikomas, tik jeigu sprendimas nėra grindžiamas vien tik automatizuotu duomenų tvarkymu ir dėl jo asmeniui nekyla teisinių pasekmių, kurios darytų didelį poveikį.

Į Policijos direktyvos taikymo sritį patenkančiam profiliavimui (žr. 3.1 skirsnį apie algoritminį profiliavimą ir duomenų apsaugą) turėtų būti taikomi Policijos direktyvos 11 straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai. Joje numatyta, kad „[p]rofiliavimas, sukeliantis fizinių asmenų diskriminaciją remiantis 10 straipsnyje* nurodytais specialių kategorijų asmens duomenimis, draudžiamas pagal Sąjungos teisę“.

* Specialių kategorijų asmens duomenys – „asmens duomenys, kuriais atskleidžiama rasinė arba etninė kilmė, politinės pažiūros, religiniai arba filosofiniai įsitikinimai ar priklausymas profesinėms sąjungoms, taip pat genetiniai duomenys, biometriniai duomenys, tvarkomi siekiant vienareikšmiškai nustatyti fizinio asmens tapatybę, arba duomenys apie asmens sveikatą ar lytinį gyvenimą ir seksualinę orientaciją“. Žr. Policijos direktyvos 10 straipsnio 1 dalį.

Algoritminiam profiliavimui skirtiems profiliams sudaryti naudojamas metodas panašus į **elgesio analizę**, kai nustatomas ryšys tarp tam tikrų savybių ir elgesio modelių. 1 paveiksle parodyta, kaip galima naudoti algoritmus prognozėms sudaryti.

Algoritmų naudojamas priimant sprendimus

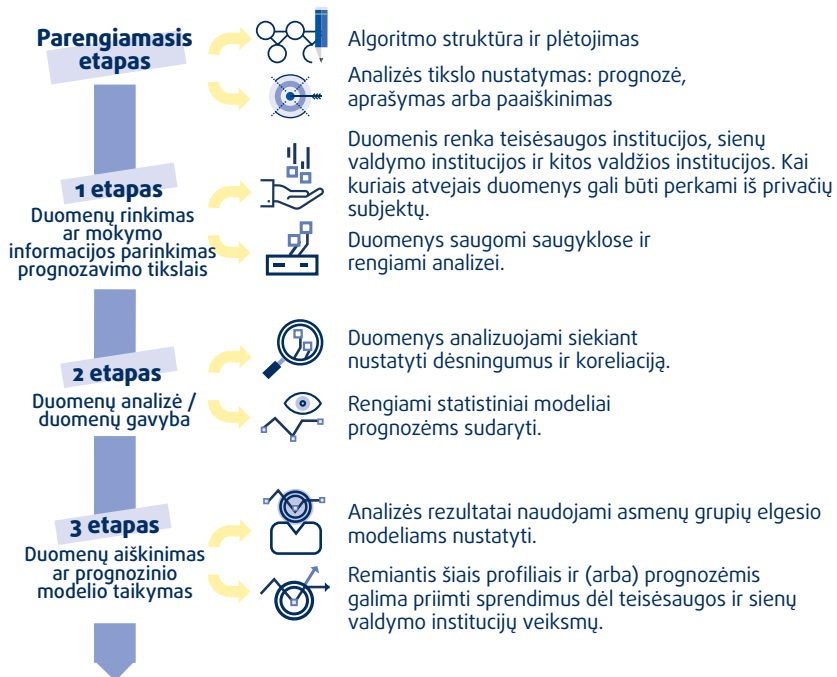
Didėjant duomenų prieinamumui ir naudojimui, sprendimų priėmimo procesą labai palengvina arba pakeičia prognozinio modeliavimo metodai, kurie dažnai vadinami algoritmais. Algoritmas – tai komandų seka kompiuteriui įvestį paversti išvestimi. Dauguma algoritmų grindžiami statistiniais metodais ir naudoja ryšių tarp skirtingų kintamųjų apskaičiavimo metodikas. Pavyzdžiui, norint apskaičiuoti vidutinį alkoholio vartojimo poveikį tikėtinai gyvenimo trukmei, galima naudoti informaciją apie tai, kiek alkoholio suvartoja grupė žmonių, ir informaciją apie tos pačios grupės tikėtiną gyvenimo trukmę.

Algoritmų išvesties duomenys visada yra tikimybė, vadinasi, visada išlieka tam tikra nežinomybė dėl nustatytų ryšių ar klasifikacijos. Pavyzdžiui, elektroninio pašto paslaugų teikėjai naudoja algoritmus, kad nustatytų, kurie pranešimai yra šlamštas, ir juos siunčia į brukalo aplanką. Algoritmai efektyvūs, bet nėra tobuli. Kartais šlamštas neaptinkamas ir jis atsiduria gautųjų laiškų aplanke – tai klaidingai neigiamas rezultatas (t. y. jis klaidingai nepriskiriamas šlamštui). Rečiau pasitaikantis atvejis, kai brukalo filtras gali pasirinkti teisėtą elektroninį laišką ir jį nusiųsti į brukalo aplanką – tai klaidingai teigiamas rezultatas.

Bazinės žinios, kaip algoritmai padeda priimti sprendimus, leidžia specialistams nustatyti galimas su algoritmų naudojimu susijusias problemas ir kelti tinkamus klausimus, įskaitant diskriminacijos ir teisės į pagarbą privačiam gyvenimui ir duomenų apsaugą pažeidimo galimybę.

Daugiau informacijos: FRA (2018b).

1 pav. Algoritminio profiliavimo procesas teisėsaugos ir sienų valdymo srityje

Šaltinis: FRA, 2018 m. (parengta pagal Perry, W. L., et al. (2013), p. 11–15, ir Zarsky, T. Z. (2002–2003), p. 6–18).

Prognozuoti skirto algoritmo kūrimas yra sudėtingas procesas, apimantis daugybę kelių procese dalyvaujančių asmenų sprendimų. Pats procesas apima ne tik kompiuterio vykdomas komandas, bet ir duomenų rinkimą, rengimą ir analizę. Tai žmogiškas procesas, kurį sudaro keli etapai ir kuris apima programuotojų ir duomenų tvarkytojų priimamus sprendimus. Statistinis metodas yra tik proceso, skirto galutinėms prognozavimo, klasifikavimo ar sprendimų priėmimo taisyklėms apibrėžti, dalis⁵. Bet kuriuo atveju duomenų rinkimo ir naudojimo būdas gali būti diskriminuojantis.

5 FRA (2018b), p. 4.

Pavyzdys

Į veido atpažinimo programinę įrangą reikia įkelti gausybę vaizdų ir duomenų, kad ji veiktų efektyviai ir tiksliai. Kuo daugiau duomenų bus įkelta, tuo bus tikslesnės jos išvados. Deja, iki šiol į algoritmus daugiausia buvo keliami baltaodžių vyrų atvaizdai ir palyginti nedaug moterų ir (arba) kitos etninės kilmės asmenų atvaizdų. Dėl to programinės įrangos generuojami rezultatai yra mažiau tikslūs ir didėja tikimybė, kad asmenys bus netiksliai priskirti šioms grupėms. Teisėsaugos ar sienos apsaugos pareigūnai, naudodami tokius rezultatus asmenims profiliuoti ir spręsti dėl, pavyzdžiui, jų sulaikymo, gali priimti klaidingą sprendimą, galimai smarkiai paveikiantį asmens teises ir laisves.

Daugiau informacijos: Center on Privacy and Technology at Georgetown Law (2016); Buolamwini J., Gebru T. (2018).

Kiekviename algoritminio profiliavimo proceso etape gali atsirasti vietos šališkumui. Siekdami išvengti ir diskriminacinio nusistatymo, ir teisės į duomenų apsaugą ir privatumą pažeidimų, tiek algoritmus kuriantys asmenys, tiek duomenis renkantys ir aiškinantys teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai turėtų gerai išmanyti pagrindines teises ir tai, kaip jas taikyti šiuo atveju.

Itin svarbu naudoti patikimus duomenis. Atliekant algoritminį profiliavimą, būtina įvertinti naudojamų duomenų kokybę, kad būtų galima užtikrinti jų patikimumą: kuo didesnis nuoseklumas, tuo didesnis patikimumas. Jei algoritmui sukurti naudojami esamus nusistatymus atspindintys ar iš nepatikimų šaltinių gauti duomenys, rezultatai bus šališki ir nepatikimi. Iš duomenų daromos prognozės taip pat gali būti klaidingos:

- klaidingai teigiamas rezultatas – tai atvejis, kai asmuo išskiriamas ir tikrinamas papildomai dėl klaidingos prognozės, kad jis kelia riziką;
- klaidingai neigiamas rezultatas – tai atvejis, kai sistema nenustato asmens, kuris teisėsaugos ir sienų valdymo atžvilgiu tikrai kelia riziką.

1.2. Kada profiliavimas yra neteisėtas?

Pagrindiniai aspektai

- Asmeninės savybės gali būti teisėtas profiliavimo veiksnys, tačiau norint, kad profiliavimas nebūtų diskriminuojantis ir todėl neteisėtas, turi būti ir pagrindas įtarti remiantis kita informacija nei **draudžiami pagrindai**.
- Draudžiami pagrindai apima lytį, rasę, odos spalvą, etninę ar socialinę kilmę, genetinius bruožus, kalbą, religiją ar tikėjimą, politinę ar bet kokias kitokias pažiūras, priklausymą tautinei mažumai, turtą, kilmę, negalią, amžių ir seksualinę orientaciją.
- Draudžiami pagrindai gali būti nustatyti, numanomi arba prognozuojami pagal kitus asmens duomenis.
- Norėdamos rinkti ir tvarkyti **asmens duomenis**, teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos turi užtikrinti, kad yra teisinis pagrindas rinkti ir tvarkyti duomenis ir kad duomenys būtų renkami ir tvarkomi siekiant tinkamo ir teisėto tikslo, kai tai daryti būtina ir proporcinga.
- Asmens duomenys – bet kokia informacija, kurią naudojant tiesiogiai ar netiesiogiai galima nustatyti asmens tapatybę: vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis, asmeniui būdingus fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius.

Teisėtai vykdomas profiliavimas yra **teisėtas tyrimo metodas**. Teisėtas profiliavimas turi turėti **objektyvias ir pagrįstas priežastis** ir negali pažeisti pagrindinių teisių, pvz., teisės nebūti diskriminuojamam ir teisės į asmens duomenų apsaugą. Bus laikoma, kad profiliavimas nėra objektyviai ir pagrįstai pateisinamas „jei juo nesiekama teisėto tikslo ar jei taikomos priemonės ir tikslas, kurį siekiama įgyvendinti, nėra pagrįstai proporcingi“⁶.

Profiliavimas gali būti susijęs su daug skirtingų pagrindinių teisių. Šiame skirsnyje aptariamos tos pagrindinės teisės, su kuriomis neteisėtas profiliavimas susijęs labiausiai: teisė nebūti diskriminuojamam ir teisės į privatumą ir duomenų apsaugą. Profiliavimas bus laikomas neteisėtu, jei jį vykdanč:

- draudžiamais pagrindais (žr. 1.2.1 skirsnį) su asmenimis nepagrįstai elgiamasi skirtingai, arba

6 Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) (2007 m.), 28 punktas.

- nepagrįstai kišamasi į asmens privatų gyvenimą ir (arba) nesilaikoma asmens duomenų tvarkymo taisyklių (žr. 1.2.2 skirsnį).

1.2.1. Diskriminacijos draudimas

Kaip reglamentuojamas diskriminacijos draudimas?

„Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.“*

ES pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnis

„Naudojimasis bet kuria įstatyme įtvirtinta teise yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, kilmės ar kitokios padėties. Niekas negali būti diskriminuojamas jokios viešosios valdžios nė vienu 1 dalyje paminėtu pagrindu.“

Europos žmogaus teisių konvencijos protokolo Nr. 12 1 straipsnis

* *Derėtų paminėti, kad praktiškai dauguma valstybių narių išplėtė apsaugą nuo diskriminacijos ir taiko ne tik Chartijoje ir Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK) išvardytus pagrindus.*

Diskriminacija yra tada, „kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti taikomos kitam asmeniui“ dėl numatomos ar tikrosios asmeninės savybės⁷. Tokios savybės nediskriminavimo teisėje vadinamos „draudžiamais pagrindais“ arba „saugomomis savybėmis“. Daugiau informacijos apie Europos Sąjungos teisę ir teismų praktiką nediskriminavimo srityje rasite FRA ir Europos Tarybos išleisto 2018 m. leidimo Europos nediskriminavimo teisės vadove⁸.

7 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, OL L 180, 2 straipsnis, ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, OL L 303, 2 straipsnis.

8 FRA ir Europos Taryba (2018 m.).

Yra kelios diskriminacijos rūšys:

Tiesioginė diskriminacija yra tada, kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos *vien tik arba iš esmės tik* draudžiamu pagrindu, pvz., dėl rasės, lyties, amžiaus, negalios ar etninės kilmės⁹.

Pavyzdys

Reaguojant į terorizmo grėsmę policijai suteikiami įgaliojimai sustabdyti ir apieškoti bet kokį asmenį, kuris, pareigūnų nuomone, gali dalyvauti terorizmo veikloje. Manoma, kad grėsmę kelia tam tikrame pasaulyje regione veikianti teroristų grupuotė, bet nėra jokios konkrečios žvalgybos informacijos. Jei policijos pareigūnas sustabdo vyrą vien tik arba iš esmės tik dėl to, kad jo išvaizda rodo, jog jis gali būti kilęs iš to paties pasaulio regiono, tai būtų tiesioginė diskriminacija ir toks sustabdymas būtų neteisėtas.

Netiesioginė diskriminacija (teisėsaugos ir sienų valdymo srityje dar vadinama skirtingo poveikio diskriminacija) yra tada, kai dėl *akivaizdžiai neutralių* sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikrų saugomų savybių turintys asmenys gali patekti į tam tikru atžvilgiu prastesnę padėtį nei kiti asmenys, jei tokios sąlygos, kriterijai ar taikoma praktika nėra objektyviai pateisinti teisėtu tikslu ir priemonės tam tikslui pasiekti nėra būtinos ir proporcingos¹⁰. Netiesioginės diskriminacijos atveju dažnai reikia statistinių duomenų norint įvertinti, ar praktiškai asmeniui buvo taikomos prastesnės sąlygos nei kitam asmeniui dėl jo priklausymo tam tikrų saugomų savybių turinčiai grupei.

9 Ten pat, p. 43.

10 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, OL L 303 (Lygių galimybių užimtumo srityje direktyva), 2 straipsnis; taip pat žr. FRA ir Europos Taryba (2018 m.), p. 53.

Pavyzdys

Vykdydamos įprastinius patikrinimus, teisėsaugos institucijos nusprendžia stabdyti vieną iš 10 automobilių mieste X nuo 21.00 val. iki 1.00 val. 60 proc. šiuo laiku mieste X automobilius vairuojančių gyventojų yra kilę iš Afrikos ir Karibų šalių, nors šios kilmės gyventojai sudaro ne daugiau kaip 30 proc. visų miesto ir aplinkinių rajonų gyventojų. Tikėtina, kad neigiamas poveikis šiai grupei būtų didesnis nei kitoms, todėl tai būtų netiesioginė diskriminacija.

Šalinant diskriminaciją tik vienu pagrindu nėra tinkamai atspindimos įvairios nevienodo vertinimo apraiškos. **Daugialypės diskriminacijos** sąvoka vartojama apibūdinti atvejams, kai diskriminuojama keliais atskirais pagrindais. Pavyzdžiui, asmuo gali būti diskriminuojamas ne tik dėl etninės kilmės, bet ir dėl amžiaus ir lyties¹¹. **Sąveikinė diskriminacija** yra tada, kai vienu metu keli pagrindai veikia ir sąveikauja taip, kad jie yra neatsiejami ir dėl jų atsiranda konkrečių rūšių diskriminacija (žr. pavyzdį).

Pavyzdys

Policijos pareigūnas sustabdo ir apieško jauną iš Afrikos kilusį vyrą, neturėdamas pagrįsto įtarimo, kad jis įvykdė nusikaltimą. Jis diskriminuojamas ne dėl amžiaus – stabdomi ne visi jaunuoliai, ir ne dėl etninės kilmės – stabdomi ne visi iš Afrikos kilę asmenys, bet būtent dėl to, kad jis yra ir jaunas, ir kilęs iš Afrikos.

Diskriminuojama gali būti ir dėl automatizuoto asmens duomenų tvarkymo bei algoritminio profiliavimo taikymo. Diskriminacija gali atsirasti kuriant ir diegiant algoritmus, kai į algoritmą įrašomi – sąmoningai arba ne – nusistatymai ir priimami gauta informacija paremti sprendimai.

BDAR 9 straipsnio 1 dalyje aiškiai nurodyta, kad draudžiama tvarkyti specialių kategorijų asmens duomenis, atskleidžiančius asmenines savybes, tokias kaip rasinė ar etninė kilmė, politinės pažiūros, religiniai ar filosofiniai įsitikinimai (žr. 9 pav. 2.2.4 skirsnyje, kuriame pateiktas visas draudžiamų pagrindų sąrašas). Šis draudimas gali būti netaikomas konkrečiais atvejais, pvz., saugant viešąjį interesą, jei

¹¹ FRA ir Europos Taryba (2018 m.), p. 59.

išimtis taikoma remiantis teisiniu pagrindu, yra proporcinga ir būtina ir kai taikomos tinkamos apsaugos priemonės¹².

Panašiai teigiama ir Policijos direktyvos 11 straipsnio dėl automatizuoto atskirų sprendimų priėmimo 3 dalyje, kad nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo tikslais draudžiamas „profilavimas, sukeliantis fizinių asmenų diskriminaciją remiantis specialių kategorijų asmens duomenimis“, įskaitant duomenis, atskleidžiančius rasinę ar etninę kilmę, religinius įsitikinimus, genetinius ir biometrinius duomenis¹³. Taip pat tam tikrais atvejais leidžiama daryti išimtis, tačiau tai turi būti būtina, turi būti taikomos tinkamos apsaugos priemonės ir turi būti teisinis pagrindas arba turi būti siekiama apsaugoti gyvybinius asmens interesus¹⁴.

Kaip reglamentuojamas diskriminacinio profiliavimo draudimas?

„Profiliavimas, sukeliantis fizinių asmenų diskriminaciją remiantis asmens duomenimis, kurie yra itin opaus pobūdžio pagrindinių teisių ir laisvių atžvilgiu, turėtų būti draudžiamas, laikantis [Pagrindinių teisių] [ch]artijos 21 ir 52 straipsniuose nustatytų sąlygų.“

Policijos direktyvos 38 konstatuojamoji dalis

„Profiliavimas, sukeliantis fizinių asmenų diskriminaciją remiantis 10 straipsnyje* nurodytais specialių kategorijų asmens duomenimis, draudžiamas pagal Sąjungos teisę.“

Policijos direktyvos 11 straipsnio 3 dalis

* *Policijos direktyvos 10 straipsnis: „duomenys, kuriais atskleidžiama rasinė arba etninė kilmė, politinės pažiūros, religiniai arba filosofiniai įsitikinimai ar priklausymas profesinėms sąjungoms, taip pat genetiniai duomenys, biometriniai duomenys, tvarkomi siekiant vienareikšmiškai nustatyti fizinio asmens tapatybę, arba duomenys apie asmens sveikatą ar lytinį gyvenimą ir seksualinę orientaciją“.*

12 Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 9 straipsnio 2 dalies g punktas.

13 Žr. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupę (2017b).

14 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680 dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuria panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR, OL L 119 (Policijos direktyva), 10 straipsnis.

„Atlikdami patikrinimus kertant sienas, sienos apsaugos pareigūnai **nediskriminuoja** asmenų dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos.“

Šengeno sienų kodekso 7 straipsnis

Diskriminacijos draudimas nereiškia, kad asmeninių savybių negalima naudoti kaip teisėtų profiliavimo veiksmų atliekant nusikaltimų tyrimus ar patikrinimus kertant sieną (žr. 2.3 skirsnį). Tačiau turi būti pagrįstų priežasčių įtarti remiantis kita informacija nei draudžiami diskriminacijos pagrindai. Pavyzdžiui, asmuo gali atitikti konkretų įtariamojo aprašymą arba jo išvaizda gali neatitikti kelionės dokumente pateiktos informacijos¹⁵.

Diskriminacija dėl pilietybės

ES pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje **ribojamas diskriminacijos dėl pilietybės draudimo taikymas ES piliečiams**. Rasinės lygybės direktyvoje pilietybė nėra įtraukta į draudžiamų pagrindų sąrašą.

Vis dėlto valstybės narės įvairiais būdais išplėtė diskriminacijos draudimo taikymo apimtį, kad būtų įtraukta pilietybė. Tai apima pripažinimą, kad pilietybė kartais naudojama kaip pakaitinis diskriminacijos dėl rasės, etninės kilmės ar religijos pagrindas. Kartais tokiais atvejais „skirtingas vertinimas pilietybės pagrindais [...] [bus] nustatytas pažeidus teisės aktus, draudžiančius diskriminaciją šiais pagrindais“ (žr. Europos lyčių lygybės ir nediskriminavimo teisės specialistų tinklo leidinį, 2016 m., p. 99). Praktiškai dažnai sudėtinga atskirti diskriminaciją dėl pilietybės nuo diskriminacijos dėl etninės kilmės.

Tai, kad Chartijos 21 straipsnyje pilietybė nėra aiškiai minima kaip galimas diskriminacijos pagrindas, visų pirma atspindi skirtingą ES piliečių (ir kitų asmenų, kurie naudojasi laisvo judėjimo teise pagal ES teisę) ir trečiosios šalies piliečių statusą pagal ES teisę. Tai ypač svarbu vykdant pasienio procedūras, kai pilietybė yra lemiamas veiksnys nustatant, ar asmeniui taikyti nuodugnų patikrinimą, ar jis privalo turėti vizą, kad patektų į Šengeno erdvę ar ją kirstų.

¹⁵ Jungtinė Karalystė, Lordų Rūmai (2006 m.), lordas Scott, apeliacinio teismo teisėjų išvados dėl sprendimo byloje *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, [2006] UKHL 12, 2006 m. kovo 8 d., 67 punktas.

Nuolatinis visų konkrečios pilietybės asmenų nukreipimas antros linijos patikrinimui atlikti taip pat gali tapti diskriminuojantis. Pilietybė gali būti teisėta dalis rizikos profilių, skirtų nustatyti neteisėtos migracijos atvejus ar numanomas prekybos žmonėmis aukas, bet ji neturi būti vienintelė ar pirminė antros linijos patikrinimo priežastis. Be to, kaip ir kitais atvejais skirtingas vertinimas dėl pilietybės tampa diskriminuojantis ir todėl neteisėtas, kai jis naudojamas kaip pakaitinis pagrindas diskriminuoti draudžiamais pagrindais, kurie glaudžiai siejasi su pilietybe, pvz., rase, etnine kilmė ar religija.

Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras savo 2014 m. rekomenduojamuose žmogaus teisių laikymosi prie tarptautinių sienų principuose ir gairėse įtraukia pilietybę į draudžiamų pagrindų, kuriais nederėtų remtis kuriant migrantų profilius, sąrašą (8 principas).

Teismų praktika

Byloje *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją* buvo nagrinėjamas atvejis, kai Ispanijos geležinkelio stoties platformoje moterį sustabdęs policijos pareigūnas paprašė parodyti tapatybę patvirtinančius dokumentus. Moteris policijos pareigūno paklausė, kodėl ji yra vienintelis platformoje sustabdytas asmuo, ir sulaukė atsakymo: „Todėl, kad tu juodaodė.“ JT Žmogaus teisių komitetas savo sprendime pabrėžė, kad iš esmės yra teisėta tikrinti tapatybę siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, išvengti nusikaltimų ir stebėti neteisėtą migraciją. Tačiau jis nustatė, kad „tais atvejais, kai institucijos atlieka tokius patikrinimus, pagal tikrinamo asmens fizines ar etnines savybes nereikėtų daryti prielaidos, kad jie galimai neteisėtai gyvena šalyje. Taip pat tapatybės patikrinimų nereikėtų atlikti taip, kad būtų tikrinami tik tam tikrų fizinių savybių turintys ar tam tikros etninės kilmės asmenys. Tai ne tik turėtų neigiamą poveikį tikrinamųjų orumui, bet ir prisidėtų prie ksenofobinio požiūrio sklaidos plačiojoje visuomenėje; tai taip pat neatitiktų veiksmingos kovos su rasine diskriminacija politikos.“

2017 m. panašus skundas buvo pateiktas Europos Žmogaus Teisių Teismui dėl Ispanijos policijos elgesio su Pakistano piliečiu jį sustabdžius ir vėliau. Teismas turės nuspręsti, ar tikrinant tapatybę ieškovas nukentėjo nuo diskriminacijos dėl etninės kilmės ir ar buvo pažeistas 8 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą) dėl Ispanijos institucijų negebėjimo imtis visų

pagrįstų veiksmų siekiant išaiškinti bet kokius incidentą sukėlusius rasistinius motyvus. Rengiant šį leidinį, sprendimas dar nebuvo priimtas.

Daugiau informacijos: JTŽTT, Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją, Kom. Nr. 1493/2006, ir EŽTT, Zeshan Muhammad prieš Ispaniją, Nr. 34085/17, pateikta 2017 m. gegužės 6 d. Taip pat žr. FRA ir Europos Taryba (2018 m.).

Byloje *B. S. prieš Ispaniją* iš Nigerijos kilusi ir teisėtai Ispanijoje gyvenanti sekso pramonės darbuotoja tvirtino, kad Ispanijos policininkų fizinis ir žodinis elgesys su ja buvo netinkamas dėl jos rasės, lyties ir profesijos. Ji tvirtino, kad, kitaip nei kitų iš Europos kilusių sekso pramonės darbuotojų atveju, ji ne kartą buvo tikrinama policijos ir tapo rasistinių bei seksistinių įžeidimų auka. Dvi į bylą įstojusios trečiosios šalys, labdaros organizacija „The AIRE Centre“ ir Barselonos universiteto Europos socialinių tyrimų skyrius, prašė, kad EŽTT pripažintų sąveikinę diskriminaciją. Teismas nustatė 3 straipsnio (nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas) pažeidimą, tačiau šį kartą dar atskirai išnagrinėjo, ar taip pat buvo neištirtas galimas priežastinis ryšys tarp tariamo rasistinio požiūrio ir smurtinių policijos veiksmų. Šiuo klausimu EŽTT nustatė 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimą, nes nacionaliniai teismai neatsižvelgė į ypatingą ieškovės, prostitutė dirbančios moters iš Afrikos, pažeidžiamumą. Nors sąveikinis požiūris buvo taikomas, sprendime nevartojama sąvoka „sąveikinis“.

Daugiau informacijos: EŽTT, B. S. prieš Ispaniją, Nr. 47159/08, 2012 m. liepos 24 d.

Prievolė įrodyti

2016 m. Prancūzijos kasacinis teismas pirmą kartą priėmė sprendimą dėl diskriminacinių tapatybės patikrinimų. 2016 m. lapkričio 9 d. sprendimuose teismas konstatavo, kad trijų iš 13 Afrikos ar arabų kilmės vyrų tapatybės patikrinimai, kuriuos atliko policija, buvo diskriminacinio pobūdžio. Jis padarė išvadą, kad šiose bylose atsakomybė tenka valstybei, ir nurodė sumokėti kompensaciją trims ieškovams. Kitose aštuoniose bylose teismas konstatavo, kad ginčijami tapatybės patikrinimai buvo teisėti, nes jie buvo pagrįsti objektyviais ir todėl nediskriminaciniais elementais. Teisėjai nepriėmė sprendimo dėl kitų dviejų bylų ir grąžino jas nagrinėti žemesnės instancijos teismams.

Teismas taip pat paaiškino prievolę įrodyti tokiose bylose. Tapatybės patikrinimai nefiksuojami, kai nepradedami teismo ar administraciniai procesai. Teismas paaiškino, kad diskriminavimo įrodymus teismui turi pateikti ieškovai. Policija turi įrodyti, kad atlikdama tapatybės patikrinimus ji asmenų nevertino skirtingai arba kad skirtingas vertinimas buvo pagrįstas objektyviais elementais.

Be to, teismas nustatė, kad teisėjai kaip į įrodymus gali atsižvelgti į atliekamų tapatybės patikrinimų dažnį patvirtinančius tyrimus ir statistinę informaciją apie diskriminacinius pagrindus ir tą pačią kaip ir ieškovo gyventojų grupę (t. y. atpažįstamas mažumas, nustatytas pagal fizines savybes dėl tikrosios ar numanomos etninės kilmės). Tačiau vien šių įrodymų nepakanka prielaidai apie diskriminaciją daryti.

Dėl to teismas sprendė, kad tapatybės patikrinimas, atliekamas dėl fizinių savybių, susijusių su faktine ar numanoma etnine kilme, nesant jokio išankstinio objektyvaus pagrindimo, yra diskriminuojantis ir yra sunkus nusižengimas, už kurį atsakomybė šiose trijose bylose tenka valstybei.

Daugiau informacijos: Prancūzijos kasacinis teismas (Cour de Cassation), Sprendimas 1245, 2016 m. lapkričio 9 d.

1.2.2. Teisė į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsauga

Pagal ES teisę teisė į privatą gyvenimą (Chartijos 7 straipsnis) ir teisė į asmens duomenų apsaugą (Chartijos 8 straipsnis) yra skirtingos, bet glaudžiai susijusios teisės. Teisė į privatą gyvenimą (arba teisė į privatumą) yra platesnė teisė, pagal kurią draudžiamas *bet koks kišimasis* į asmens privatą gyvenimą. Privatus gyvenimas suprantamas ne tik kaip asmens noras ką nors laikyti paslapyje, bet ir kaip priemonės, kuriomis asmuo išreiškia savo asmenybę, pavyzdžiui, pasirinkdamas, su kuo bendrauti ir kaip rengtis. Asmens duomenų apsauga apsiriboja su *asmens duomenų tvarkymu* susijusio teisėtumo vertinimu¹⁶. Abu straipsniai šiame vadove naudojami pakaitomis, kai nėra konkrečiai nurodoma ES teisė. Šios teisės nėra absoliučios ir tam tikromis aplinkybėmis gali būti apribotos (žr. EŽTK 8 straipsnį ir Chartijos 52 straipsnį).

16 FRA, EDAPP ir Europos Taryba (2018 m.).

Kaip reglamentuojamos teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugą?

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnis

„Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.“

ES pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnis

„1. Kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą.

2. Tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais. Kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi (...)“

ES pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnis

„1. Duomenų subjektas turi teisę, kad jam nebūtų taikomas **tik automatizuotu duomenų tvarkymu**, įskaitant profiliavimą, **grindžiamas** sprendimas, dėl kurio jam **kyla teisiųjų pasekmių** arba kuris jam **panašiu būdu daro didelį poveikį**.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu sprendimas:

- a) yra būtinas siekiant sudaryti arba vykdyti sutartį [...];
- b) yra leidžiamas [...] teisėje [...], kuria nustatomos tinkamos priemonės duomenų subjekto teisėms bei laisvėms ir teisėtiems interesams apsaugoti; arba
- c) yra pagrįstas aiškiu duomenų subjekto sutikimu.“

Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 22 straipsnio 1 ir 2 dalys

„Valstybės narės numato draudimą priimti sprendimą remiantis tik automatizuotu duomenų tvarkymu, įskaitant profiliavimą, dėl kurio duomenų subjektui kyla neigiamų teisinių pasekmių arba kuris turi jam didelės įtakos, išskyrus tuos atvejus, kai tai leidžiama pagal Sąjungos ar valstybės narės teisę, kuri taikoma duomenų valdytojui ir kuria nustatytos tinkamos duomenų subjekto teisių ir laisvių, bent teisės reikalauti iš duomenų valdytojo žmogaus įsikišimo, apsaugos priemonės.“

Policijos direktyvos 11 straipsnio 1 dalis

ES antrinėje teisėje nagrinėjama teisė į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą. Dviejuose teisės aktuose nurodoma, kaip galima rinkti ir tvarkyti asmens duomenis. Reglamente (ES) 2016/679, Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (BDAR) nustatyti bendrieji asmens duomenų tvarkymo principai ir apsaugos priemonės. Konkrečiau Direktyvoje (ES) 2016/680 – Policijos direktyvoje – nustatytos asmens duomenų tvarkymo taisyklės vykdant teisėsaugos operacijas nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas tikslais. Svarbiausi šių dviejų teisės aktų principai ir kai kurie esminiai skirtumai pavaizduoti 2 lentelėje. Teisės aktuose, kuriais nustatomos sienų valdymo veikloje naudojamos didelės apimties ES duomenų bazės, pvz., Vizų informacinė sistema (VIS), Atvykimo ir išvykimo sistema (AIS) ar Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS), nustatoma ir tam skirta duomenų apsaugos sistema (žr. 3.2 skirsnį apie didelės apimties duomenų bazes).

2 lentelė. Duomenų apsaugos reikalavimai. Policijos direktyvos ir BDAR skirtumai

Duomenų apsaugos principas	BDAR	Policijos direktyva
Teisėtumas, sąžiningumas, skaidrumas	Asmens duomenys turi būti tvarkomi sąžiningai, teisėtai ir skaidriai.	Asmens duomenys turi būti tvarkomi sąžiningai ir teisėtai.
Tikslo apribojimas	Vienu tikslu renkamų duomenų nederėtų toliau tvarkyti nesuderinamu tikslu; tolesnis tvarkymas moksliniais, istoriniais ar statistiniais tikslais negali būti nesuderinamas su pirminiais tikslais.	Vienu tikslu renkamų duomenų nederėtų vėliau tvarkyti nesuderinamu tikslu; kiti tikslai negali būti nesuderinami su pradinio tikslu, jei toks tvarkymas yra leidžiamas pagal įstatymą, yra būtinas ir proporcingas.

Duomenų kiekio mažinimas	Surinkti asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję su tikslais, kuriais jie tvarkomi, ir riboti pagal tai, kiek jų reikia tikslams, kuriais jie tvarkomi, pasiekti.	Surinkti asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję su tikslais, kuriais jie tvarkomi, ir savo apimtimi neviršijantys tikslų, kurių siekiant jie yra tvarkomi.
Saugojimo trukmės apribojimas	Asmens duomenys turėtų būti laikomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai yra būtina tais tikslais, kuriais asmens duomenys buvo renkami; mokslinėms, istorinėms arba statistinėms reikmėms asmens duomenis galima saugoti ilgesnius laikotarpius.	Asmens duomenys turėtų būti laikomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai yra būtina tais tikslais, kuriais tie duomenys buvo renkami.
Tikslumas	Surinkti asmens duomenys turėtų būti tikslūs ir atnaujinami. Neteisingi ar netikslūs duomenys turi būti ištrinami arba ištaisomi.	
Vientisumas ir konfidencialumas	Asmens duomenys turėtų būti apsaugoti nuo duomenų tvarkymo be leidimo arba neteisėto duomenų tvarkymo ir nuo netyčinio praradimo, sunaikinimo ar sugadinimo.	

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Pavyzdžiai

Sienos apsaugos pareigūnas išsiunčia lėktuvo keleivių sąrašą asmenims, neturintiems teisės jį gauti. Pasidalijus šiuo sąrašu šie asmens duomenys gali būti panaudoti kitais ir (arba) asmeniniais tikslais. Tai – aiškus duomenų apsaugos principų pažeidimas.

Policijos pareigūnė išeina iš kabineto palikusi kompiuterio ekrane matomą įtariamųjų asmens duomenų sąrašą. Pažeidžiant asmens duomenų saugumo principą pažeidžiami ir duomenų apsaugos principai.

Teismų praktika

Teismų sprendimuose pateikiama rekomendacijų, kaip šie principai taikomi praktiškai.

Tikslo apribojimas

Byloje *Heinz Huber prieš Vokietijos Federacinę Respubliką* Europos Sąjungos Teisingumo Teismas įvertino Vokietijos centrinio užsieniečių registro (*Ausländerzentralregister, AZR*), kuriame yra tam tikrų Vokietijoje ilgiau kaip tris mėnesius gyvenančių užsieniečių – tiek ES, tiek ES nepriklausančių šalių piliečių – asmens duomenų, teisėtumą. ESTT konstatavo, kad konkrečiu tikslu surinkty duomenų negalima naudoti kitu tikslu. Teismas nusprendė, kad AZR yra teisėta priemonė gyvenamosios vietos taisyklėms taikyti ir kad skirtingas užsieniečių ir Vokietijos piliečių, apie kuriuos saugoma mažiau duomenų, vertinimas yra pateisinamas atsižvelgiant į numatytą tikslą. Tačiau ESTT nustatė, kad AZR saugomų duomenų negalima naudoti bendru kovos su nusikalstamumu tikslu, nes šis tikslas skiriasi nuo tikslo, kuriuo duomenys buvo renkami iš pradžių.

Daugiau informacijos: ESTT, byla C-524/06, Heinz Huber prieš Vokietijos Federacinę Respubliką, 2008 m. gruodžio 16 d.

Saugojimo trukmės apribojimas

Byloje *S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę* ieškovai paprašė pašalinti informaciją apie juos (pirštų atspaudus, ląstelių mėginius ir DNR profilius) iš DNR duomenų bazės, kuri Jungtinėje Karalystėje naudojama nusikaltėliams nustatyti. Jie buvo išteisinti ir nerimavo dėl galimo dabartinio ir būsimo jų duomenų naudojimo. Policija tai daryti atsisakė. EŽTT konstatavo, kad asmenų, kurie buvo sulaukyti, bet vėliau išteisinti, arba kuriems pareikšti kaltinimai buvo atmesti, DNR mėginių saugojimas neribotos trukmės laikotarpį yra teisės į privatų gyvenimą pažeidimas. Teismas pabrėžė stigmatizavimo riziką, nes asmenų, kurie nebuvo apkaltinti padarę kokį nors nusikaltimą, duomenų vertinimas prilygo nuteistų asmenų duomenų vertinimui. Teismas taip pat pripažino, kad dėl šių duomenų saugojimo padaryta galima žala yra ypač reikšminga vaikams, atsižvelgiant į jų raidos ir integracijos į visuomenę svarbą.

Daugiau informacijos: EŽTT, S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 30562/04 ir 30566/04, 2008 m. gruodžio 4 d.

Rinkdamos ir tvarkydamos asmens duomenis profiliavimo tikslais, teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos turi laikytis keturių esminių teisinių kriterijų. Duomenų rinkimas ir tvarkymas turi:

- **būti apibrėžtas ir reglamentuotas įstatymu (*teisiniu pagrindu*):** bet koks teisių į privatų gyvenimą ir duomenų apsaugą ribojimas turi būti nustatytas įstatymu ir būti pagarbus šių teisių esmei. Įstatymas turi atitikti aiškumo ir kokybės normas, t. y. visuomenei turi būti suteikta prieiga prie jo, jis turi būti pakankamai aiškus ir tikslus, kad visuomenė suprastų jo taikymo sritį ir pasekmes;
- **turėti tinkamą, teisėtą ir deramą tikslą (*teisėtą tikslą*):** teisėti tikslai nustatomi įstatyme ir jų taikymo srities plėsti negalima. Jie gali būti susiję su nacionaliniu saugumu, sveikatos apsauga, viešąja tvarka ar nusikaltimų prevencija;
- **būti būtinas šiam tikslui pasiekti (*būtinybė*):** asmens duomenų tvarkymas turi būti ribojamas pagal tai, kiek būtina juos tvarkyti, atsižvelgiant į tikslus, kuriais jie tvarkomi;
- **nebūti perteklinis (*proporcingumas*):** asmens duomenis tvarkančios institucijos turėtų siekti pusiausvyros tarp tikslo ir priemonių jam pasiekti. Kitaip tariant, pridėtinė duomenų tvarkymo vertė neturėtų nusverti jo galimo neigiamo poveikio.

3 skyriuje paaiškinama, kaip šiuos principus galima taikyti praktiškai.

2 pav. parodyta, kaip šiais principais naudotis norint įvertinti, ar veiksmas galėtų pažeisti teisę į privatų ir šeimos gyvenimą ir duomenų apsaugą (taip pat žr. 2.3.3 skirsnį apie skundų nagrinėjimo mechanizmus). Iš sustabdymo ir apieškojimo bylos *Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę* matyti, kaip EŽTT pritaikė šiuos principus, kad nustatytų, ar buvo pažeista teisė į duomenų apsaugą ir privatumą (žr. teismų praktiką).

2 pav. Privatumo ir duomenų apsaugos pažeidimas. Vertinimo procesas

Šaltinis: FRA, 2018 m. (pagal Europos Tarybą (2003 m.), *Teisė į privatumą ir šeimos gyvenimą. Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio įgyvendinimo vadovas*).

Teismų praktika

Byloje *Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę* ieškovai, du Didžiosios Britanijos piliečiai, siekė užginčyti jiems taikytų sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimų teisėtumą prašydami teisminės peržiūros.

Ar priimta priemonė nustatyta įstatyme? Priemonė buvo taikoma pagal 2000 m. Įstatymo dėl terorizmo 44–47 skirsniuose išdėstytas nuostatas, kuriomis nustatyta, kad: 1) terorizmo aktų prevencijos tikslais vyresnieji policijos pareigūnai gali bet kuriam uniformuotam policijos pareigūnui suteikti įgaliojimus atlikti sustabdymo ir apieškojimo veiksmus tam tikroje teritorijoje; 2) įgaliojimus turi patvirtinti valstybės ministras ir jie įvykdytini per tam tikrą laiką, bet gali būti atnaujinti neribotam laikui; 3) nors tokių apieškojimo

operacijų tikslas – surasti objektus, kurie gali būti panaudoti terorizmo aktams vykdyti, sustabdymo ir apieškojimo veiksmai nebūtinai turi būti grindžiami įtarimu, kad sustabdytas (-i) asmuo (-enys) su savimi turėjo tokių objektų; 4) asmenys, kurie nesutinka būti apieškomi, gali būti baudžiami laisvės atėmimu ir (arba) bauda (*Gillan ir Quinton*, 76–80 punktai).

Ar priimta priemonė prieštarauja teisei į privatumą ir (arba) duomenų apsaugą? Teisėsaugos institucijų taikomos prievartos priemonės sustabdant asmenį ir apieškant jo drabužius ir jam priklausančius daiktus yra aiškus teisės į privatų gyvenimą ribojimas. Jo svarbą sustiprina viešas asmens duomenų paskelbimas, turintis pažeminimo ir gėdinimo elementų (*Gillan ir Quinton*, 63 punktas).

Proporcingumo ir būtinybės vertinimas. Teismas išreiškė nemažai abejonių dėl įstatymo proporcingumo ir būtinybės (*Gillan ir Quinton*, 80–86 punktai):

- teisės norma dėl įgaliojimų atlikti sustabdymą nėra apsunkinanti;
- įstatymais suteiktų įgaliojimų taikymo apimtis yra tokia, kad asmenys susiduria su sunkiai įveikiamomis kliūtimis, kai mėgina įrodyti, kad bet kokie įgaliojimai ir patvirtinimas viršija tam tikrų institucijų įgaliojimus (*ultra vires*) ar kad šios savo įgaliojimais piktnaudžiauja;
- įgaliojimų aprėpiamos geografinės teritorijos yra labai plačios ir terminas vis pratęsiamas, o tai sumažina numatytą įgaliojimo pobūdį;
- atskirų pareigūnų veiksmų laisvės ribojimai yra labiau formalūs nei pagrįsti;
- yra nedidelė apskundimo teismine tvarka galimybė, nes sustabdęs pareigūnas neprivalėjo parodyti savo įtarimo pagrįstumo; dėl to praktiškai neįmanoma įrodyti, kad įgaliojimai buvo vykdomi netinkamai.

Dėl šių aplinkybių EŽTT konstatavo, kad atitinkami įstatymo dėl terorizmo skirsniai „nėra nei pakankamai apibrėžti, nei siejami su tinkamomis teisinėmis apsaugos nuo piktnaudžiavimo priemonėmis“, todėl pažeidžia EŽTK 8 straipsnį.

Daugiau informacijos: EŽTT, Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 4158/05, 2010 m. sausio 12 d.

Pakeistoje ES duomenų apsaugos teisinėje sistemoje išdėstyti su profiliavimu susiję teisiniai reikalavimai paaiškinti 3 skyriuje.

1.3. Koks galimas neigiamas neteisėto profiliavimo poveikis teisėsaugos ir sienų valdymo srityje?

Vien tik plačiomis kategorijomis, tokiomis kaip rasė, etninė kilmė ar religija, grindžiamas profiliavimas yra ne tik neteisėtas, bet ir gali kelti kliūčių veiksmingo viešosios tvarkos palaikymo ir sienų valdymo institucijoms. Šiame skirsnyje nagrinėjamos dvi galimo neigiamo poveikio rūšys:

- Didžiausi sunkumai susiję su įtampa, kuri gali kilti santykiuose su bendruomenėmis. Profiliavimas gali sukelti bendruomenių, kurioms jis taikomas dažniausiai, pasipiktinimą ir sumažinti pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo institucijomis. Tai savo ruožtu menkina bendradarbiavimą su visuomene grindžiamų metodų veiksmingumą.
- Taip pat kyla abejonų dėl plačių profilių kategorijų veiksmingumo sienų valdymo ar teisėsaugos srityje, pavyzdžiui, tais atvejais, kai asmuo įtariamas neteisėtingai¹⁷.

Be to, jei profiliavimas bus vykdomas neteisėtai, institucijos bus atviros skundų nagrinėjimo procedūroms ar teisiniams veiksams. Gali būti vykdoma vidinė priežiūra pasitelkiant policijos skundų nagrinėjimo institucijas, specializuotas skundų nagrinėjimo institucijas, priežiūros institucijas ar civilinę ir baudžiamąją teismų sistemą (žr. 2.3 skirsnį). Atskiriems pareigūnams ir vidurinės grandies vadovams gali būti taikomos administracinės ir (arba) baudžiamosios sankcijos už dalyvavimą neteisėto profiliavimo veikloje ar neprieštaravimą jai. Gali būti eikvojami išteklių ir kenkiama institucijų moralei ir reputacijai.

---

17 FRA (2017d), p. 51.

Pagrindiniai aspektai

- **Neteisėtas profiliavimas menkina pasitikėjimą** teisėsaugos ir sienų valdymo institucijomis ir dėl to gali nukentėti santykiai su vietos bendruomenėmis.
- Yra **abejonių dėl faktinio plataus profiliavimo taikymo veiksmingumo** nusikal-timų nustatymo ar sienų valdymo srityje. Nepakanka įrodymų, kad toks profiliavi-mas didina sėkmingų teisėsaugos ar sienų valdymo operacijų skaičių.

1.3.1. Poveikis pasitikėjimui policijos ir sienų valdymo institucijomis ir geriems santykiams su bendruomene

Tyrimai rodo neigiamą poveikį, kurį platus profiliavimas gali daryti pasirinktiems asmenims ir bendruomenėms, kurioms jie priklauso¹⁸. Toliau pateikiama keletas pavyzdžių, kaip kai kurie asmenys reaguoja į sustabdymą ir apieškojimą ar patikrinimą kertant sieną.

Pavyzdžiai

Sustabdymo ir apieškojimo veiksmy ir patikrinimo kertant sieną poveikis asmenims

Policijos sustabdymas – Keskinen, S., et al. (2018 m.)

Nuo 2015 m. iki 2017 m. Helsinkio universiteto Švedijos socialinių mokslų mokykla apklausė 185 asmenis apie jų patirtį, susijusią su etniniu skirstymu. Tyrimas parodė, kad daugumai respondentų sustabdymas buvo nemalonus, erzinantis arba žeminantis. Toliau pateiktos kelios respondentų liudijimų ištraukos.

„Šiek tiek vėliau mane vėl sustabdė kiti policijos pareigūnai [...], kaiėjau gatve su dviem baltaodžiais draugais: vienas buvo suomis, kitas olandas. Ir jie elgėsi taip pat... klausinėjo to paties. Labai supykau, nes nežinojau, kodėl buvau išskirta. Paklausti tiesiog atsakė, kad dirba savo darbą.“ (trisdešimt kelerių metų moteris iš Afrikos)

18 FRA (2017d).

„Kartą einančius mieste mano mamą ir broį sustabdė policininkai ir nurodė: „Parodykite savo pasus.“ Aš tai laikau etniniu skirstymu. Tada mano brolis [suomiškai atsakė]: „Mes pasų neturime, nesinešiojame jų visada su savimi.“ Išgirdę, kad jis laisvai kalba suomiškai, jie atsakė: „Niekio tokio.“ Supykau, nes žinau, kad etninis skirstymas yra neteisėtas, o mano mama ir brolis [jie] to nežinojo. Aš maniau, kad su jais buvo pasielgta neteisingai. Todėl buvau labai supykusi. Pasakiau jiems, kad tai, kas jiems nutiko, yra neteisėta, nes, aišku, jie žinojo, kad juos sustabdė dėl to, kad jie [...] atrodė ne kaip suomių, o kaip užsieniečiai.“ (dvidešimt kelerių metų iš Somalio kilusi Suomijoje gyvenanti moteris)

„Jie visada turi panašų apibūdinimą. Man įdomu, toks įspūdis, kad 11 metų ieškomas tas pats asmuo, kuris nuo jūsų, vaikinai, vis išsisuka – taigi jūs neatliekate gerai savo darbo, nes apibūdinimas, kurį jie [sienų kontrolė] turi, visada yra panašus, ir aš visada tą apibūdinimą atitiksiu [juokas].“ (šiek tiek vyresnis nei 30-ies metų iš Afrikos kilęs Suomijoje gyvenantis vyras)

Daugiau informacijos: Keskinen, S., et al. (2018), „The Stopped – Ethnic Profiling in Finland“ (liet. „Sustabdytieji – etninis skirstymas Suomijoje“).

Patikrinimas kertant sieną – FRA (2014a ir 2014b)

„Suprantu, kodėl [sienos apsaugos pareigūnas] mane sustabdė, bet jis neturėjo manęs čia siųsti [antros linijos patikrinimas / policijos nuovada] ar su manimi elgtis kaip su nusikaltėliu. Jie taip daro su visais Rytų europiečiais.“ (keleivis iš Serbijos, vyras, kalbintas Frankfurto oro uoste)

Klausimas: „Kaip, jūsų nuomone, su jumis elgėsi pirmos linijos patikrinimo metu?“

Atsakymas: „Manau, kad netinkamai. Tai žemino. Jis negražiai su manimi elgėsi. Jis tiesiog paėmė mano pasą, pažiūrėjo į jį ir tada paskambino imigracijos tarnybai. Jis uždavė man kelis klausimus ir pakėlė balsą, bet aš nieko nesupratau. Jie mane išvedė iš eilės, su manimi elgėsi nepagarbiai ir mane išgąsdino.“

K: „Kodėl jautėtės išsigandęs ar pažemintas?“

A: „Nes nežinojau, kas dabar bus, ir jie nieko negalėjo paaiškinti. Ir aplink buvo daug žmonių, o pareigūnas kalbėjosi su kitais pareigūnais, nesikalbėdamas su manimi. Tada turėjau laukti ir vis dar nežinau, kodėl ten buvau.“ (keleivis iš Angolos, vyras, kalbintas Schipholyje)

„Tikrai suprantu [...] sienos apsaugos pareigūnus. Jiems irgi sunku valandų valandas dirbti kabinose! Dėl to kartais jie negražiai elgiasi su tokiais žmonėmis kaip mes, pvz., šaukia.“ (vyras, Turkijos pilietis, dažnai sieną kertantis sunkvežimio vairuotojas, Kipis)

Šių atskirų patirčių visuma gali virsti neigiamu grupiniu poveikiu¹⁹. Tai gali prisidėti prie akivaizdaus policijos ir sienų valdymo pareigūnų ir mažumų bendruomenių narių santykių pablogėjimo dėl didelio skaičiaus sustabdymo ir apieškojimo veiksmų ar sustiprinto patikrinimo kertant sieną.

Atvejo tyrimas

Sustabdymo ir apieškojimo įtaka viešosios tvarkos pažeidimams (JK, 2011 m., ir Prancūzija, 2005 m.)

Po keliuose didžiuosiuose Jungtinės Karalystės miestuose kilusių riaušių 2011 m. rugpjūčio mėn. Londono ekonomikos mokykla ir laikraštis „The Guardian“ apklausė 270 riaušių dalyvių, kodėl jie dalyvavo riaušėse. Tyrimo metu nustatyta, kad nepasitikėjimas policija ir antipatija jai yra reikšmingas veiksnys ir kad „[d]auguma skundų buvo susiję su žmonių kasdiene viešosios tvarkos palaikymo patirtimi, dauguma išreiškė didelį nusivylimą tuo, kaip jų bendruomenės žmonės buvo stabdomi ir apieškomi“.

Daugiau informacijos: Londono ekonomikos mokykla (2011 m.).

Panaši situacija buvo pastebėta ir kitose ES valstybėse narėse. Prancūzijoje 2005 m. lapkričio mėn. riaušės sukėlė įvykis, susijęs su atsitiktine dviem mažumoms priklausančių jaunuolių mirtimi, kai juos tariamai persekiojo policija (žr. Jobard, 2008 m., ir Body-Gendrot, 2016 m.).

Daugiau informacijos: Hörnqvist (2016 m.).

¹⁹ Jungtinės Tautos (JT) (2007 m.), 57 punktas.

Šiuo požiūriu profiliavimas gali sukelti didesnę žmonių priešišumą per kitus jų ir policijos ar kitų teisėsaugos institucijų susidūrimus. Dėl didesnio priešišumo padidėja galimybė, kad įprastas susidūrimas virs agresija ar konfliktu ir taip kils saugumo problemų tiek pareigūnams, tiek bendruomenės nariams.

Apskritai naujausi tyrimai rodo, kad dėl sustabdymo, sulaikymo, nuteisimo ar įkalinimo žmonės yra linkę laikytis atokiau nuo kitų valstybinių įstaigų, priklausančių baudžiamosios teisenos sistemai, pvz., sveikatos apsaugos, užimtumo ir švietimo organizacijų²⁰. Nemenkinant teisėtų priežasčių, dėl kurių sulaikomi nuteisti asmenys, reikėtų nepamiršti, kad jau į užribį išstumtų visuomenės grupių išskyrimas iš tokių institucijų gali sumažinti mažumų grupių socialinę įtrauktį ir integraciją.

FRA EU-MIDIS II išvados

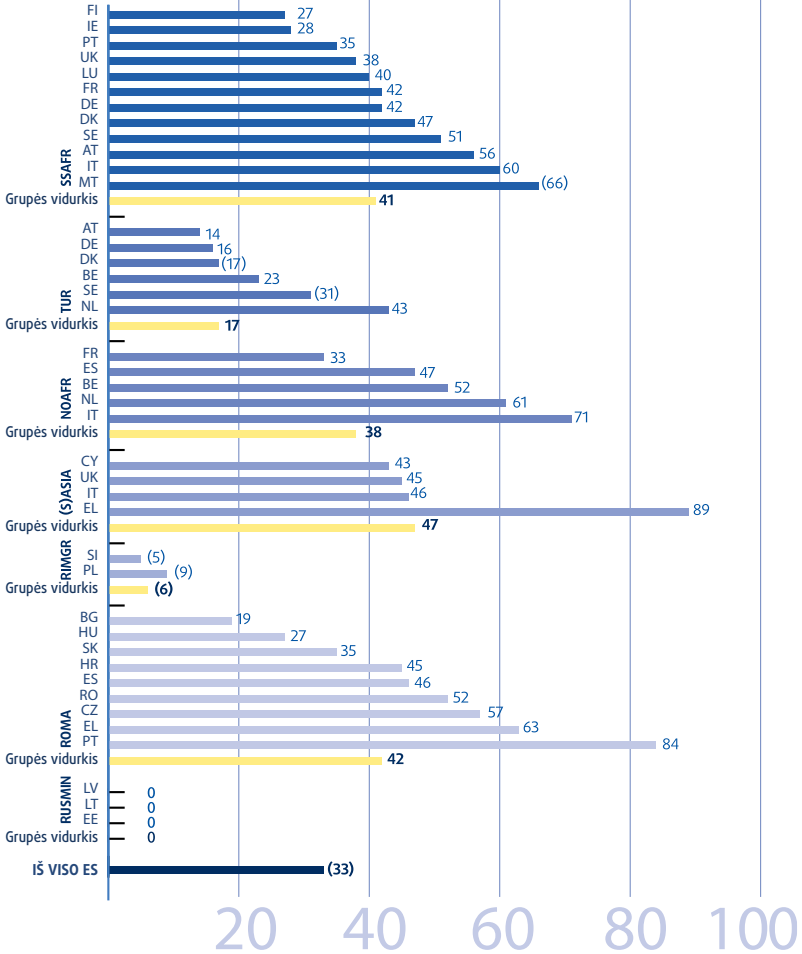
2015 m. ir 2016 m. FRA surinko informaciją iš daugiau kaip 25 500 etninei mažumai priklausančių ir iš imigrantų šeimų kilusių respondentų 28 ES valstybėse narėse.

Kokia informacija buvo renkama?

Kalbant apie profiliavimą, respondentų buvo klausama, ar jų nuomone, policija juos sustabdė dėl to, kad jie kilę iš imigrantų šeimos arba priklauso etninei mažumai, ir apie policijos elgesį su jais, įskaitant bet kokią patirtį, susijusią su policijos naudojama fizine jėga. Nebuvo klausama apie susidūrimus su sienų valdymo pareigūnais.

²⁰ Brayne, S. (2014 m.), p. 367–391.

3 pav. Policijos sustabdymas, per penkerius metus iki EU-MIDIS II tyrimo sustabdytų asmenų suprantamas kaip etninis skirstymas, pagal ES valstybes nares ir tikslines grupes (%)^{a, b, c, d}

Pastabos: ^a Iš respondentų, kuriuos policija buvo sustabdžiusi per penkerius metus iki tyrimo (n = 6 787); svertiniai rezultatai.

- ^b *Rezultatai, pagrįsti nedideliu skaičiumi atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau nei 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.*
- ^c *Klausimai: „Ar per pastaruosius penkerius metus [ŠALYJE] (ar nuo tada, kai gyvenate [ŠALYJE]) buvote sustabdytas, apieškotas ar apklaustas policijos?“, „Ar manote, kad PASTARĄJĮ KARTĄ buvote sustabdytas dėl to, kad priklausote etninei mažumai ar esate kilęs iš imigrantų šeimos?“*
- ^d *Tikslinių grupių santrumpos nurodo imigrantus iš [šalis / regionas] ir jų palikuonis: TUR – Turkija, SSAFR – Užsachario Afrika, NOAFR – Šiaurės Afrika, SASIA – Pietų Azija, ASIA – Azija, ROMA – romų mažuma.*

Šaltinis: FRA (2017b).

Ką rodo rezultatai?

Sustabdyimai ir etninė kilmė. Iš rezultatų matyti, kad per penkerius metus iki apklausos 26 proc. visų EU-MIDIS II respondentų buvo sustabdyti policijos. 33 proc. iš visų sustabdytų per penkerius metus iki apklausos teigė, kad taip atsitiko dėl to, kad jie priklauso etninėms mažumoms ar yra kilę iš emigrantų šeimų.

Diskriminacijos suvokimas. Vidutiniškai beveik kas antras respondentas iš Azijos (47 proc.), Užsachario Afrikos (41 proc.) ir Šiaurės Afrikos (38 proc.) teigė buvęs sustabdytas per šį laikotarpį dėl priklausymo emigrantų šeimoms ar etninėms mažumoms. Be to, beveik kas antras sustabdytas romų kilmės respondentas (42 proc.) manė, kad tai lėmė jų etninė kilmė. Tačiau ši procentinė dalis yra gerokai mažesnė tarp sustabdytų Turkijos kilmės respondentų (17 proc.) (žr. 3 pav.).

Pagarba. Išvados rodo, kad dauguma (59 proc.) visų respondentų, kuriuos policija buvo sustabdžiusi per penkerius metus iki tyrimo, mano, kad su jais buvo elgiamasi pagarbiai (25 proc. – „labai pagarbiai“, 34 proc. – „palyginti pagarbiai“). Vienas iš keturių (24 proc.) respondentų teigė, kad policijos elgesys su jais nebuvo „nei pagarbus, nei nepagarbus“. O 17 proc. nurodė, kad policija su jais elgėsi nepagarbiai (8 proc. – „palyginti nepagarbiai“,

9 proc. – „labai nepagarbiai“). Sustabdyti romai ir iš Šiaurės Afrikos kilę respondentai dažniau nurodė patyrę nepagarbų policijos elgesį pastarojo sustabdymo metu (atitinkamai 25 proc. ir 21 proc.) nei kitos tikslinės grupės.

Daugiau informacijos: FRA (2017b).

Duomenų apie policijos stabdymą rinkimo svarba ir nauda

Iš 28 ES valstybių narių Jungtinė Karalystė šiuo metu yra vienintelė šalis, kurioje apie policijos stabdymus renkami duomenys apima informaciją apie sustabdytų asmenų etninę kilmę (taip pat žr. 2.2.5 ir 2.3.1 skirsnius).

Surinkti duomenys leidžia įvertinti skirtingų etninių grupių sustabdymo ir apieškojimo dažnį Anglijoje ir Velse. Etninės kategorijos naudojamos pagal 2001 m. JK gyventojų surašymo duomenis. Šioje statistikoje nurodyta 16 kategorijų, kurios buvo sujungtos į penkias platesnes grupes:

- Baltaodžiai: anglai / velsiečiai / škotai / šiaurės airiai / britai; airiai; bet kurie kiti baltaodžiai.
- Mišrios / įvairios etninės grupės: baltaodžiai ir juodaodžiai iš Karibų šalių; baltaodžiai ir juodaodžiai afrikiečiai; baltaodžiai ir azijiečiai; bet kurie kiti mišrios / įvairios etninės kilmės asmenys.
- Azijiečiai / azijiečiai britai: asmenys iš Indijos, Pakistano, Bangladešo; bet kurie kiti azijiečių kilmės asmenys.
- Juodaodžiai / afrikiečiai / asmenys iš Karibų šalių / juodaodžiai iš Jungtinės Karalystės: asmenys iš Afrikos, Karibų šalių ir bet kurie kiti juodaodžiai / asmenys iš Afrikos / Karibų šalių.
- Kitos etninės grupės: kinai; kitos etninės grupės.

Pagal surinktus duomenis apie sustabdymą ir apieškojimą tam tikrai etninei grupei priklausančių sustabdytų ir apieškotų asmenų skaičius lyginamas su bendru tai etninei grupei priklausančių ir tam tikroje teritorijoje gyvenančių žmonių skaičiumi, o tada rodiklis apskaičiuojamas pagal 1 000 žmonių tenkantį atvejį.

2016–2017 m. surinktų duomenų analizė rodo, kad 1 000 baltaodžių teko keturi sustabdymo atvejai, palyginti su 29 sustabdymo atvejais, tenkančiais 1 000 juodaodžių. Iš duomenų taip pat matyti, kad didžiausi skaičiai nustatyti trijų juodaodžių etninių grupių atveju – kiti juodaodžiai (70 sustabdymo atveju vienam tūkstančiui žmonių), juodaodžiai iš Karibų šalių (28 vienam tūkstančiui žmonių) ir juodaodžiai afrikiečiai (19 vienam tūkstančiui žmonių).

Neturint įrodymų, pateiktų remiantis suskirstytais duomenimis, sudėtinga patvirtinti, kad policijos veiksmai skiriasi konkrečių etninių grupių atveju ir – jei taip ir yra – ar tokius skirtumus gali lemti diskriminacinio profiliavimo praktika. Pagal policijos pajėgas suskirstyti duomenys Anglijoje ir Velse skelbiami viešai. Tai leidžia nustatyti įvairių pajėgų taikomą skirtingą praktiką, kuri gali būti paaiškinama kaip teisėta arba kurią būtų galima naudoti galimai diskriminacijai policijos veikloje nustatyti. Duomenys naudojami ir atskirų policijos pareigūnų lygmeniu, siekiant nustatyti jų darbe galimą diskriminacinę praktiką.

Daugiau informacijos: JK vyriausybės [tinklapis apie sustabdymą ir apieškojimą](#), Nepriklausomos policijos elgesio tyrimo tarnybos [interneto svetainė](#) ir Vidaus reikalų ministerijos [svetainė apie atvirusius duomenis apie nusikaltimus ir viešosios tvarkos palaikymą](#). Taip pat žr. Jungtinė Karalystė (2018 m.). [Rekomendacijų apie įrašymo metodikas rasite Atviros visuomenės teisingumo iniciatyvoje \(2018b\)](#).

Atvejo tyrimas

Santykių tarp Prancūzijos policijos ir visuomenės tyrimas

2016 m. Prancūzijos ombudsmenas (*Défenseur des droits*) atliko galimybių naudotis teisėmis tyrimą. *Défenseur des droits* taip pat atlieka nacionalinės policijos skundų nagrinėjimo komisijos funkciją. Tyrimas apėmė per 5 000 žmonių reprezentatyviąją imtį.

Pirmoje ataskaitos dalyje pateikiami su teisėsaugos institucijų elgsena susiję rezultatai. Apskritai tyrimas rodo gerus visuomenės ir policijos santykius. Didžioji respondentų dauguma teigė, kad jie policija pasitiki (82 proc.).

Žvelgiant konkrečiai į tapatybės patikrinimą, tyrimas rodo, kad daugumos žmonių tapatybė netikrinama. 84 proc. respondentų teigė, kad per pastaruosius penkerius metus jų tapatybė tikrinta nebuvo (90 proc. moterų ir 77 proc. vyrų). Teigiantieji, kad jų tapatybė buvo tikrinama, retai nurodė, kad saugumo pareigūnai pažeidė profesinę etiką pastarojo tapatybės patikrinimo metu, pavyzdžiui, kreipėsi familiariai (16 proc.), elgėsi žiauriai (8 proc.) arba įžeidinėjo (7 proc.). Tačiau 29 proc. pranešė apie nemandagų elgesį, o daugiau kaip pusė respondentų (59 proc.), kurių tapatybė buvo tikrinama, minėjo, kad patikrinimo priežastys nebuvo paaiškintos. Apskritai tapatybės patikrinimai suprantami kaip labiau teisėti tada, kai saugumo pajėgos paaiškina patikrinimo priežastis.

Duomenys taip pat rodo, kad yra tam tikrų žmonių grupių, kurių patirtis labiau neigiama. Tikimybė, kad jaunų 18–24 vyrų tapatybė bus dažniau tikrinama (t. y. daugiau kaip penkis kartus per pastaruosius penkerius metus), yra beveik septynis kartus didesnė, palyginti su plačiąja visuomene, o vyrų, kurie laikomi juodaodžiais ar arabų kilmės, tapatybė tikrinama 6–11 kartų dažniau nei visų kitų. Sujungus šiuos du kriterijus matyti, kad 80 proc. vyrų, kurie yra jaunesni nei 25 metų ir laikomi arabų kilmės arba juodaodžiais, tapatybė buvo tikrinama bet kartą per pastaruosius penkerius metus (palyginti su 16 proc. kitų respondentų). Palyginti su plačiąja visuomene, tapatybės tikrinimo tikimybė šios grupės atveju yra 20 kartų didesnė.

Be to, jauni vyrai, laikomi juodaodžiais ar arabų kilmės, pranešė daugiau atveju apie probleminį elgesį pastarojo tapatybės patikrinimo metu, pvz., familiarus kreipimasis (40 proc., palyginti su 16 proc. visos imties), įžeidimai (21 proc., palyginti su 7 proc. visos imties) ar žiaurus elgesys (20 proc., palyginti su 8 proc. visos imties). Tokia neigiama patirtis ir patikrinimų dažnis siejami su menku pasitikėjimu policija. Iš tiesų ši grupė pranešė apie blogėjančius santykius su policija.

Galiausiai rezultatai rodo, kad labai mažai respondentų (5 proc.), nurodžiusių tam tikrus profesinės etikos pažeidimus tikrinant tapatybę, apie tai pranešė. Dažniausiai apie savo patirtį nepraneša dėl to, kad mano, jog tai beprasmiška.

Daugiau informacijos: Défenseur des droits (2017 m.).

Kai mažumos grupei taikomi platūs profiliai, gali būti kaip ir stigmatizuojančių policijos veiksmų atveju, kad grupė pati pradės save neigiamai vertinti. Be to, gali atsirasti platesnės bendruomenės neigiamas požiūris į tą grupę. Mažumos grupė gali tapti „įtariamąja bendruomene“ ir būti siejama su kriminaliniu pasauliu²¹. Dėl to gali padaugėti išankstinių nuostatų.

Mažumos grupė gali tapti neproporcingai didelių policijos išteklių taikiniu, ir tikėtina, kad tai savo ruožtu gali lemti daugiau sulaikymo ar patikrinimo atvejų kertant sieną. Taigi gali būti, kad intensyvios viešosios tvarkos palaikymo pastangos savaime lems daugiau sulaikymo atvejų (žr. toliau)²².

Savaime išsipildančios pranašystės rizika

Kai policijos pareigūnai savo profiliavimą grindžia ne pagrįstomis priežastimis, o išankstinėmis nuostatomis, tikėtina, kad informaciją jie aiškins taip, kad ji patvirtintų jų pačių nusistatymą. Tai yra vadinamasis patvirtinimo šališkumas. Taip nutinka, kai policijos pareigūnų išankstinės nuostatos reiškia, kad jie tikisi, jog asmuo elgsis neteisėtai, remdamiesi asmens faktine ar numanoma rase, etnine kilme, lytimi, seksualine orientacija, religija ar kitais draudžiamais pagrindais. Dėl tokio šališkumo tikėtina, kad tokių išankstinių nuostatų turintys pareigūnai išskirs daugiau šį apibūdinimą atitinkančių asmenų.

Kadangi tikimybė, kad padaryto nusikaltimo įkalčių bus rasta pas sustabdytus, o ne pas nesustabdytus asmenis, yra didesnė, toks šališkumu grindžiamas profiliavimas sustiprina pareigūno turimus stereotipus. Šis klaidingas įrodymas, kad sprendimas sustabdyti šiuos asmenis buvo teisingas, vadinamas savaime išsipildančia pranašyste. Toks šališkumu grindžiamas profiliavimas yra diskriminuojantis, neteisėtas, neveiksmingas ir įtvirtinantis stereotipus.

4 pav. parodyta, kaip savaime išsipildančios pranašystės skatina asmenų kriminalizavimą.

21 Europos rasizmo ir ksenofobijos kontrolės centras (2006 m.), p. 54.

22 Harcourt, B. (2004), p. 1329–1330; Bendruomenių Rūmų Vidaus reikalų komitetas (2009 m.), 16 punktas; JT (2007 m.).

4 pav. Savaime išsipildančios pranašystės ciklas

Šaltinis: FRA, 2018 m.

1.3.2. Profiliavimo veiksmingumas

Kyla abejonų ir dėl profiliavimo veiksmingumo nustatant nusikaltimą, kai profiliavimas grindžiamas plačiomis kategorijomis. Neaišku, ar dėl profiliavimo iš tiesų padau-gėja sėkmingai įvykdytų teisėsaugos operacijų (atitikčių skaičius).

Kai kurie įrodymai leidžia daryti prielaidą, kad asmenų sustabdymo dažnis nebūtinai atitinka nusikaltimų skirtingose etninėse ar rasinėse grupėse dažnį (žr. toliau). Rei-kėtų pažymėti, kad daugumoje ES valstybių narių baudžiamosios teisenos duome-nys nesuteikia galimybės apžvelgti atskiros bylos nagrinėjimo eigos baudžiamosios teisenos sistemoje. Taigi negalima nustatyti, ar sulaikymas baigiasi patraukimu bau-džiamojon atsakomybėn ir nuteisimu.

Atvejo tyrimas

Pakeisti kratos modeliai lėmė didesnį atitikčių skaičių (1998–2000 m., JAV)

1998 m. 43 proc. JAV muitinės pareigūnų atliktų kratų buvo juodaodžių ir lotynų amerikiečių kratos – kur kas daugiau nei jų sudaroma keliautojų dalis. Ypač daug kratų, taip pat tokių, kurioms atlikti taikyti invaziniai metodai – peršvietimas rentgenu ir nurengimas, atlikta su Lotynų Amerikos kilmės ir juodaodėmis moterimis, įtariamomis narkotikų gabėnimu. Buvo remiamasi profiliu, kuriame daug dėmesio skiriama tautybei ir etninei kilmei. Per šias kratas nustatytų atitikčių lygis buvo žemas visose grupėse: 5,8 proc. tarp baltaodžių, 5,9 proc. tarp juodaodžių ir 1,4 proc. tarp lotynų amerikiečių. Jis buvo ypač žemas tarp Lotynų Amerikos kilmės moterų, kurių atveju tikimybė, kad jos galėtų gabenti narkotikus su savimi ar savo kūne, iš tikrųjų buvo mažiausia. 1999 m. JAV muitinė pakeitė savo procedūras: pašalino rasę iš kriterijų, į kuriuos reikia atsižvelgti sustabdant asmenį. Vietoj to ji nustatė stebėjimo metodus, kuriuos taikant dėmesys sutelkiamas į elgseną, pvz., nervingumą ir keleivių aiškinimų neatitiktis, pradėjo daugiau naudotis žvalgybos informacija ir griežčiau kontroliuoti sprendimus dėl sustabdymo ir kratos vykdymo. Iki 2000 m. rasinės nelygybės muitinei atliekant kratas beveik neliko. Kratų skaičius sumažėjo 75 proc., o atitikčių skaičius padidėjo nuo vos 5 proc. iki daugiau nei 13 proc. ir visose etninėse grupėse tapo beveik vienodas.

Daugiau informacijos: Harris (2002 m.), JAV (2000 m.).

Neteisėto profiliavimo neveiksmingumas (2007–2008 m., Vengrija)

Vengrijoje atliktas tyrimas parodė, kad atliekama neproporcingai daug romų patikrinimų. Apie 22 proc. visų policijos patikrintų asmenų priklausė romų bendruomenei, nors romai sudarė apie 6 proc. visų gyventojų. Neteisėto elgesio įrodymai neatspindi neproporcingai didelio romų tapatybės patikrinimo atvejų skaičiaus. 78 proc. romų tapatybės patikrinimo atvejų baigėsi tuo, kad policija nesiėmė jokių veiksmų, o 19 proc. buvo susiję su smulkiais nusikaltimais* (palyginti su 18 proc. visų gyventojų patikrinimo atvejų). Be to, romų bendruomenės narių ir plačiosios visuomenės narių sulaikymo atvejų skaičiai yra panašūs.

Daugiau informacijos: Tóth, B. M., ir Kádár, A. (2011 m.).

* „Smulkūs nusikaltimai – tai kvazinusikalstamos veikos, kurių sunkumas nesiekia nusikalstamo lygmens (t. y. jie nėra reglamentuojami Baudžiamajame kodekse). Smulkūs nusikaltimai – tai nuo nusikaltimų, už kuriuos baudžiama 60 dienų laisvės atėmimo bausme, pvz., prostitucija ar fiziniai grasinimai, iki nusikaltimų, už kuriuos skiriamos ne tokios griežtos bausmės (pvz., bauda, prekių konfiskavimas ar draudimas dalyvauti tam tikruose renginiuose). Tokių nusikaltimų pavyzdžiai yra smulkios vagystės ar eismo taisyklių pažeidimai.“ *Žr. Kádár, A., Körner, J., Moldova, Z., ir Tóth, B. (2008 m.), p. 23.*

Kyla klausimų ir dėl tam tikrų asmenų sustabdymo priežasčių. Jungtinės Karalystės atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad „[n]erimą kėlė tai, kad 27 proc. (2 338) išnagrinėtų sustabdymo ir apieškojimo duomenų įrašų [...] nebuvo pagrįstų priežasčių žmones apieškoti, nors dauguma tokių įrašų buvo vadovų patvirtinti“²³. Remiantis tyrimu galima daryti prielaidą, kad „policijos pareigūnai nebūtinai vykdo viešojo sektoriaus lygybės principą įtvirtinančią pareigą deramai atsižvelgti į būtinybę užkirsti kelią neteisėtai diskriminacijai ir skatinti lygias galimybes, puoselėti gerus santykius ir taip užtikrinti tinkamą duomenų rinkimą, analizę ir skelbimą, parodyt, jog policijos pareigūnai turi pakankamai informacijos ir supranta savo darbo poveikį“.

²³ Jungtinė Karalystė, Jos Didenybės policijos inspekcija (HMC) (2013 m.), p. 6.

2

Teisėto profiliavimo principai ir praktika

Šiame skyriuje nagrinėjamas pirminės grandies policijos pareigūnų atliekamas profiliavimas, visų pirma sustabdymo ir apieškojimo veiksmai, ir sienų valdymo pareigūnų profiliavimo veikla, visų pirma nukreipimas tolesniems antros linijos patikrinimams atlikti. Jame paaiškinami pagrindiniai principai ir praktika, galinti padėti sumažinti neteisėto profiliavimo riziką. Šių priemonių galima imtis tiek valdymo, tiek veiklos lygmenimis. Atsižvelgiama į skirtingas teises ir praktines sustabdymo ir apieškojimo veiksmų bei patikrinimo atvejų kertant sieną aplinkybes.

Sienų valdymo srityje Šengeno sienų kodekse (Reglamentas (ES) 2016/399)²⁴ nustatytos bendrosios taisyklės, reglamentuojančios sienų kontrolę prie ES išorės sienų. Tai reiškia, kad kai kurie šiame skyriuje išdėstyti principai, pavyzdžiui, susiję su informacija, kurią reikia pateikti trečiosios šalies piliečiams dėl antros linijos patikrinimo, yra nustatyti teisės akte ir valstybėms narėms yra privalomi. Be to, *Frontex* vykdo svarbią funkciją – skatina užtikrinti vienodą aukštą sienų kontrolės standartą. Visų pirma pagal 2016 m. Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamentą valstybės narės, mokydamos sienos apsaugos pareigūnus, privalo laikytis *Frontex* sudarytos bendrosios pagrindinės mokymo programos. Į 2012 m. paskelbtą bendrąją pagrindinę mokymo programą įtrauktas pagrindinių teisių elementas, susijęs ir su profiliavimu (žr. 2.2.3 skirsnį apie tikslinį mokymą).

24 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/399 dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas), OL L 77, 2016 m. kovo 23 d.

Antros linijos patikrinimo prie sienos priežastys

Sisteminė sienų kontrolė reiškia, kad visiems keliautojams taikomas bazinis pirmos linijos patikrinimas, kai tikrinami kelionės dokumentai ir kiti patekimo į šalį reikalavimai. Be to, kai kurie keliautojai gali būti nukreipti antros linijos patikrinimui atlikti. Tai gali būti daroma dėl įvairių priežasčių: nustačius atitiktį duomenų bazėje, dėl įtartino kelionės dokumento, sutampančio rizikos profilio ar įtartino elgesio požymių.

Pirmos linijos patikrinimo metu sienos apsaugos pareigūnas gali palyginti mašininio nuskaitymo kelionės dokumente esančius duomenis (įskaitant biometrinius identifikatorius) su nacionalinėje, ES ir tarptautinėje duomenų bazėse, pvz., Šengeno informacinėje sistemoje, Vizų informacinėje sistemoje ir Europolo bei Interpolo duomenų bazėse, saugomais duomenimis. Praktiškai nukreipimas antros linijos patikrinimui atlikti dažnai taikomas nustačius atitiktį vienoje iš duomenų bazių.

Vis dėlto asmuo gali būti nukreipiamas antros linijos patikrinimui atlikti ir dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, kai jis atitinka rizikos profilį arba pareigūnas turi kitų įtarimų jo atžvilgiu. ES Šengeno kataloge nurodoma, kad pirmos linijos patikrinimų tikslas turėtų būti ne tik pagal Šengeno sienų kodeksą patikrinti sieną kertančius asmenis, bet ir kurti keleivių profilius ir atrinkti įtartinus asmenis antros linijos patikrinimui atlikti.* Todėl sienos apsaugos pareigūnai turi įvertinti kitų rodiklių ir kriterijų derinį, kad galėtų nustatyti, ar yra tikimybė, kad asmuo mėgina neteisėtai kirsti sieną, gali kelti riziką saugumui arba, pavyzdžiui, gali būti prekybos žmonėmis auka. Nesvarbu, naudoja konkretų rizikos profilį ar ne, tokiais atvejais sienos apsaugos pareigūnai taiko profiliavimą.

Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti sklandų keliautojų srautą, galima teigti, kad sienos apsaugos pareigūnai turi nedaug laiko objektyviai įvertinti, ar nukreipti asmenį antros linijos patikrinimui atlikti. Iš *Frontex* gauta informacija rodo, kad ES valstybių narių pareigūnai vidutiniškai turi tik 12 sekundžių sprendimui, ar nukreipti asmenį papildomam patikrinimui atlikti, priimti.** Tai pareigūnams kelia didžiulę įtampą, nes jie turi greitai priimti teisingą sprendimą.

* *Europos Taryba (2009 m.), 43 rekomendacija.*

** *Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (Frontex) (2015 m.).*

Šiame skyriuje aptariami principai ir praktinės priemonės suteikia informacijos, paskatinsiančios diskusiją ir veiksmus, kurie padėtų pareigūnams ir jų platesnėms organizacijoms užtikrinti, kad jų vykdomas profiliavimas būtų teisėtas. Trys pagrindiniai aptariami principai:

- Gerbti žmogaus orumą.
- Užtikrinti, kad profiliavimas būtų vykdomas pagrįstais ir objektyviais pagrindais.
- Užtikrinti atskaitomybę.

Kiekvienas principas sietinas su būtinybe užtikrinti, kad policijos ir sienos apsaugos pareigūnai vykdydami profiliavimo veiklą veiktų laikydamiesi įstatymuose nustatytų reikalavimų.

2.1. Gerbti žmogaus orumą

Pagrindiniai aspektai

- **Kokybiškai vykdomas sustabdymas** savaime nepašalina diskriminuojančio profiliavimo rizikos. Tačiau tikėtina, kad kokybiškai vykdomas sustabdymas bus sėkmingesnis, o sustabdymo ir apieškojimo veiksmai turės mažesnę neigiamą poveikį. Sienų valdymo srityje profesionalus ir pagarbus elgesys yra teisiškai privalomas.
- **Profesionalus ir pagarbus elgesys** iš esmės skatina žmogų į sustabdymą žiūrėti teigiamai.
- **Sustabdymo priešasčių paaiškinimas** asmeniui didina pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo pareigūnų atliekamomis operacijomis ir neskatina manyti, kad profiliavimas yra diskriminuojantis.
- Pagarba ir mandagumas **niekada nepateisina neteisėtų patikrinimų kertant sieną ar policijos sustabdymo ir apieškojimo veiksmų.**

Pagarba žmogaus orumui ne tik pati savaime yra pagrindinė teisė, bet ir esminis policijos ir sienų valdymo operacijų principas. Pirminės grandies operacijose itin svarbu tai, kaip policijos ir sienų valdymo pareigūnai kalba ir elgiasi su sustabdytais asmenimis ir kokią informaciją jiems suteikia.

Nederėtų pamiršti, kad būti išskirtam vis dėlto yra nemalonu, kad ir kokie mandagūs ir profesionalūs būtų pareigūnai, todėl tai turi būti daroma tik teisėtai pagrindais. Diskriminacinio profiliavimo vertinimas taip pat susijęs su tuo, kiek ir kaip dažnai susiduriama su policijos ir sienų valdymo institucijomis. Tai rodo, kaip svarbu yra užtikrinti, kad žmogus būtų sustabdomas tik tada, kai tam yra objektyvių ir pagrįstų priežasčių.

Kas nustatyta standartuose?

„Patikrinimai kertant sieną turėtų būti atliekami tokiu būdu, kad nebūtų pakenkta žmogiškajam orumui. Sienų kontrolė turėtų būti vykdoma profesionaliai bei pagarbiai ir proporcingai atitikti siekiamus tikslus.“

Šengeno sienų kodekso 7 konstatuojamoji dalis

„Visi keliautojai turi teisę būti informuoti apie kontrolės pobūdį ir teisę į profesionalų, draugišką bei mandagų elgesį su jais pagal taikytinus tarptautinius, Bendrijos ir nacionalinius teisės aktus.“

Praktinio sienos apsaugos pareigūnų vadovo (Šengeno vadovo) 1.2 skirsnis

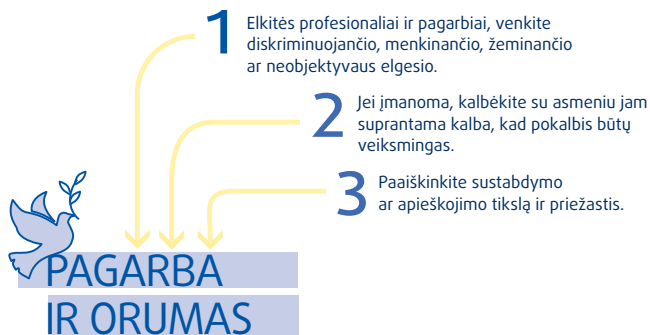
„Policijos pareigūnai veikia sąžiningai ir pagarbiai visuomenės atžvilgiu ir ypač atsižvelgia į pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų padėtį.“

Europos policijos etikos kodekso 44 rekomendacija

Ne visada lengva užtikrinti, kad policijos ir sienos apsaugos pareigūnai būtų mandagūs ir teiktų informaciją įtemptose ir sudėtingose situacijose. Tačiau iš turimų įrodymų galima spręsti, kad pagarbus balso tonas stipriai padidina pasitenkinimo policijos darbu lygį sustabdymo atveju²⁵. 5 pav. pavaizduoti keli pagarbaus sustabdymo elementai.

25 FRA (2014b).

5 pav. Trys pagarbaus sustabdymo elementai

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Kai kuriuos patikrinimų kertant sieną elementus reglamentuoja Šengeno sienų kodeksas, pvz., reikalavimus vykdyti patikrinimus profesionaliai ir pagarbiai ar suteikti informaciją apie patikrinimo tikslą ir eigą (Šengeno sienų kodeksas, 7 konstatuojamoji dalis, 7 straipsnis ir 8 straipsnio 5 dalis). Kita vertus, kalbėti paprastai sienų valdymo srityje nėra absoliutus reikalavimas dėl srautui per sieną būdingo kintamumo. Vis dėlto pagal Šengeno sienų kodeksą valstybės narės turi skatinti sienos apsaugos pareigūnus mokytis kalbų, kurios būtinos jų užduotims atlikti (16 straipsnio 1 dalis). Šengeno kataloge, kuriame išdėstytos išorės sienų kontrolei skirtos rekomendacijos ir geriausia praktika, rekomenduojama, kad sienos apsaugos pareigūnai gebėtų bendrauti tomis užsienio kalbomis, kurių jiems reikia kasdieniame darbe. Kaip geriausia praktika jame nurodomas patenkinamas kaimyninių šalių kalbų ir kitų kalbų, atsižvelgiant į srauto per sieną pobūdį, mokėjimo lygis. Geriausiai atveju reikiamas kalbas mokančių pareigūnų turėtų būti kiekvienoje pamaioje²⁶.

Supratimo ir pagarbos stoka policijos sustabdymų metu gali daryti tiesioginį poveikį viešosios tvarkos palaikymo veiksmingumui (žr. 1.3.2 skirsnį). Jungtinės Karalystės parengtame Policijos ir nusikalstamos veikos įrodymų praktikos kodekse nustatyta: „Visi sustabdymai ir apieškojimai turi būti vykdomi mandagiai, dėmesingai ir pagarbiai atitinkamo asmens atžvilgiu. Tai daro reikšmingą poveikį visuomenės pasitikėjimui policija. Reikia dėti visas pagrįstas pastangas, kad apieškomas asmuo patirtų kuo mažiau nepatogumų.“²⁷

²⁶ Europos Taryba (2009 m.), 27 ir 41 rekomendacijos.

²⁷ Jungtinė Karalystė, Vidaus reikalų ministerija (2014a), 3.1 skirsnis.

Kai kurie svarbūs pagarbos orumui aspektai, pvz., sustabdymo priežasčių paaiškinimas ir užtikrinimas, kad žmogui būtų suteikta galimybė išsakyti savo nuomonę, yra esminės policijos ir sienų valdymo procedūrų dalys. Sustabdymo ir apieškavimo formos gali padėti šią informaciją pateikti struktūriškai (žr. 2.3.1 skirsnį).

Sienų valdymo srityje standartinės formos yra naudinga priemonė keliautojams informuoti apie antros linijos patikrinimo tikslą ir tvarką. Jos gali palengvinti bendravimą su keliautojais, jei bus pateikiamos ir, kai reikia, papildomos žodiniiais paaiškinimais. Pagal Šengeno sienų kodeksą antros linijos patikrinimo metu tikrinamiems asmenims suprantama kalba arba kalba, kurią, kaip pagrįstai manoma, jie turėtų suprasti, turėtų būti pateikiama rašytinė informacija apie tokio patikrinimo tikslą ir tvarką. Informacija:

- turėtų būti prieinama visomis ES oficialiosiomis kalbomis ir šalių, su kuriomis ribojasi atitinkama šalis, kalbomis;
- joje turi būti numatyta, kad keliautojas gali prašyti nurodyti patikrinimą atliekančio pareigūno pavardę ir pareigų identifikavimo numerį, sienos perėjimo punkto pavadinimą ir sienos kirtimo datą.

Šiuos pagarbiai vykdomo sustabdymo aspektus, susijusius su bendravimo ir tarpasmeniniais jgdžiais, sudėtingiau nustatyti veiklos procedūrose ir gali reikėti daugiau investuoti į mokymus. Sudaryti palankią sustabdymo atmosferą gali būti sunku dėl:

- ribotų bendravimo jgdžių;
- negebėjimo paaiškinti veiksmo priežastį; ir
- negebėjimo įveikti asmeninius ir institucinius nusistatymus ir neigiamus stereotipus bei įsitvirtinusių priešiškamą bendruomenėje.

2.2. Pagrįsti ir objektyvūs pagrindai

Pagrindiniai aspektai

- Konkrečia ir aktualia žvalgybos informacija grindžiami teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnų veiksmai dažniau būna objektyvūs.
- Teisėti sustabdymo ir apieškojimo veiksmai ir nukreipimas antros linijos patikrinimui atlikti turi būti grindžiami **pagrįstais ir objektyviais pagrindais įtarti**. Nuojauta nėra pagrįstas ar objektyvus pagrindas asmeniui sustabdyti ir apieškoti ar nukreipti jį antros linijos patikrinimui atlikti.
- Saugomos savybės, tokios kaip rasė, etninė kilmė, lytis ar religija, gali būti veiksniai, į kuriuos teisėsaugos institucijos ir sienos apsaugos pareigūnai atsižvelgia vykdydami savo įgaliojimus, **bet jos negali būti vienintelė ar pagrindinė priežastis išskirti asmenį**.
- Vien tik arba iš esmės vienu ar daugiau draudžiamų pagrindų pagrįstas profiliavimas prilygsta tiesioginei diskriminacijai ir yra neteisėtas.

Objektyvumas yra svarbus policijos ir sienų valdymo institucijų darbo principas. Profiliavimo atveju asmenys turėtų būti sustabdomi ir apieškomi arba nukreipiami antros linijos patikrinimui atlikti tik esant pagrįstų ir objektyvių pagrindų įtarti. Objektyvūs pagrindimai gali apimti asmens elgesį, konkrečią žvalgybos informaciją ar aplinkybes, kurios sieja asmenį ar asmenis su įtariama neteisėta veika.

Siekiant užtikrinti profiliavimo objektyvumą, būtina:

- vengti šališkumo, be kita ko, teikiant aiškias gaires ir tikslinius mokymus, ir
- veiksmingai naudotis žvalgybos duomenimis ir informacija.

2.2.1. Kaip išvengti šališkumo

Europos policijos etikos kodekse pateikiamos policijos elgesio gairės srityse, susijusiose su policijos veiksmais ir įsikišimu, policijos atskaitomybe ir policijos vykdoma priežiūra²⁸. Jame pabrėžiamas bendrasis principas, kad „[p]olicija savo užduotis

28 Europos Taryba, Ministrų Komitetas (2001 m.), [Ministrų Komiteto rekomendacija REC\(2001\)10 valstybėms narėms dėl Europos policijos etikos kodekso](#), 2001 m. rugsėjo 19 d.

atlieka sąžiningai, visų pirma vadovaudamasi nešališkumo ir nediskriminavimo principais²⁹.

Asmenų išskyrimas *kaip vienintelį ar lemiamą veiksnį* naudojant jų faktinę ar numanomą rasę, etninę kilmę, lytį, seksualinę orientaciją, religiją, negalią ar kitus draudžiamus pagrindus pažeidžia pagrindines teises. Tai taip pat gali turėti reikšmingų neigiamų pasekmių tiek valdžios institucijoms, tiek bendruomenėms (žr. 1.3 skirsnį).

Diskriminacinis profiliavimas gali atspindėti tiek asmeninius, tiek institucinius nusistatymus. Stereotipai ir diskriminuojantis elgesys, kaip ir asmeninis išankstinis nusistatymas, asmenų atžvilgiu gali kilti dėl konkrečios teisėsaugos ir sienų valdymo institucijose taikomos praktikos. Skaidresnės institucijų procedūros ir praktika gali padėti spręsti diskriminacijos ir įsitvirtinusių stereotipų problemą.

Atpažinti giliai įsišaknijusį šališkumą gali būti sudėtinga. Policijos ir sienų valdymo pareigūnai gali manyti, kad jie išskiria asmenis pagrįstais ir objektyviais pagrindais (pvz., dėl elgesio), nors iš tiesų tokie sprendimai atspindi jų šališkumą.

Konkrečius asmens išskyrimo ir sustabdymo priežastį pareigūnai dažnai sieja su nuojauta ar intuicija. Tikėtina, kad tai lemia jų žinios ir turima patirtis, tačiau tai gali būti ir pareigūno sąmoningos ar nesąmoningos išankstinės nuomonės atspindys. Siekdami išvengti neteisėto profiliavimo pareigūnai turėtų pasvarstyti, ar jų sprendimas pagrįstas objektyvia informacija. Nuojauta pati savaime nėra pagrįstas ar objektyvus pagrindas sustabdyti ir apieškoti asmenį ar jį nukreipti papildomam patikrinimui prie sienos atlikti.

2.2.2. Aiškios gairės pareigūnams

Praktiškos, suprantamos ir parengtos naudoti gairės itin padeda pirminės grandies teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnams išvengti neteisėto profiliavimo. Gairės gali būti įvairių formų: pridėtos prie teisės akto, parengtos pačios teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos arba kasdien teikiamos vyresniųjų pareigūnų. Tikėtina, kad gyvenimiški pavyzdžiai, rodantys, ką daryti konkrečiose situacijose, bus veiksmingesni už taisyklių ir procedūrų paaiškinimus.

Vadovaujantieji pareigūnai turi informuoti darbuotojus, kad faktinė ar numanoma rasė, etninė kilmė, lytis, seksualinė orientacija, religija ar kiti draudžiami

²⁹ Ten pat, 40 punktas.

diskriminacijos pagrindai negali lemti teisėsaugos ar sienų valdymo institucijų veiksmų asmens atžvilgiu. Patikslinimas, kada ir kaip taikyti asmenines savybes, gali padėti sumažinti skirtingo aiškinimo riziką ir kliovimąsi stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis. Gairės taip pat turėtų apimti privatumo ir duomenų apsaugos klausimus.

3 lentelėje parodytos kelios gairių, kurias galima taikyti, rūšys ir svarbios ypatybės, į kurias derėtų atsižvelgti.

3 lentelė. Gairių rūšys ir ypatybės ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas

Gairių rūšys	Gairių ypatybės	Suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas
<ul style="list-style-type: none"> • Standartinės veiklos procedūros • Elgesio kodeksai • Reguliariai vyresniųjų pareigūnų teikiamos gairės 	<ul style="list-style-type: none"> • Išsamios ir konkrečios • Apimančios visus veiksmus, kai profiliavimas gali būti šališkas: <ul style="list-style-type: none"> • Sustabdymas ir apieškojimas • Sulaikymas • Patikrinimas kertant sieną • Jėgos naudojimas ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gairių rengimas su kitais suinteresuotaisiais subjektais • Gairių teikimas bendruomenėms • Bendruomenių skatinimas teikti atsiliepimus apie gaires

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Atvejo tyrimas

Praktikos kodeksas ir ambasadorių požiūris (Nyderlandų policija)

Nyderlandų policija kartu su tokiomis pilietinės visuomenės organizacijomis kaip „Amnesty International“ sukūrė praktikos kodeksą, kuriame apibūdinami keturi profesionaliai vykdomo sustabdymo principai:

- Teisėtas ir pateisinamas asmenų parinkimas.
- Sustabdymo ir apieškojimo priežasties paaiškinimas.
- Profesionalus bendravimas.
- Pareigūnai apmąsto savo praktiką ir vieni kitiems teikia grįžtamąjį ryšį.

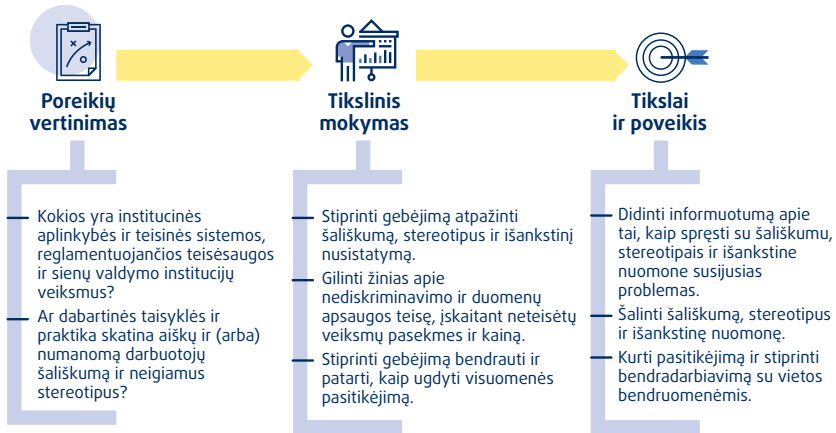
Sunku keisti praktiką, kuri nėra laikoma problemine, pavyzdžiui, aktyvų viešosios tvarkos palaikymą, kuris gali lemti etninį skirstymą. Amsterdame policija sukūrė principą „iš apačios į viršų“, pagal kurį vadovų ir instruktorių padedami vietos pareigūnai (ambasadoriai) suburiami į komandas. Pirmasis žingsnis – didinti informuotumą parodant ar aptariant aktyvaus tikslinio asmenų sustabdymo poveikį ir pateikiant alternatyvų metodą, kuris yra sąžiningas ir veiksmingas. Antrasis žingsnis – pareigūnams šią naują praktiką įsisavinti.

Daugiau informacijos nyderlandų kalba: [policijos interneto svetainė](#).

2.2.3. Tikslinis mokymas

Policijos ir sienos apsaugos pareigūnų mokymas – dar viena svarbi priemonė mažinant neteisėto profiliavimo riziką. Mokymai būna labai įvairūs ir taikomi įvairiais pareigūno karjeros etapais, kaip antai instruktažai, kvalifikacijos kėlimo ir tęstinio profesinio tobulėjimo kursai. Visų rūšių mokymo moduliai turėtų atspindėti organizacijos kultūrą ir apimti kursus, kuriuose mokoma išvengti šališkumo. Galiausiai nepaprastai svarbu įvertinti mokymo poveikį, kad būtų galima stebėti, kaip mokymas padėjo keisti pareigūnų suvokimą ir gerinti jų taikomą praktiką, taip pat nustatyti spragas, kurioms šalinti reikia organizuoti kitą mokymą. **6 pav.** išskiriami aspektai, kuriuos verta apsvarstyti kuriant tikslinio mokymo medžiagą.

6 pav. Tikslinio mokymo medžiagos kūrimo eiga ir tikslai

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Tam tikros rūšies teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnų mokymai kai kuriose šalyse jau gerai išplėtoti, pvz., mokymas įvairovės klausimais ir su jautriais klausimais susijęs mokymas. Mokymu įvairovės klausimais mėginama spręsti su asmeniniu požiūriu į etniškumą, skirtumus ir stereotipus susijusius klausimus ir nagrinėti tokio požiūrio įtaką mūsų kasdieniam gyvenimui. Tačiau kai kuriuose įvairovės kursuose diskriminacija nebūtinai būna aptariama. Kai kuriuose tyrimuose argumentuojama, kad kultūrinuose ir įvairovės kursuose skirtumai gali būti išskiriami ir sustiprinami, ir taip šališkumas gali būti ne mažinamas, o stiprinamas³⁰. Kultūrinio jautrumo mokymo (kitaip nei bendrojo įvairovės mokymo) tikslas – šviesti policijos ir teisėsaugos pareigūnus apie konkrečių etninių grupių, su kuriomis jie dažnai susiduria, tačiau kurių nepažįsta, kultūrą. Tokio mokymo metu dėmesys skiriamas tam, kaip elgtis arba nesielgti, ir mandagumas paaiškinamas iš skirtingų etninių, religinių ar tautinių perspektyvų. Kultūrinio jautrumo mokymas veiksmingiausias tada, kai prie jo rengimo ir pateikimo prisideda atitinkamų bendruomenių nariai.

30 Wrench, J. (2007 m.).

Atvejo tyrimas

Teisėto profiliavimo mokymas

Policijos pareigūnams skirtas profiliavimo mokymas (Italija)

Nuo 2014 m. Italijos apsaugos nuo diskriminacijos stebėsenos centras (*Osservatorio per la sicurezza contro gli atti discriminatori*) rengia etninio skirstymo mokymo kursus policijos pareigūnams ir kadetams. Juose visų pirma nagrinėjamas numanomas šališkumas, kuris gali turėti įtakos profiliavimui, su policijos veiklos veiksmingumu susijusios pasekmės ir neigiamas poveikis santykiams su bendruomenėmis. Šiuose kursuose jau dalyvavo apie 5 000 žmonių. Nuo 2017 m. organizuojami ir e. mokymo kursai kaip policijos pareigūnų kvalifikacijos atnaujinimo sistemos dalis.

Daugiau informacijos: [Italijos nacionalinės policijos interneto svetainė](#).

Pagrindinių teisių priemonė sienos apsaugos pareigūnų mokyme (ES)

Europos sienos apsaugos pareigūnams skirtoje bendrojoje pagrindinėje mokymo programoje nustatytas įgūdžių ir žinių, kurių turi turėti kiekvienas Europos sienos apsaugos pareigūnas, minimalusis standartas. Jį sudaro skyriai apie sociologiją ir pagrindines teises. Yra specialių skirsnių apie nediskriminavimą (1.5.4) ir etninį skirstymą (1.7.10), kuriais gali naudotis instruktoriai. Programoje pabrėžiama galima rizika, susijusi su išankstinėmis nuostatomis, rasizmu, rasine diskriminacija, ksenofobija, homofobija ir kitomis netolerancijos rūšimis, pasireiškiančiomis, kai vykdomas profiliavimas. 2017 m. atnaujintoje programoje yra skirsnių apie naujas kompetencijas, ypač pagrindinių teisių srityje.

Be to, pasikonsultavusi su universitetais ir tarptautinėmis organizacijomis, *Frontex* parengė instruktoriams skirtą vadovą (žr. *Frontex*, 2013 m.). Jame instruktoriams pateiktos metodikos, padedančios gerinti sienos apsaugos pareigūnų žinias ir įgūdžius pagrindinių teisių ir tarptautinės apsaugos srityse. Vadove aiškiai minimas profiliavimas ir nustatomos pagrindinės diskriminacijos vengimo taisyklės. Šis mokymas vedamas reguliariai, tačiau nėra įdiegto nuolatinio mechanizmo pasiektiems mokymo tikslams įvertinti.

Daugiau informacijos: [Frontex \(2012 m.\)](#).

Vyresniesiems pareigūnams skirtos profiliavimo studijų dienos (Belgija)

2015 m. Gente (Belgija) įsikūręs Viešosios tvarkos palaikymo ir apsaugos centras kartu su Belgijos lygybės įstaiga (*Unia*) organizavo etninio skirstymo studijų dieną (*Profilage ethnique: l'égalité sous pression?*). Aptarti skirtingi problemos aspektai, įskaitant ar ir kaip policijos pareigūnai, kilę iš migrantų šeimų, gali pagerinti santykius su etninių mažumų bendruomenėmis, kaip dažnai policijos pareigūnai taiko etninį skirstymą ir kaip tai vertinama.

2016 m. *Unia* surengė dvi vyresniesiems policijos pareigūnams iš šiaurės Briuselio skirtas studijų dienas informuotumui apie etninį skirstymą padidinti ir svarstymams apie pirminės grandies pareigūnų vykdomos profiliavimo praktikos nustatymą paskatinti. Policijos pareigūnai iš Ispanijos ir Jungtinės Karalystės pateikė auditorijai, kurią sudarė teisėsaugos pareigūnai, tyrėjai ir NVO, gerosios patirties pavyzdžių. Visų pirma jie parodė, kad mažiau taikant etnine kilme grindžiamą profiliavimą sulaikoma daugiau ieškomų asmenų. Jie pažymėjo, kad šitai pavyko pasiekti pradėjus tiksliai surašyti kiekvieno sustabdymo duomenis ir užtikrinus sustabdymo priežasčių skaidrumą. Mokymu buvo siekiama įtvirtinti bendrą sutarimą dėl etninio skirstymo praktikos ir prisidėti prie būsimos tyrimo, susijusio su šiuo metu policijos šioje srityje taikoma praktika, raidos.

Daugiau informacijos: Belgija (2015 ir 2017 m.).

Mokymuose turėtų būti sprendžiami šališkumo ir stereotipų, kurie gali būti įsitvirtinę pačiose teisėsaugos ir sienų valdymo institucijose, klausimai. Prieš mokymą apie neteisėto profiliavimo prevenciją reikėtų įvertinti platesnes institucines aplinkybes ir vidaus politiką, pvz., esamus skundų mechanizmus, tarp kolegų egzistuojančią prievolę tylėti ir kt. Mokymo programa turėtų apimti šališkumo ir stereotipų, susijusių su viešosios tvarkos palaikymo veiksmais, pvz., sustabdymo ir apieškojimo veiksmais, areštu, sulaikymu ir jėgos naudojimo veiksmais, klausimus.

Kad mokymo veikla būtų sėkminga, svarbų vaidmenį turi atlikti aukšto rango ar vidurinėsios grandies pareigūnai: svarbus tiek jų dalyvavimas, tiek jų požiūris į mokymą³¹. Vyresnieji pareigūnai, kaip informacijos gavėjai, gali išmokti naujos praktikos ir įgūdžių ir juos perduoti pirminės grandies pareigūnams. Organizacijos kultūra, kurią iš esmės nustato aukštesniosios grandies vadovybė, daro reikšmingą poveikį

31 Žr. Europos Komisiją (2017b).

kasdieniam policijos ir sienos apsaugos pareigūnų elgesiui, įskaitant jų bendravimą su visuomene.

Vyresnieji pareigūnai taip pat gali užtikrinti, kad mokymas būtų vertinamas teigiamai. Vadovaujamas pareigas einančių darbuotojų elgesys, pavyzdžiui, tai, kaip vadovai informuoja pareigūnus apie mokymo tikslą, arba tai, ar pareigūnai mano, kad jie atrenkami atsitiktine tvarka ar dėl to, jog jie yra „probleminiai pareigūnai“, gali turėti įtakos susidomėjimo lygiui ir įsitraukimui į mokymo procesą. Tikėtina, kad pareigūnų skatinimas aktyviai dalyvauti mokymo programose ir būti atviriems elgesio pokyčiams, kurie pagerina kasdienį darbą, padidins mokymo poveikį³².

Užbaigus mokymą, jį reikia peržiūrėti, įvertinti ir nustatyti jo poveikį informuotumo didinimui ir elgesio pokyčiams.

Pagrindiniai mokymo principai

Kad profiliavimas būtų teisėtas, nepaprastai svarbu pareigūnams suteikti reikiamų žinių apie tai. Europos Komisija sudarė pagrindinių principų sąrašą, padėsiantį užtikrinti, kad kovos su neapykantos nusikaltimais mokymas būtų veiksmingas ir kokybiškas. Tie patys principai taikomi mokymui teisėto profiliavimo tema.

Teisėsaugos ir baudžiamosios teisenos institucijoms skirtas mokymas neapykantos nusikaltimų tema. 10 pagrindinių principų

Poveikio ir tvarumo užtikrinimas:

- Mokymą įtraukite į platesnius diskriminacijos šalinimo veiksmus.
- Sukurkite metodiką, kuri atitiktų mokymo poreikius.

Tikslų nustatymas ir sinergijos kūrimas:

- Pritaikykite programas savo darbuotojams.
- Nuosekliai bendradarbiaukite su pilietine visuomene.

32 Miller, J., ir Alexandrou, B. (2016 m.).

Tinkamos metodikos parinkimas:

- Sujunkite skirtingas metodikas.
- Mokykite instruktorius.

Kokybiško turinio dėstymas:

- Sukurkite kokybiško turinio mokymo programą.
- Sukurkite mokymo modulius diskriminacijos tema.

Rezultatų stebėseną ir vertinimą:

- Susiekite mokymą su veiklos rezultatų peržiūros procesais.
- Užtikrinkite reguliarią mokymo metodų stebėseną ir vertinimą.

Daugiau informacijos: Europos Komisija (2017a).

Vis dėlto vien mokymas nebus veiksmingas kovojant su numanomu pareigūnų šališkumu. Būtina keisti institucinę mąstyseną. Dėl to institucijos turi apsvarstyti daugialypės intervencijos priemones asmeniniam ir instituciniam šališkumui įveikti (žr. atvejo tyrimą).

Atvejo tyrimas

Su instituciniu rasizmu policijoje susijusių problemų sprendimas

Kilus nerimui, kad rasės aspektai galėjo lemti netinkamus policijos veiksmus tiriant rasistinę Stepheno Lawrence'o žmogžudystę Jungtinėje Karalystėje, JK vyriausybė pradėjo plataus masto tyrimą, kad nustatytų, „ką reikia išmokti, norint sėkmingai tirti rasiniais motyvais padarytus nusikaltimus ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn juos padariusius asmenis“.

1999 m. paskelbtoje tyrimo ataskaitoje pabrėžiama „institucinio rasizmo“ Londono policijoje problema, įskaitant sustabdymo ir apieškojimo skaičių neatitiktis, kaip didelį susirūpinimą atitinkamoms bendruomenėms keliantį aspektą. Parengtos tyrimo rekomendacijos, apimančios mokymą informuotumui apie rasizmą didinti, ataskaitų teikimą ir incidentų fiksavimą,

kuriomis buvo raginama didinti atvirumą, atskaitomybę ir atkurti pasitikėjimą policijos tarnyba.

Praėjus dešimčiai metų po tyrimo 2009 m. paskelbtuose peržiūros dokumentuose pažymima, kad policijos bendravimas su etninių mažumų bendruomenėmis ir nusikaltimų dėl rasės tyrimas pagerėjo. Tačiau taip pat atkreiptas dėmesys į tai, kad juodaodžiai daug dažniau sustabdomi ir apieškomi nei baltaodžiai.

Daugiau informacijos: Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija (1999 m.), Jungtinės Karalystės lygybės ir žmogaus teisių komisija (2009 m.) ir Jungtinės Karalystės Bendruomenių Rūmų Vidaus reikalų komitetas (2009 m.).

2.2.4. Pagrįsti pagrindai įtarti. Naudojimasis žvalgybos duomenimis ir informacija

Policijos ir sienų valdymo pareigūnai, išskyrę asmenį, dažniausiai savo sprendimą grindžia elementų deriniu. Tai gali būti objektyvesnė informacija, tokia kaip konkreti žvalgybos informacija, elgesys, apranga ar daiktai, kuriuos asmuo turi su savimi, ir iš patirties įgytos subjektyvios žinios.

Visi šie elementai gali rodyti neteisėtą veiklą. Tačiau informaciją reikia sujungti ir naudoti atsargiai. Duomenys rodo, kad praktiškai pareigūnams sudėtinga atskirti objektyvius elementus nuo subjektyvių, kaip matyti iš toliau pateikto pavyzdžio.

Pavyzdys

*„Tai labai subjektyvu. Tai tavo nuojauta dėl asmens ir atvejo, bet yra ir akivaizdžių neatitikčių jų liudijimuose, nesutampa tai, ką sako jie ir ką sako už juos atsakingas asmuo, nesutampa tai, ką sako jie ir kas nurodyta dokumentuose, nesutampa tai, ką sako jie ir tai, kas gali būti jų krepšiuose. Tad įrodymų yra, bet [patys savaimė jie nebūtų] visiškai prieš kažką nukreipti. Tai bendras vaizdas, kurį pareigūnas turi susidaryti apie asmenį.“
Imigracijos pareigūnas viename didžiausių JK oro uostų*

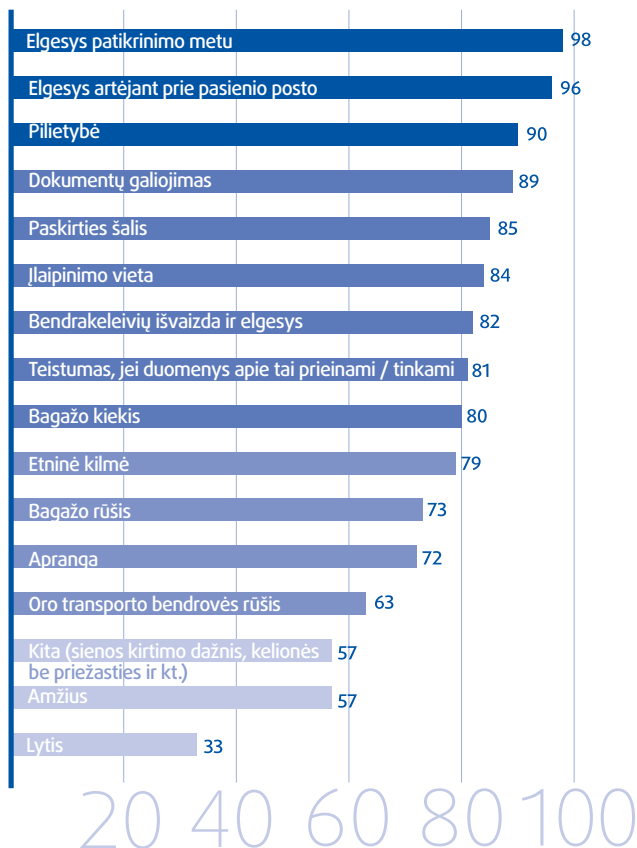
Daugiau informacijos: FRA (2014a), p. 46.

Asmenų, mėginančių neteisėtai patekti į šalį, nustatymas

2012 m. didžiuosiuose oro uostuose FRA atlikto tyrimo metu nustatyta, kad spręsdami, ar gali būti, jog asmuo mėgina neteisėtai patekti į šalį, sienos apsaugos pareigūnai atsižvelgia į daugybę veiksnių. Dažnai tai yra objektyvių kriterijų, tokių kaip asmens elgesys artėjant prie pasienio posto ir patikrinimo metu, bagažo rūšis ir kiekis bei kelionės dokumentų galiojimas, derinys ir asmeninė ankstesnių patikrinimų kertant sieną patirtis, kaip parodyta 7 pav.

7 pav. Rodikliai, kurie, manoma, padeda arba labai padeda veiksmingai atpažinti asmenis, mėginančius neteisėtai patekti į šalį, prieš pareigūnams su jais pasikalbant (%)

Pastaba. Tinkami atsakymai svyruoja nuo 206 iki 216 iš 223. Skačiuojant rezultatus į klausimą neatsakę respondentai neįtraukti. Neatsakyti klausimai svyruoja nuo septynių iki 17 asmenų, priklausomai nuo klausimo.

Šaltinis: FRA, *Sienos apsaugos pareigūnų apklausa, 2012 m. (17 klausimas)*.

Elgesį patikrinimo metu ar artėjant prie pasienio posto sienos apsaugos pareigūnai nurodė kaip veiksnį, kuris labiausiai padeda nustatyti asmenis, mėginančius neteisėtai patekti į šalį. Tačiau tokie veiksniai kaip pilietybė ir

etninė kilmė, kurie galėtų būti diskriminacinio profiliavimo ženklas, taip pat buvo laikomi svarbiais.

Atsižvelgimas į aprangą, kuri taip pat laikoma naudingu rodikliu, parodo, kaip informacija, kuri iš pažiūros yra „objektyvi“, praktiškai gali būti naudojama šališkai. Tam tikra apranga gali būti siejama su konkrečiais rizikos profiliais. Pavyzdžiui, tam tikros tautybės prekybos žmonėmis aukos dažnai vilki tam tikrą aprangą. Tačiau apranga gali rodyti ir tai, kad asmuo priklauso konkrečiai etninei ar religinei grupei. Net jei kitų priežasčių nukreipti antros linijos patikrinimui atlikti pakanka, asmenys, kurie yra stipriai susitapatinę su savo etnine ar religine grupe, turi ankstesnės neigiamos patirties arba negauna tinkamo pareigūno paaiškinimo, gali jaustis esą diskriminuojami.

Daugiau informacijos: FRA (2014a). Dėl prekybos žmonėmis aukų profilių žr. Frontex (2017 m.).

Kokybiški žvalgybos duomenys apie elgesio modelius arba įvykius gali padidinti profiliavimo objektyvumą. Tai gali sietis su kriminaline veika arba sienų valdymo atveju – su neteisėta migracija ar tarpvalstybiniais nusikaltimais. Kai teisėsaugos ir sienų valdymo institucijų veiksmai grindžiami konkrečia ir savalaiki žvalgybos informacija, pvz., informacija apie konkretų asmenį ir (arba) aplinkybes, tikimybė, kad veiksmai bus objektyvūs ir nebus pagrįsti stereotipais, yra didesnė.

Be žvalgybos informacijos ir objektyvių elementų, informacija apie saugomas savybes, tokias kaip faktinė ar numanoma rasė, etninė kilmė, tautybė, lytis ar religija, tam tikromis aplinkybėmis gali būti naudojama teisėtai kaip papildoma sudedamoji profiliojamojo asmens vertinimo dalis. Kad šia informacija būtų naudojama teisėtai, jos naudojimas turi būti reglamentuojamas įstatymu, pagarbus paveikiamų teisių ir laisvių atžvilgiu, proporcingas (t. y. būtina laikytis interesų pusiausvyros) ir būtinas (t. y. negali būti jokių mažiau ribojančių priemonių). Pareigūnai turi turėti pagrįstą priežastį, išskyrus draudžiamus pagrindus, su asmeniu elgtis kitaip nei su kitais visuomenės nariais. Ši priežastis taip pat turi būti konkrečiai susijusi su konkrečiu asmeniu, kaip parodyta toliau pateiktame pavyzdyje.

Pavyzdys

Liudytojai praneša, kad apiplėšimu įtariamas asmuo avėjo raudonus sportinius batelius, dėvėjo juodą beisbolo kepuraitę, buvo 1,60–1,70 m ūgio ir panašus į kinų kilmės asmenį. Šiomis aplinkybėmis teisėsaugos institucijos etninę kilmę teisėtai galėtų laikyti svarbia, nustatydamos, ar asmuo laikytinas galimu įtariamoju, nes ši informacija sujungiama su konkrečiais žvalgybos duomenimis.

Išsamus įtariamojo apibūdinimas

Geras įtariamojo apibūdinimas gali sumažinti neteisėto profiliavimo riziką. Įtariamojo apibūdinimą sudaro informacija apie asmenį, pvz., odos, plaukų ir akių spalva, ūgis ir svoris bei apranga. Šią informaciją suteikia nukentėjusysis arba liudytojai arba ji nustatoma remiantis konkrečiais žvalgybos duomenimis. Gerą įtariamojo apibūdinimą pareigūnai gali naudoti vykdydami sustabdymo ir apieškojimo veiksmus, kurių tikslas – sulaikyti įtariamuosius, arba pasienio kontrolės punkte nukreipdami asmenis antros linijos patikrinimui atlikti.

Vis dėlto jei teisėsaugos pareigūnai gauna labai aptakų įtariamojo apibūdinimą, kai nurodoma rasė, etninė kilmė arba panašios savybės, jie tokio apibūdinimo kaip pagrindo operacijoms vykdyti naudoti negalėtų. Tokiais atvejais tikėtina, kad bus sustabdyta daug nekaltų žmonių, kurių savybės yra tokios pačios. Jie turėtų ieškoti konkretesnės operatyvinės žvalgybos informacijos, kuri padėtų vykdyti tyrimą.

Daugiau informacijos: Europos Komisija (2017b).

Informacija, kuri atrodo objektyvi, iš tiesų gali turėti šališkumo elementų. Veiksniai, kurie atrodo objektyvūs, tokie kaip laikas, data, vieta ir kt., gali būti naudojami kaip draudžiamų diskriminacijos pagrindų, tokių kaip faktinė ar numanoma rasė, tautinė kilmė, lytis, seksualinė orientacija ar religija, pakaitalas, kaip matyti iš kito pavyzdžio.

Pavyzdys

Sustabdymo ir apieškojimo operacija vykdoma penktadienio vidurdienį teritorijoje X. Šis laikas yra svarbiausias musulmonų maldos metas.

Kadangi teritorija X yra greta mečetės, tariamai objektyvūs laiko, datos ir vietos veiksniai galėtų faktiškai būti naudojami kaip pakaitinės priežastys sustabdymo ir apieškojimo operacijai vykdyti remiantis draudžiamu diskriminacijos dėl religijos pagrindu.

Panašiai gali atrodyti, kad tam tikro įtartinio elgesio žvalgyboms gali būti objektyvus būdas galimiems pažeidimams nustatyti. Tačiau atsižvelgdami į kitas atitinkamo asmens savybes pareigūnai gali skirtingai vertinti asmens elgesį. Duomenys rodo, kad atskirų pareigūnų turimos profesinės žinios ir žvalgybos duomenų išmanymas būna labai nevienodi ir dažnai neatitinka faktinių nusikaltimų modelių³³.

Savalaikės ir išsamios žvalgybos informacijos teikimas pareigūnams, pavyzdžiui, informaciniai susirinkimai prieš kiekvienos pamainos darbo pradžią, turėtų sumažinti veiksnių laisvę ir padėti pareigūnams tikslingiau imtis tinkamų veiksnių, atsižvelgiant į esamas nusikaltimų aplinkybes ir nustatytas saugumo problemas. Tai sumažintų šališkumo įtaką. Žvalgybos informacijos kokybės ir naudojimo, siekiant sutelkti dėmesį į elgesio veiksnius ar konkrečius duomenis, gerinimas veiksmingiausias tada, kai tai daroma užtikrinant didesnę pareigūnų įgaliojimų taikymo priežiūrą ir stebėseną.

Atvejo tyrimas

Profiliavimo objektyvumo užtikrinimas

Prieš pamainą rengiami informaciniai susirinkimai (ES)

Šengeno kataloge rekomenduojama, kad budintis pareigūnas prieš kiekvieną pamainą pateiktų informaciją apie bet kokius rizikos rodiklius ir rizikos profilius. Numačius laiko pamainai perduoti, pamainą baigiantys ir ją pradedantys darbuotojai galės pasikeisti informacija ir surengti tinkamą informacinį susirinkimą.

Daugiau informacijos: Europos Sąjungos Taryba (2009 m.).

³³ Jungtinės Karalystės nacionalinė policijos veiklos gerinimo agentūra (NPIA) (2012 m.).

Mokymo programa „leškok, surask ir reaguok“ (Nyderlandai)

Mokymo programos „leškok, surask ir reaguok“ tikslas – užkirsti kelią nusikaltimams ar teroristų išpuoliams, stiprinant apsaugos darbuotojų gebėjimą vykdyti profiliavimą pagal elgseną. Tai reiškia, kad priimant sprendimus dėl policijos veiksmų dėmesys atitraukiamas nuo nekintamų savybių, pvz., odos spalvos, ir sutelkiamas į asmens elgseną. Kadangi įtartinio elgesio rodikliai priklauso nuo aplinkybių, mokymas pritaikomas prie aplinkos. Mokymas nėra paremtas manymu, kad vienas sprendimas tinka visiems atvejams. Pastebėję atitinkamus elgesio modelius pareigūnai turi veikti atsargiai. Daugeliu atvejų jie tik užmezga neformalų pokalbį su įtariamuoju, nesinaudodami jokiais oficialiais policijos įgaliojimais. Programą sudaro mokymas klasėje ir praktiniai užsiėmimai darbo metu.

Daugiau informacijos: [SDR akademijos interneto svetainė](#).

Sustabdymo ir apieškojimo patvirtintos profesinės praktikos priemonė (Jungtinė Karalystė)

Jungtinės Karalystės policijos koledžas sukūrė patvirtintos profesinės praktikos gaires, apimančias įvairius policijos darbo aspektus. Sustabdymo ir apieškojimo praktikos gairėse paaiškinama, kodėl svarbu tinkamai naudotis šiais įgaliojimais, nurodomos teisėto sustabdymo ir apieškojimo ypatybės. Paaiškinama, kad sustabdymo ir apieškojimo teisėtumas ir veiksmingumas palaikomi užtikrinant:

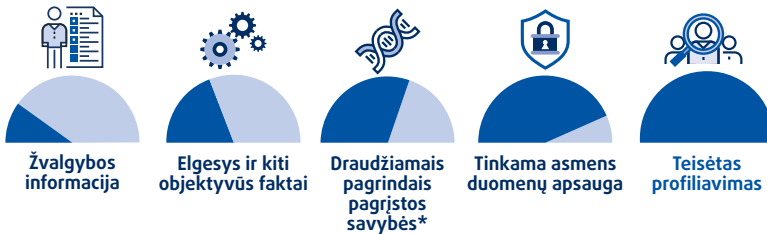
- **Sąžiningumą:** pareigūno sprendimas sustabdyti ir apieškoti asmenį turi būti pagrįstas tik tinkamais, objektyviais veiksniais. Asmens niekada negalima sustabdyti vien tik ar iš esmės remiantis tik saugomomis savybėmis ar tokiais veiksniais kaip ankstesnis teistumas.
- **Teisėtumą:** sustabdymas ir apieškojimas turi būti vykdomi teisėtai taikomu teisiniu pagrindu.
- **Profesionalumą:** sustabdymo ir (arba) apieškojimo metu pareigūnai turi laikytis profesionalaus elgesio normų, ypač Etikos kodekso nuostatų, veiksmingai bendrauti su asmenimis ir su jais elgtis oriai ir pagarbiai.

- **Skaidrumą:** sustabdymo duomenis būtina tiksliai užfiksuoti. Reikia užtikrinti veiksmingą sustabdymo ir apieškojimo priežiūrą ir stebėseną bei viešąją kontrolę.

Daugiau informacijos: Jungtinės Karalystės policijos koledžas (2016 m.).

8 pav. parodyti skirtingi elementai, kuriuos galima naudoti vykdant teisėtą profiliavimą; tai, kaip jie derinami, priklauso nuo konkretaus atvejo pobūdžio.

8 pav. Elementų derinys

* Žr. 9 pav., kuriame pateiktas draudžiamų pagrindų sąrašas pagal ES teisės nuostatas. Profiliavimo niekada negalima grįsti vien ar iš esmės tik saugomomis savybėmis.

Šaltinis: FRA, 2018 m.

9 pav. parodyta, kaip galima derinti šiuos elementus, siekiant užtikrinti, kad profiliavimas būtų nediskriminuojantis.

9 pav. Nediskriminacinio profiliavimo elementai

1
Profilavimo
negalima grįsti
vien ar iš esmės tik
draudžiamais pagrindais.

Tai:

- lytis
- rasė
- odos spalva
- etninė ar socialinė kilmė
- genetiniai bruožai
- kalba
- religija ar tikėjimas
- politinės ar kitokios pažiūros
- priklausymas tautinei mažumai
- nuosavybė
- gimimas
- negalia
- amžius
- seksualinė orientacija

2
Tačiau draudžiami
pagrindai
gali būti aktuali
ir teisėta informacija,
kai ji paremta
pagrįstais pagrindais.

*Pagrįsti pagrindai bus laikomi pakankamais,
kai įtarimas yra:*

- pagrįstas duomenų derinys:
nėra pagrįstas vien ar iš esmės tik vienu ar keliais minėtais draudžiamais pagrindais;
- savalaikis ir patikimas:
pavyzdžiui, paremtas informacija, kuri atitinka įtariamojo apibūdinimą, ar paremtas įtartinu netikėtu elgesiu, kuris neatitinka kelionės ar asmens tapatybės dokumente pateiktos informacijos;
- konkretus:
kiekvienas asmuo turi būti vertinamas atskirai, o ne kaip grupės narys;
- **negrindžiamas išankstinėmis nuostatomis:**
atkreipkite dėmesį į dirbtines kategorijas, sukurtas remiantis nustatytais ryšiais tarp elgesio ir draudžiamų pagrindų.

3
Galiausiai konkrečiais
atvejais skirtingas
vertinimas gali būti
laikomas teisėtu,
jei jis yra pateisinamas.

*Kad būtų pateisinamas, jis turi atitikti būtinumo
ir proporcingumo kriterijus:*

- skirtingas vertinimas **nustatytas įstatymuose;**
- skirtingu vertinimu siekiama **teisėto tikslo;**
- taikomas veiksmas demokratinėje visuomenėje yra **būtinas;**
- taikomas veiksmas yra **proporcingas** tam tikslui pasiekti.

Pastabos. Draudžiamų pagrindų sąrašai valstybėse narėse skiriasi. Diskriminacijos priešasčių, įtrauktų į kiekvienos valstybės narės baudžiamąjį kodeksą, apžvalgą žr. FRA (2018d). Taip pat žr. Europos lygybės įstaigų tinklo [EQUINET interneto svetainę](#); joje nurodytos diskriminacijos priešastys, kurias apima nacionalinių lygybės įstaigų įgaliojimai.

Šaltinis: FRA, 2018 m.

2.2.5. Teisėsaugos profiliavimui vykdyti skirtos sustabdymo ir apieškojimo formos

Sustabdymo ir apieškojimo formos gali padėti pareigūnams apsvarstyti, ar jų atliekamas sustabdymas vykdomas pagrįstais pagrindais, o vyresniesiems pareigūnams – nustatyti galimą diskriminacinę praktiką, taikomą atskirų pareigūnų vykdomo sustabdymo ir apieškojimo veiksmuose. Nors kartais laikoma, kad jos ap sunkina darbą, jos taip pat leidžia fiksuoti sustabdymus, o atlikus palyginimą suteikia duomenų, galinčių nurodyti, ar sustabdymai vykdomi teisėtai³⁴. Tai gali padėti skatinti atvirumą ir atskaitomybę. Šią informaciją galima fiksuoti ne tik pildant popierines formas, bet ir naudojant naujas technologijas, tokias kaip mobiliosios programėlės.

Toliau pateikti svarbūs aspektai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį kuriant sustabdymo ir apieškojimo formas.

Geros sustabdymo ir apieškojimo formos elementai

Sustabdymo ir apieškojimo formos naudingos, kai yra gerai paruoštos. Visų pirma, pildyti formas pareigūnams yra papildomas darbas. Jei forma nėra aiškios struktūros ir pagrįstai trumpa, gali nutikti, kad pareigūnas jos visos neužpildys arba užpildys skubotai. Antra, iš geros formos lengva paimti ir sugretinti duomenis – tai svarbu vykdant sustabdymo ir apieškojimo veiksmų stebėseną ir vertinimą.

Kai įmanoma, sustabdymo ir apieškojimo formose turėtų būti:

- Laukai su keliais atsakymų variantais – tokią formą galima lengviau užpildyti ir greičiau apdoroti statistiškai.
- Baigtinis kiekvieno punkto parinkčių sąrašas.
- Vengiama dviprasmybių.
- Forma turi būti lengvai suprantama tiek pareigūnui, tiek sustabdytam asmeniui.

34 Jungtinė Karalystė, *Stop Watch* (2011 m.).

• Ši informacija:

- o teisiniai apieškojimo pagrindai – pirmenybė teiktina paprastiems paaiškinimams, o ne taisyklių sąrašui;
- o asmens ar transporto priemonės apieškojimo data, laikas ir vieta;
- o kratos objektas, t. y. daiktas (-ai), kurio (-ių) ieško pareigūnai;
- o sustabdymo rezultatas;
- o kratą vykdančio (-ių) pareigūno (-ų) policijos nuovados pavadinimas;
- o galima užfiksuoti apieškoto (-ų) asmens (-ų) asmens duomenis, tokius kaip vardas, pavardė, adresas ir tautybė. Tačiau asmuo gali atsisakyti suteikti tokią informaciją.

Formos turėtų būti pildomos sustabdymo metu.

Sustabdytam asmeniui ar už apieškomą transporto priemonę atsakingam asmeniui turėtų būti pateikiama formos kopija. Jungtinėje Karalystėje sustabdyti asmenys turi teisę prašyti surašyto dokumento kopijos tris mėnesius nuo sustabdymo dienos. Forma atlieka įrodomąją funkciją ne tik policijai, bet ir sustabdytiems asmenims.

Daugiau informacijos: Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2012 m.), p. 7, ir Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija (2014a).

Atvejo tyrimas

Sustabdymo ir apieškojimo forma (JK)

Toliau pavaizduota Vakarų Midlandso policijos (Jungtinė Karalystė) naudojama sustabdymo ir apieškojimo forma.

Joje sustabdyto asmens prašoma save priskirti vienai iš nurodytų etninės kilmės kategorijų, įskaitant galimus atsakymus „kita“ arba „nenurodyta“. Sustabdymą vykdantys pareigūnai formą gali papildyti savo pastabomis, jei jie nesutinka su asmens pasirinkta kategorija.

Jungtinės Karalystės sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimų vykdymo praktikos kodekse nustatyta, kad pareigūnai sustabdytiems asmenims turėtų paaiškinti, jog informacijos apie etninę kilmę „reikia tam, kad būtų galima susidaryti tikrą vaizdą apie sustabdymo ir apieškojimo veiksmus ir padėti

gerinti etninę stebėseną, šalinti diskriminacinę praktiką ir skatinti veiksmingą įgaliojimų vykdymą”.

WC332
02/17

Stop and Search

Call: 805 6666

Power

- 1 Drugs
- 2 Section 1 PACE

A typical response would be "2,5" if the Power was 'S1 PACE & Object 'Fireworks'. The Object of search will default if there is only 1 option.

- 3 S47 Firearms Act
- 4 Section 60 CJPO Act 1994
- 5 Section 43 Terrorism Act
- 6 New Psychoactive Substances Act 2016
- 7 Other (a Search contains list of additional powers)

Object

- 1 Search for Drugs
- 1 Stolen Items
- 2 Offensive Weapon/Bladed Article
- 3 Articles for Burglary/Theft/Fraud/TWOC
- 4 Items for Criminal Damage
- 5 Fireworks
- 1 Firearms
- 1 Dangerous Items/Offensive Weapons
- 1 Evidence of Terrorism
- 1 Search for NPS

Self Assessed Ethnicity (16+1)

- A1 Asian - Indian
- A2 Asian - Pakistani
- A3 Asian - Bangladeshi
- A9 Asian - Any Other Asian background
- B1 Black - Caribbean
- B2 Black - African
- B9 Black - Any Other Black background
- M1 Mixed - White & Black Caribbean
- M2 Mixed - White and Black African
- M3 Mixed - White & Asian
- M9 Mixed - Any Other Mixed Background
- O1 Other - Chinese
- O9 Other - Any Other Ethnic Group
- W1 White - British
- W2 White Irish
- W9 White - Any Other White background
- NS Not Stated

Officer assessed Ethnicity (PNC)

- IC1 White North European
- IC2 White South European
- IC3 Black
- IC4 Asian
- IC5 Chinese/Japanese/South East Asian
- IC6 Middle Eastern
- IC9 Other

Grounds for Search - Multi Select

- 1 Acting Suspiciously
- 2 Stopped in tasking area
- 3 Stopped in high crime area
- 4 Could not give reasonable explanation
- 5 Tried to avoid police
- 6 Seen to discard an item
- 7 Seen to conceal item
- 8 Smell of controlled drug
- 9 Current Intelligence
- 10 Matches Description

Grounds will be supported by a free text explanation

Outcome

- 1 Arrested - Consequence of Stop & Search
- 2 Arrested - Unrelated Offence including Warrant/PNC
- 3 Community Resolution
- 4 Fixed Penalty
- 5 Cannabis Warning
- 6 Street Bail
- 7 Street Summons
- 8 Conditional Bail
- 9 Out of custody Caution
- 10 Substance seized, person not arrested
- 11 NFA

Daugiau informacijos: Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2017a) ir Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija (2014a), p. 19.

Daugybė pajėgų užuot sustabdymo ir apieškojimo duomenis rašiusios į formas šiuo metu ima naudoti tokias technologijas kaip mobiliosios telefono programėlės, radijo sistemos, mobiliųjų duomenų terminalai ar nešiojamieji kompiuteriai. Šios technologijos gali ne tik pagreitinti registravimo procesą ir sumažinti biurokratinę našta, bet ir kelti naujų pavojų, ypač susijusių su algoritminiu asmens duomenų naudojimu (žr. 3 skyrių).

Atvejo tyrimas

Sustabdymo ir apieškojimo veiksmų tiesioginis įrašymas

eSearch (Vakarų Midlandso policija, Jungtinė Karalystė)

2014 m. balandžio mėn. įvesta sistema paremta vietoje dirbančio pareigūno ir ryšių centre (dispečerinėje) dirbančio darbuotojo telefono skambučiu. Sustabdymo ir apieškojimo informacija iš karto įrašoma ryšių centre ir įtraukiama į duomenų bazę. Vėliau šią informaciją galima pasiekti ir naudoti tikrinant sustabdymo ir apieškojimo veiksmų efektyvumą – tiek viduje, tiek išorėje. eSearch pakeitė sustabdymo ir apieškojimo veiksmų duomenų registravimą. Policijos sistemose įrašus galima peržiūrėti daug greičiau – tai naudinga žvalgybai ir leidžia duomenis panaudoti operatyvinei viešosios tvarkos palaikymo veiklai.

Daugiau informacijos: Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2014 m.) ir Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2016 m.).

Pirminės grandies pareigūnams skirta mobilioji programėlė (Vakarų Midlandso policija, Jungtinė Karalystė)

2017 m. spalio mėn. įdiegtos naujos mobiliosios programėlės tikslas – sudaryti galimybę veiksmingesniems sustabdymo ir apieškojimo veiksams. Informaciją apie gatvėje sustabdytą asmenį pareigūnai gali iš karto įvesti į savo išmaniojo telefono programėlę eSearch ir jiems nebūtina skambinti dispečeriams. Kiekvienam sustabdymo atvejui suteikiamas unikalus registracijos numeris, o GPS automatiškai fiksuoja sustabdymo vietą. Tikimasi, kad programėlė skambučių į ryšių centrą skaičių sumažins beveik tūkstančiu per mėnesį.

Daugiau informacijos: Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2017b).

Vyresnieji pareigūnai atlieka svarbų vaidmenį užtikrindami, kad sustabdymo ir apieškojimo operacijos būtų teisėtos. Toliau pateiktame pavyzdyje parodyta, kaip vyresnieji pareigūnai gali vykdyti priežiūrą. Jie taip pat turėtų užtikrinti, kad sustabdymo ir apieškojimo veiksmai nebūtų naudojami kaip priemonė darbo efektyvumui vertinti, pagrįsta įvykdytų sustabdymo atvejų skaičiumi.

Atvejo tyrimas

Sustabdymo ir apieškojimo įrašų pasirašymas (JK)

Nuo 2014 m. rugpjūčio mėn. kiekvieną sustabdymo ir apieškojimo įrašą Jungtinėje Karalystėje turi pasirašyti apieškojusio pareigūno vadovas. Įrašai patvirtinami kaip atitinkantys taikomus standartus arba jų neatitinkantys. Pastaruoju atveju ataskaitas teikiantis pareigūnas sustabdymo ir apieškojimo įrašė turi nurodyti neatitikties priežastį.

Daugiau informacijos: Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija (2014a).

2.3. Atskaitomybė

Pagrindiniai aspektai

- Teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai **atsakingi** už tai, kad profiliavimas atitiktų įstatymuose nustatytus reikalavimus.
- Atskaitomybei užtikrinti ypač svarbu **rinkti patikimus, tikslius ir savalaikius duomenis** apie profiliavimo veiklą.
- **Veiksmingi skundų nagrinėjimo mechanizmai** gali atgrasyti nuo piktnaudžiavimo įgaliojimais ir padėti išsaugoti bei atkurti visuomenės pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo institucijų vykdomomis operacijomis.
- **Keitimosi nuomonėmis susitikimai su visuomenės nariais** skirti jų nuomonėms išklausyti, profiliavimui aptarti ir grįžtamajam ryšiui apie operacijas gauti, taip pat tai yra galimybė pasisemti svarbios patirties ir pagerinti profiliavimo veiksmus.

Atskaitomybė – vienas svarbiausių demokratiško valdymo principų. Apskritai kalbant, tai yra atsakymų teikimas asmenims, turintiems teisę reikalauti atsiskaityti³⁵. Atskaitomybė taikoma ne tik asmenų, bet ir institucijų priimamiems sprendimams (vadinamoji institucinė atskaitomybė). Teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai, kaip valstybės pareigūnai ir įstaigos, o kartu ir jų organizacijos, už savo sprendimus ir veiksmus yra atskaitingi visuomenei. Tai apima atskaitomybę už pareigą užtikrinti, kad profiliavimas atitiktų įstatymų reikalavimus.

35 Bovens, M., Schillermans, T., ir Goodlin, R. E. (2014 m.), p. 1-11.

Atskaitomybei užtikrinti ypač svarbu rinkti patikimus, tikslius ir savalaikius duomenis. Kadangi didelę dalį duomenų sudaro neskelbtini asmens duomenys, jie turi būti tvarkomi laikantis duomenų apsaugos taisyklių ir tvarkos (žr. 3 skyrių).

Atskaitomybės kontrolinis sąrašas

Toliau pateiktame kontroliniame sąrašė surašyti veiksmai, kurių gali imtis teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos, siekdamos užtikrinti, kad jos būtų atskaitingos už su profiliavimu susijusius sprendimus ir veiksmus. Šis sąrašas gali padėti pareigūnams stiprinti savo atskaitomybę, bet jame pateiktų veiksmų nereikėtų suprasti kaip teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnams privalomų. Atsižvelgiant į aplinkybes, kai kurios rekomendacijos gali būti netaikytinos sienų valdymo pareigūnams dėl jų darbo ypatumų.

1. Nustatykite

- Atpažinkite ir **pripažinkite** neteisėto profiliavimo problemą. Šališkumas ir stereotipai tikrai egzistuoja ir kelia pavojų susijusiems asmenims, įskaitant pareigūnus ir vietos bendruomenes.
- Rinkite ir naudokite suskirstytus duomenis** – tai svarbi priemonė veiksmingumui ir rezultatams vertinti.
- Dalyvaukite bendruomenės ar pilietinės visuomenės rengiamose išorės diskusijose, kad gautumėte **grįžtamąjį ryšį** apie savo praktiką ir padidintumėte pasitikėjimą savo operacijomis.

2. Rinkite informaciją

- Užtikrinkite atskaitomybę, **saugodami ir tvarkydami** profiliavimo veiklos **duomenis**.
- Taikant būtinąsias apsaugos priemones naudojamos **vaizdo stebėjimo** ir (arba) **ant kūno tvirtinamos kameros** gali padidinti atskaitomybę ir suteikti įrodymų, kurie padėtų nustatyti šališko elgesio modelius.
- Parenkite **sustabdymo ir apieškojimo duomenų formas**, kurias po kiekvieno sustabdymo turėtų užpildyti policijos pareigūnai.

3. Imkitės veiksmų ir vykdykite prevenciją

- ☑ Atlikite **vertinimus**, kad nustatytumėte, ar yra taisyklių ir veiklos metodų, kurie padeda įsitvirtinti aiškiam ar numanomam šališkumui ir neigiamiems stereotipams.
- ☑ Renkite specialius kursus ir (arba) **mokymo sesijas**, skirtas asmeniniam ir instituciniam šališkumui ir stereotipams šalinti.
- ☑ **Teikite informaciją** sustabdytiems asmenims, kad gerėtų supratimas apie tai, koks sustabdymas yra teisingas, ir suteikite pakankamai informacijos, kad jie galėtų nuspręsti, ar naudotis teisių gynimo priemonėmis ar ne. Sienos perėjimo punkte nukreipiant asmenį antros linijos patikrinimui atlikti teisiškai privaloma jam suteikti visą reikiamą informaciją.
- ☑ Savo organizacijoje **visiškai netoleruokite** šališkumu pagrįstų incidentų.
- ☑ Nustatykite **vidaus mechanizmus** priežiūrai ir kontrolei užtikrinti, tokius kaip vidinius aptarimus, ar sustabdymai vykdomi pagrįstais pagrindais.
- ☑ Pasirūpinkite, kad **veiklos rodikliai** padėtų vengti šališkumo ir stereotipų.
- ☑ Nustatykite **skundų nagrinėjimo mechanizmus**, kad išvengtumėte piktnaudžiavimo įgaliojimais ir užtikrintumėte atskaitomybę.

Šaltinis: FRA, 2018 m.

2.3.1. Vidaus stebėseną

Policijos ir sienų valdymo institucijų lyderystė ir vadovavimas yra svarbūs ugdant tokią darbo etiką, kuri stiprina asmens teises ir nediskriminavimo principą tiek organizacijoje, tiek jos santykiuose su visuomene. Tai taip pat padeda kurti atskaitomybės ir skaidrumo atmosferą. Atviras darbuotojų bendravimas (tiek horizontalusis, tiek vertikalusis) ir nustatytos aiškios elgesio normos, pvz., profesiniai elgesio kodeksai, yra du vidiniai elementai, kuriuos būtina įdiegti siekiant stiprinti atskaitomybę. Svarbus vaidmuo tenka ir įdarbinimo bei mokymo procesams (žr. 2.2.3 skirsnį).

Pagal ES teisės nuostatas visos valdžios institucijos ir įstaigos turi paskirti **duomenų apsaugos pareigūną**. Šis pareigūnas konsultuoja policijos ir sienų valdymo pajėgas duomenų apsaugos prievolių klausimais, taip pat užtikrina duomenų tvarkymo įrašų saugojimą ar poveikio duomenų apsaugai vertinimo atlikimą. Profiliavimo atveju

duomenų apsaugos pareigūnas, pavyzdžiui, teikia konsultacijas ir prižiūri, kad profiliavimo tikslu ar vykdant profiliavimą renkami asmens duomenys būtų teisėtai tvarkomi ir saugomi.

Duomenų apsaugos pareigūnų funkcijos

Pagal **Policijos direktyvos** nuostatas valstybės narės privalo paskirti duomenų apsaugos pareigūną, kuris atlieka tokias užduotis:

- stebi, kaip laikomasi taikytinų asmens duomenų apsaugos teisės aktų, įskaitant:
  - pareigų pavidimą;
  - darbuotojų informuotumo didinimą bei mokymą;
  - auditą;
- teikia konsultacijas dėl poveikio duomenų apsaugai vertinimo ir vykdo vertinimo atlikimo stebėseną;
- atlieka priežiūros institucijos kontaktinio asmens funkcijas.

Su duomenų apsaugos pareigūnu turėtų būti tinkamai ir laiku konsultuojamasi visais su asmens duomenų apsauga susijusiais klausimais.

Žr. Policijos direktyvos 32–34 straipsnius.

Policijos pajėgų organizacijose profiliavimo vidaus stebėseną galima vykdyti kaip vieną iš daugybės kitų priemonių, kurių paskirtis – užtikrinti, kad būtų saugomi duomenys apie institucijų ir plačiosios visuomenės susidūrimus (žr. 10 pav.). Tai apima šias priemones:

- **sustabdymo ir apieškojimo formos:** jos yra naudinga praktiška priemonė, skatinanti pareigūnus vykdyti pagrįstus sustabdymus ir stiprinanti atvirumą bei atskaitomybę visuomenei (žr. 2.2.5 skirsnį);
- **ant kūno tvirtinamas kameras:** taikant būtinąsias apsaugos priemones naudojamos kameros gali padidinti pasitikėjimą tarp bendruomenių ir policijos ir padėti atgrasyti nuo piktnaudžiavimo įgaliojimais ir diskriminacijos (žr. 2.3.2 skirsnį).

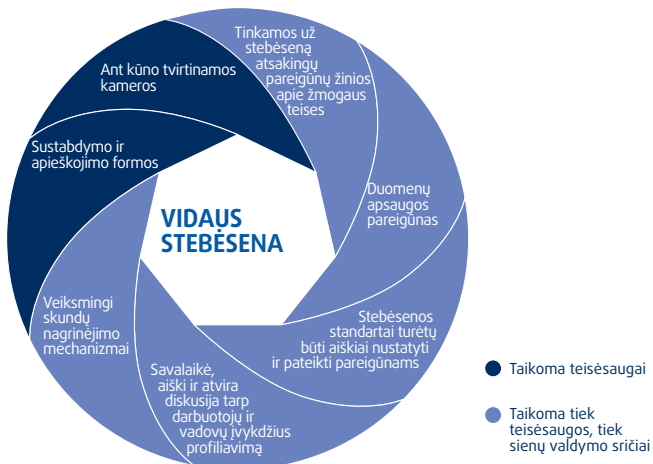

Taip pat šios priemonės gali praversti vykdant vidaus stebėseną sienų valdymo organizacijose. Pavyzdžiui, Šengeno kataloge rekomenduojama fiksuoti nukreipimo antros linijos patikrinimui atlikti atvejų skaičių ir priežastis. Be to, skirtingos sienų kontrolės aplinkybės, sienos perėjimo punktų infrastruktūra ir vadovų buvimas vietoje suteikia kitų galimybių atlikti vidaus stebėseną. Pavyzdžiui, gali būti taikoma tokia technologinė įranga kaip vaizdo stebėjimo sistemos.

Taikant būtinašias apsaugos priemones gauta filmuota medžiaga gali suteikti duomenų, kaip vykdomas profiliavimas, ir pateikti įrodymų konkrečių skundų atveju. Pavyzdžiui, tokia medžiaga galėtų padėti nustatyti, ar asmens elgesys, šiam laukiant pirmos linijos patikrinimo, buvo pakankamas pagrindas jį nukreipti antros linijos patikrinimui atlikti.

Keleiviai dažniausiai tikisi, kad sienos perėjimo punktuose dėl jų viešo pobūdžio ir saugumo sumetimais bus įrengtos vaizdo stebėjimo sistemos, o tai nėra būdinga sustabdymo ir apieškojimo veiksams. Vis dėlto naudojant tokias priemones neturi būti pažeidžiama teisė į privatumą ir turi būti laikomasi taikytinų duomenų apsaugos taisyklių.

10 pav. Vidaus stebėsenos elementai

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Įrašų saugojimas gali suteikti tiek trumpalaikės, tiek ilgalaikės naudos. Sustabdymo ir apieškojimo formų pavyzdys iliustruoja, kaip:

- Sustabdymo ir apieškojimo formos gali padėti užtikrinti atskaitomybę vietoje **trumpuoju laikotarpiu**. Jungtinėje Karalystėje visiems sustabdytiems asmenims pateikiamas sustabdymo formos nuorašas arba kvitas, kuriame nurodyta, kur nuorašą gauti. Jame nurodomos sustabdymo priežastys ir informuojama, kur ir kaip galima pateikti skundą. Tai asmeniui leidžia sužinoti priežastį ir ją apskųsti, jei ji jam pasirodo nesąžininga.
- **Ilguoju laikotarpiu** įrašų analizė policijos pajėgoms leidžia nustatyti, ar sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimai neproporcingai dažnai nevykdomi mažumų grupių narių atžvilgiu, ir atitinkamai koreguoti pareigūnams pateiktus nurodymus. Šiuos įrašus galima skelbti viešai siekiant padidinti skaidrumą ir sustiprinti visuomenės pasitikėjimą sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimais.

Kaip reglamentuojamas įrašų saugojimas?

Siekiant užtikrinti duomenų tvarkymo teisėtumą, Policijos direktyvoje reikalaujama, kad teisėsaugos institucijos saugotų įrašus apie visus duomenų tvarkymo veiksmus, už kuriuos jos atsakingos. Be to, automatizuotų duomenų tvarkymo sistemų atveju jos turi saugoti įrašus apie tai, kas susipažino su asmens duomenimis ar juos atskleidė, kada tai įvyko, kas gavo duomenis ir kuo pagrįstas duomenų tvarkymas (žr. 3.1.3 skirsnį).

Policijos direktyvos 24 ir 25 straipsniai

Atvejo tyrimas

Įrašų naudojimas sustabdymo ir apieškojimo veiksmų neproporcingumui nustatyti (JK)

Anglijoje ir Velse (Jungtinėje Karalystėje) parengtame Policijos ir nusikalstamos veikos įrodymų praktikos kodekse numatyta policijos pajėgų pareiga stebėti, ar sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimai nėra „vykdomi remiantis stereotipiniais vaizdais ar netinkamais apibendrinimais“. Privaloma nustatyti ir iširti bet kokius akivaizdžiai neproporcingo konkrečių pareigūnų ar pareigūnų grupių įgaliojimų arba su konkrečiomis bendruomenės grupėmis susijusių įgaliojimų vykdymo atvejus ir imtis tinkamų veiksmų problemai spręsti. Be to, policija turi pasirūpinti, kad įrašus tikrintų bendruomenės

atstovai, ir paaiškinti vykdomus sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimus vietos lygmeniu.

Daugiau informacijos: Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija (2014a).

Jungtinės Karalystės policija įdiegė kelias priemones skaidrumui didinti, suteikdama prieigą prie sustabdymo ir apieškojimo duomenų. Interneto svetainėje <https://www.police.uk/> naudotojai gali įvesti pašto kodą ir matyti išsamią informaciją apie jų teritorijoje įvykdytų sustabdymo veiksmų skaičių ir pobūdį. Skelbiama informacija imama iš sustabdymo ir apieškojimo formų. Be to, Londono policijos [sustabdymo ir apieškojimo rodiklių suvestinė](#) suteikia informacijos apie visus sustabdymo ir apieškojimo atvejus Londone, įskaitant sustabdytų asmenų, priklausančių etninei mažumai, skaičių ir palyginimą su visu gyventojų skaičiumi. Išsamūs duomenys naudotojams pateikiami internetu įvairiomis formomis, pvz.:

- kas mėnesį atnaujinamas žemėlapis su tiksliai nurodyta tam tikroje teritorijoje įvykdytų sustabdymų ir apieškojimų vieta. Ši priemonė taip pat pateikia smulkios informacijos apie sustabdymą ir apieškojimą (objektą, rūšį, rezultatą, duomenis, ar sustabdymas ir apieškojimas buvo viešosios tvarkos palaikymo operacijos dalis), asmenį (lytį, amžiaus grupę, etninę kilmę, kuriai save asmuo priskiria, pareigūno nustatytą etninę kilmę) ir teisės aktus, kuriais grindžiamas sustabdymo ir apieškojimo teisėtumas (žr. 11 pav.), ir
- apibendrinta statistika ir diagramos su informacija apie policijos vykdomus sustabdymo ir apieškojimo veiksmus. Tai leidžia rinkti ir atsisiųsti informaciją.

Nors ši praktika skatina skaidrumą ir pasitikėjimą, ji taip pat gali daryti poveikį konkrečių asmenų teisėms į privatumą ir duomenų apsaugą. Gali būti, kad sulyginus šioje ar kitose internetinėse priemonėse esančius duomenis bus nustatyta asmens tapatybė. Tokią riziką būtina įvertinti ir prireikus pašalinti.

11 pav. Internetinė priemonė, kurioje rodoma informacija apie Londone vykdytus sustabdymo ir apieškojimo veiksmus

POLICE.UK Find your neighbourhood Share this page

[Home](#) > [Metropolitan Police Service](#) > [London Fields](#) > [Stop and search](#) >

Stop and search map

In this neighbourhoo

- [Overview](#)
- [Crime map](#)
- [Stop and search](#)
- [Policing team](#)
- [News and events](#)
- [Performance](#)
- [Community Payback](#)

Next steps

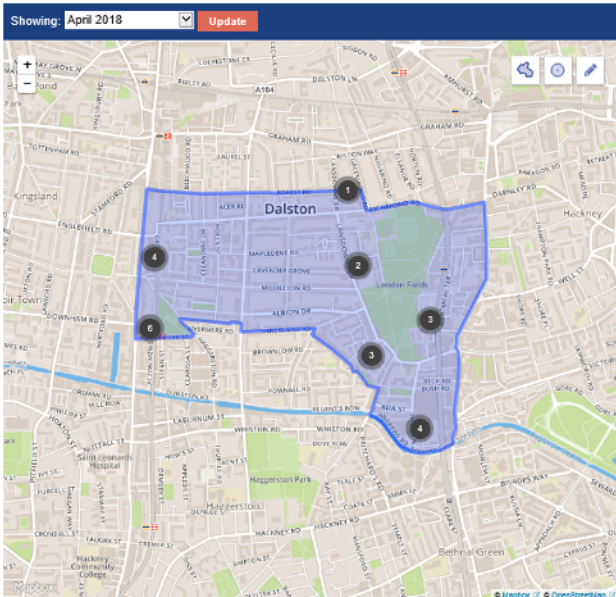
- [Stop and search overview](#)
- [Metropolitan Police Service](#)

Related links

- [Stop and search FAQs](#)

Click on the dots on the map for information about individual stop and searches.

Showing: April 2018

[View A-Z list of stop and search locations](#)

[View the crime map for London Fields](#)

1076 stop and searches were carried out by Metropolitan Police Service this month that could not be mapped to a location.

The British Transport Police are responsible for policing railways in the Metropolitan Police Service area. [View summary information for stop and searches conducted by the British Transport Police.](#)

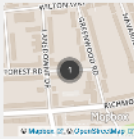
Location anonymisation is accurate to 2012 population and housing developments. [Learn more](#)

Please [contact us](#) about any privacy concerns, or feedback about how useful and useable you find this stop and search information.

Šaltinis: Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija, [sustabdymo ir apieškojimo žemėlapis](#) tinklalapis.

POLICE.UK Find your neighbourhood Share this page Menu

[Home](#) > [Metropolitan Police Service](#) > [London Fleets](#) > [Stop and search](#) > [Map](#)

Stop and searches on or near Forest Road in April 2018

In this neighbourhood

- [Overview](#)
- [Crime map](#)
- [Stop and search](#)
- [Policing team](#)
- [News and events](#)
- [Performance](#)
- [Community Feedback](#)

Stop and search at 29 April 2018, 12:20 p.m.

<p>Object of search: Articles for use in criminal damage</p> <p>Type of search: Person search</p> <p>Outcome: A no further action disposal</p> <p>Part of a policing operation: No</p> <p>Gender: Male</p> <p>Age range: over 34</p>	<p>Self-defined ethnicity: Black/African/Caribbean/Black British - Any other Black/African/Caribbean background</p> <p>Officer-defined ethnicity: Black</p> <p>Removal of more than just outer clothing: Unknown</p> <p>Legislation: Police and Criminal Evidence Act 1984 (section 1)</p> <p>Outcome linked to object of search: Unknown</p>	<p>Next steps</p> <ul style="list-style-type: none"> View stop and search overview for Metropolitan Police Service Contact us regarding a police operation or to provide stop and search feedback Contact your local policing team Attend your next beat meeting <p>Related links</p> <ul style="list-style-type: none"> Stop and search FAQs
--	--	--

Šaltinis: Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerija, [konkrečios paieškos tinklalapis](#).

2.3.2. Ant kūno tvirtinamos kameros

Policijos pajėgos vis dažniau naudoja ant kūno tvirtinamas kameras. Jos gali padėti užtikrinti atskaitomybę, tinkamiau vykdyti sustabdymo veiksmus ir keisti šališko elgesio modelius. Jos taip pat gali padėti sumažinti įtampą pavojingose situacijose. Vaizdo medžiagą renka ne tik policija, visuomenės nariai taip pat vis dažniau filmuoja sustabdymus ir kitus susidūrimus su policija. Tai irgi galima naudoti policijos taikomai praktikai peržiūrėti.

Atvejo tyrimas

Ant kūno tvirtinamų kamerų veiksmingumas

2015 m. Jungtinėje Karalystėje atliktas 814 Londono policijos pareigūnų 500 kamerų naudojimo tyrimas parodė, kad naudojant kameras „įvykdytų sustabdymų ir apieškojimų skaičius nei pobūdis nepasikeitė; sulaikymų už smurtinius nusikaltimus dalis nepasikeitė ir įrodymų, kad dėl kamerų pasikeitė

pareigūnų elgesys su aukomis ar įtariamaisiais, nebuvo“. Iš ataskaitų, kuriose vertinamas panašių kitų policijos bandymų poveikis, matyti, kad įrodymų, jog kameros davė naudos mažinant nusikalstamumą, skundų dėl pareigūnų elgesio arba jėgos panaudojimo atvejų skaičių, buvo mažai arba visai nebuvo.

Daugiau informacijos: „Big Brother Watch“ (2017 m.).

Prancūzijoje ant kūno tvirtinamos kameros imtos naudoti 300 apylinkių dvejų metų bandomuoju laikotarpiu. 2018 m. birželio mėn. Vidaus reikalų ministerijos apžvalgoje nurodytas teigiamas bandymo poveikis ir jo rezultatai. Ataskaitoje ypač pabrėžiamas atgrasomasis ant kūno tvirtinamų kamerų poveikis sustabdytiems asmenims, kad jie neužgauliotų ir neįžeidintų policijos. Savivaldybių pateiktose ataskaitose nurodyta, kad asmeninių kamerų naudojimas sumažino agresyvų ir užgaulių elgesį policijos pareigūnų atžvilgiu. Kai kurios savivaldybės pažymėjo, kad ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimas, regis, padėjo sušvelninti situacijas, kurios kitu atveju būtų pasibaigusios išpuoliu prieš policijos pareigūnus. Nors šiose ataskaitose daroma prielaida, kad ant kūno tvirtinamos kameros yra naudingos būtent dėl jų atgrasomojo poveikio, kai kuri filmuota medžiaga buvo naudojama ir kaip įkaltis teisminiame procese pažeidėjų tapatybei nustatyti. Galiausiai kelios savivaldybės pabrėžė edukacinę prietaiso naudą, nes kai kurie policijos pareigūnai mokėsi intervencinių procedūrų ir metodų žiūrėdami intervencijų metu darytus vaizdo įrašus. Pasibaigus bandomajam laikotarpiui Prancūzijos parlamentui pateiktas įstatymo projektas, kurio tikslas – suderinti ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimą visose policijos tarnybose ir leisti jas naudoti ugniagesiams ir kalėjimų pareigūnams.

Daugiau informacijos: Prancūzijos vidaus reikalų ministerija (2018 m.).

2012–2013 m. Rialte, Jungtinėse Valstijose, vykdyto didelio masto 12 mėnesių trukusio ant kūno tvirtinamų kamerų bandymo metu mėginta nustatyti, ar tokios kameros galėtų lemti jas nešiojančių pareigūnų socialiai pageidautiną elgesį. Rezultatai parodė, kad 12 mėnesių laikotarpiu, palyginti su 2011 m., jėgos panaudojimo atvejų sumažėjo nuo 60 iki 25, o nusiskundimų policija skaičius – nuo 28 iki 3.

Daugiau informacijos: Farrar, T. (2018 m.).

Vis dėlto policininkų ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimas verčia nerimauti dėl pagrindinių teisių ir operatyvinių veiksmų. Šią problemą būtina spręsti jų naudojimui taikant aiškias apsaugos priemones ir politiką:

- Neaiški **ant kūno tvirtinamų kamerų funkcija nustatant neteisėto profiliavimo atvejus ir nuo jo atgrasant**. Kameros fiksuoja atskirus incidentus ir nesuteikia galimybės rinkti statistinius duomenis, kurie padėtų nustatyti, ar sustabdymo ir apieškojimo operacijos yra diskriminuojančios. Jos veikiau naudotinos atskiriems susidūrimams peržiūrėti, aptarti ir jų kokybei gerinti.
- Ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimas galėtų daryti **neigiamą poveikį santykiams su mažumų bendruomenėmis**, jei, jų nuomone, veiksmai nukreipti konkrečiai į jas. Konsultuojantis su vietos bendruomenėmis kuriamos apsaugos priemonės ir politika gali padėti skatinti naudoti ant kūno tvirtinamas kameras kaip priemonę atskaitomybei gerinti, o ne kaip būdą mažumų grupėms stigmatizuoti.
- Ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimas turi **įtakos teisei į privatumą ir duomenų apsaugą** bei kitoms pagrindinėms žmogaus teisėms. Pavyzdžiui, jos galėtų varžyti taikių susirinkimų laisvę, jei, pavyzdžiui, būtų naudojamos viešoms demonstracijoms stebėti. Dažnai neaišku, kada kameras įjungti ir išjungti ir kas nutinka pareigūnui pamiršus kamerą įjungti ar nusprendus jos neįjungti – šioje srityje būtini aiškūs nurodymai. Šią paslaugą teikiančios privačios įmonės turi aiškiai nurodyti, kad jos negali tvarkyti vaizdo medžiagos savo tikslais. Ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimas turėtų būti reglamentuojamas įstatymu, siekiant užtikrinti, kad tai nepažeidžia pagrindinių teisių.

Kaip veiksmingai naudoti ant kūno tvirtinamas kameras

Trijų pagrindinių principų laikymasis gali padėti užtikrinti veiksmingą ant kūno tvirtinamų kamerų naudojimą:

- **Autentiškumas:** vaizdai turi būti aiškiai susiję su incidentu. Būtina įrašyti incidento datą, laiką (pvz., naudojant laiko žymą) ir tikslią vietą (pvz., naudojant GPS).
- **Patikimumas:** vaizdus reikia kruopščiai, saugiai ir konfidencialiai įkelti į centrinę sistemą. Šie vaizdai turi atitikti duomenų apsaugos ir pagarbos privačiam gyvenimui principus, dėl to jų nederėtų saugoti ilgiau, nei nustatyta įstatyme.

- **Priimtinumas:** kad vaizdo medžiaga duotų naudos baudžiamosiose bylose, ją turi būti leista naudoti teismuose. Tai galima padaryti šiais būdais:
  - vengti nuolatinio vaizdo įrašinėjimo, kuris yra nepriimtinas kišimasis į policijos pareigūnų ir filmuojamų asmenų teisę į privatumą;
  - informuoti asmenis, kurie gali būti filmuojami, ir gauti jų sutikimą (prireikus);
  - saugoti vaizdus užtikrinant tinkamą saugumo lygį ir stebėti policijos pareigūnų ir piliečių prieigą prie vaizdų.

Daugiau informacijos: Coudert et al. (2015 m.), p. 8.

Tobulėjant technologijoms reikės sukurti naujų apsaugos priemonių, siekiant užtikrinti, kad ant kūno tvirtinamos kameros būtų naudojamos teisėtai. Pavyzdžiui, kameros, kurios gali automatiškai atpažinti asmens veidą lygindamos jį su ankstesniais esamos duomenų bazės įrašais ir ieškodamos atitikmenų, kelia naują riziką teisėms į privatumą ir duomenų apsaugą.

Atvejo tyrimas

Policijos naudojamos ant kūno tvirtinamos kameros. Rezultatų suvestinė (JAV)

Siekdama padidinti skaidrumą ir atskaitomybę ant kūno tvirtinamų kamerų srityje, Jungtinių Valstijų pilietines ir žmogaus teises ginanti asociacija „Leadership Conference on Civil and Human Rights & Upturn“ sukūrė priemonę, skirtą informacijai, kurią galima išgauti iš ant kūno tvirtinamų kamerų filmuotos medžiagos, įvertinti ir susisteminti. Priemonėje siūlomi aštuoni tokios vaizdo medžiagos vertinimo kriterijai:

1. Ar policijos įstaiga vaizdo medžiagą skelbia viešai ir ar ji lengvai prieinama.
2. Ar aiškiai atskleista pareigūnų laisvė spręsti, kada filmuoti.
3. Ar atsižvelgiama į privatumo klausimus.
4. Ar pareigūnai turi peržiūrėti vaizdo medžiagą, prieš rengdami pirminę rašytinę ataskaitą.

5. Ar nepažymėtą vaizdo medžiagą reikia šalinti per iš anksto nustatytą laikotarpį.
6. Ar vaizdo medžiaga apsaugota nuo neteisėto keitimo ir netinkamo naudojimo.
7. Ar vaizdo medžiaga prieinama skundus teikiantiems asmenims.
8. Ar ribotas biometrinių technologijų naudojimas asmenų vaizdo medžiagoje tapatybei nustatyti ar ne.

Tokios iniciatyvos gali padėti sustiprinti atskaitomybę, diegdamos standartus ir skatindamos įgyvendinti mechanizmus, kurie leistų įvertinti, ar vaizdo medžiaga tinkamai renkama ir naudojama.

Daugiau informacijos: „Leadership Conference on Civil and Human Rights & Upturn“, rezultatų suvestinės interneto svetainė.

2.3.3. Skundų nagrinėjimo mechanizmai

Veiksmingi skundų nagrinėjimo mechanizmai gali padėti išvengti piktnaudžiavimo įgaliojimais ir apsaugoti bei atkurti visuomenės pasitikėjimą policijos ir sienų valdymo institucijų vykdomomis operacijomis. Dažniausiai šie mechanizmai egzistuoja greta oficialių teisinių būdų ginčyti valdžios institucijos veiksmus ar sprendimus nešališkame teisme.

Veiksmingumui užtikrinti svarbu, kad:

- **Asmenys galėtų lengvai naudotis skundų nagrinėjimo mechanizmais:** duomenys nuosekliai rodo, kad žmonės nenoriai teikia skundus, pavyzdžiui, dėl to, kad procesas yra ilgas ar brangus, arba dėl to, kad jie baiminasi neigiamų pasekmių. Užtikrinant galimybę lengvai naudotis skundų nagrinėjimo mechanizmais interneto platformose, pvz., interneto svetainėse ar programėlėse, žmonės gali būti skatinami jais naudotis. Be to, organizacijos gali padėti asmenims teikti skundus tiek teikdamos skundus jų vardu, tiek taikydamos kolektyvinio žalos atlyginimo mechanizmus, kaip numatyta BDAR 80 straipsnio 2 dalyje.
- **Skundai būtų nagrinėjami skaidriai:** tai padės padidinti pasitikėjimą skundų nagrinėjimo mechanizmais.

- **Skundų nagrinėjimo įstaigos būtų nepriklausomos** nuo apskundžiamos organizacijos ar jos dalies.

Yra daug įvairių mechanizmų, taikomų nagrinėjant įvairių rūšių skundus. 12 pav. pateikiama kai kurių ES valstybėse narėse ir ES lygmeniu taikomų skundų nagrinėjimo mechanizmų apžvalga.

12 pav. Skundų nagrinėjimo mechanizmų ES valstybėse narėse apžvalga

Šaltinis: FRA, 2018 m.

Mechanizmai, leidžiantys policijos pareigūnams susitikti su visuomenės nariais, išklausti jų skundus, aptarti profiliavimą ir gauti grįžtamąją informaciją apie operacijas, suteikia galimybę pasisemti svarbios patirties ir tobulinti profiliavimą reglamentuojančius procesus. Jie taip pat sukuria priemonių, kuriomis visuomenė įtraukiama į teisėsaugos veiklą (žr. atvejo tyrimą).

Atvejo tyrimas

Vieši skundų nagrinėjimo mechanizmai teisėsaugos sektoriuje

Viešosios kontrolės forumas (Vakarų Midlandso policija, Jungtinė Karalystė)

Visuose aštuoniuose Vakarų Midlandso policijos (VMP) darbo rajonuose kas du mėnesius rengiami sustabdymo ir apieškojimo kontrolės forumai, kuriems pirmininkauja visuomenės nariai. Šiuose forumuose vertinami sustabdymo ir apieškojimo įrašai, užtikrinama, kad VMP laikytųsi įstatymuose nustatytų reikalavimų, ir bendruomenėms suteikiama galimybė išsakyti savo skundus ir pateikti nerimą keliančius klausimus. Susirinkimų darbotvarkės ir protokolai skelbiami internete. VMP įgyvendino ir daugiau priemonių, skatinančių visuomenę prisidėti prie užtikrinimo, kad sustabdymai gatvėse būtų sąžiningesni ir tikslingesni, o pareigūnai – atskaitingesni.

Daugiau informacijos: Vakarų Midlandso policija, [sustabdymų ir apieškojimų tinklalapis](#) ir Jos Didenybės policijos inspekcija (2016 m.).

Pagrįstų pagrindų forumas (Nortamptonšyro policija, Jungtinė Karalystė)

Nortamptonšyro policija įsteigė pagrįstų pagrindų forumą, kad į policijos vykdomų sustabdymo ir apieškojimo operacijų gerinimo veiklą įtrauktų visuomenės narius. Šiuose forumuose aptariamas naudojimasis sustabdymo ir apieškojimo įgaliojimais ir jų poveikis bendruomenėms. Jiems pirmininkauja vyriausiasis inspektorius, o viešosios diskusijos grupę sudaro pirminės grandies pareigūnas ir du bendruomenės nariai, kurie gali būti ir pažeidėjai arba teisti asmenys. Forumas ne tik stiprina policijos ir visuomenės bendravimą – jo nariai turi teisę panaikinti pareigūnų įgaliojimus ir siūsti juos tobulinti savo sustabdymo ir apieškojimo operacijų vykdymo įgūdžių.

Daugiau informacijos: Nortamptonšyro policijos forumo tinklalapis ir [Atviros visuomenės teisingumo iniciatyva \(2018a\)](#).

Neoficialus policijos skundų nagrinėjimo mechanizmų tinklas

Nepriklausomas policijos skundų nagrinėjimo institucijų tinklas (IPCAN) – tai neoficialus nepriklausomų struktūrų, atsakingų už saugumo pajėgų išorės kontrolę, keitimosi informacija ir bendradarbiavimo tinklas. 2013 m. įsteigtas tinklas jungia maždaug 20 šalių skundų nagrinėjimo institucijas. Šios įstaigos, daugiausia iš ES valstybių narių, gauna ir tvarko skundus dėl valstybinių ir kartais dėl privačių saugumo pajėgų veiksmų.

Daugiau informacijos: IPCAN [interneto svetainė](#).

Sienų valdymo srityje viešus skundų nagrinėjimo mechanizmus galima įgyvendinti taikant skundo teikimo vietoje arba *ex post* galimybes. Galimybė naudotis tokiais mechanizmais didina skaidrumą ir atskaitomybę ir padeda ugdyti sienos apsaugos pareigūnų ir visuomenės tarpusavio pagarbą ir gerus santykius. Galimybė pateikti skundą *ex post* aukštesnei įstaigai, o ne (tik) vietoje – sienos perėjimo punkte, užtikrina tam tikrą priežiūrą ir gali paskatinti keliautojus ryžtis pranešti apie galimus incidentus³⁶.

Atvejo tyrimas

Vieši skundų nagrinėjimo mechanizmai sienų valdymo srityje

Vidaus skundų nagrinėjimo mechanizmas Mančesterio oro uoste (Jungtinė Karalystė)

Mančesterio oro uoste centrinė paskirstymo platforma yra vienas bendras kontaktinis punktas visiems keleiviams, norintiems pateikti skundą. Skundus galima pateikti elektroniniu paštu, laišku, telefonu, faksu arba asmeniškai anglų ar valų kalba. Jungtinės Karalystės pasienio apsaugos tarnybos gairėse akcentuojami galimi skundų sprendimo būdai. Smulkius nusižengimus, tokius kaip šiurkštus, stačiokiškas arba nemandagus elgesys, dažniausiai galima išspręsti vietoje. Tai galima padaryti išsiaiškinant kilusius klausimus

36 FRA (2014b).

su klientu, paaiškinant veiklos tvarką, susitariant dėl tolesnių veiksmų ir prireikus atsiprašant. Skundai dėl sunkių nusižengimų dažniausiai perduodami Profesinių normų skyriui. Pasienio apsaugos tarnybos gairėse pateiktas testas, skirtas galimos diskriminacijos požymiams, kurie galėtų rodyti įvykus sunkų nusižengimą, nustatyti. Jei yra tvirtų pirminių įrodymų, kad elgesį su keleiviu lėmė kiti veiksniai nei rasė, atvejis dažniausiai išsiaiškinamas vietoje.

Daugiau informacijos: FRA (2014a), p. 74.

Frontex individualių skundų nagrinėjimo mechanizmas (ES)

2016 m. priėmus naują Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (*Frontex*) reglamentą, *Frontex* sukūrė individualių skundų nagrinėjimo mechanizmą, kad galėtų stebėti pagarbą pagrindinėms teisėms agentūros veikloje. Tai apima bandomuosius projektus, grąžinimo operacijas, jungtines operacijas, skubią pasienio pagalbą, migracijos valdymo rėmimo grupių diegimą ir grąžinimo pagalbą. Bet kuris asmuo, kurio teisės tiesiogiai pažeistos dėl *Frontex* veikloje dalyvaujančių darbuotojų veiksmų, įskaitant nacionalinių valdžios institucijų darbuotojus, gali pateikti skundą *Frontex* pagrindinių teisių pareigūnui. Jis nusprendžia, ar skundas priimtinas, ir siunčia jį *Frontex* vykdomajam direktoriui ir susijusios valstybės narės valdžios institucijoms, jei tariamas pažeidimas susijęs su tos šalies darbuotojais. Skundą galima teikti bet kokia kalba elektroniniu paštu, laišku ar naudojant *Frontex* interneto svetainėje esančią internetinę skundo formą: <http://frontex.europa.eu/complaints/>.

Teisėsąsaugos pareigūnų teisės

Policijos pareigūnai turi tokias pačias teises ir laisves kaip ir kiti asmenys ir eidami savo pareigas yra apsaugoti žmogaus teisių standartų. Jie gali remtis savo teisėmis, nustatytomis įvairiuose tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose, pvz., Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK) arba Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (TPPTP). Europos policijos etikos kodekse patikslinama, kad „[p]olicijos darbuotojai visada naudojami tomis pačiomis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis kaip ir kiti piliečiai. Šios teisės gali būti apribojamos tik tais atvejais, kai tai yra būtina siekiant pagal įstatymus įgyvendinti policijos funkcijas demokratinėje visuomenėje ir laikantis Europos žmogaus teisių konvencijos.“ Viena išimtis nurodyta EŽTK 11 straipsnyje, kuriuo nustatoma teisė laisvai rinktis į taikius susirinkimus ir burtis į asociacijas.

Vykdydamas policijos funkcijas, visų pirma naudodamasis policijos įgaliojimais, policijos pareigūnas veikia ne kaip privatus asmuo, bet kaip valstybės organas. Valstybės pareiga gerbti ir saugoti žmogaus teises turi tiesioginę įtaką tam, kokias galimybes policijos pareigūnas turi reaguoti į agresiją. Policijos pareigūnų, kuriems gali grėsti su pareigų vykdymu susijusi sužalojimo arba mirties rizika, teisės taip pat turi būti gerbiamos ir saugomos, pvz., suteikiant apsauginę įrangą, atidžiai planuojant policijos operacijas arba taikant prevencines priemones. Pareigūno teisių apribojimai gali būti reikalingi siekiant įvykdyti policijos funkcijas, tačiau visi tokie apribojimai turi atitikti proporcingumo principą. Atsižvelgiant į jų, kaip valstybės organo, ypatingą vaidmenį, policijos pareigūnams, kitaip nei paprastiesiems piliečiams, gali būti taikomi didesni jų teisių ribojimai. Pavyzdžiui, demonstrantų smurto protrūkio atveju paprastas pilietis gali pabėgti arba ieškoti pagalbos, o policijos pareigūnas turi pareigą saugoti kitų asmenų žmogaus teises ir atkurti viešąją tvarką.

Daugiau informacijos: FRA (2013 m.).

3

Algoritminis profiliavimas

Algoritminis profiliavimas – tai bet kokie nuoseklūs kompiuteriniai duomenų analizės metodai, skirti tendencijoms, modeliams ar sąsajoms nustatyti³⁷. Atliekant profiliavimą asmuo atrenkamas „pagal algoritmo nustatytą, o ne faktiniu elgesiu pagrįstą ryšį su kitais“ ir „asmens pasirinkimai tvarkomi pagal turimą informaciją apie grupę“, o ne pagal jų pačių asmeninius pasirinkimus³⁸.

Algoritminis profiliavimas gali būti veiksminga sienų valdymo ir teisėsaugos organizacijų priemonė duomenims naudoti, siekiant užkirsti kelią nusikalstamumui, nustatyti ir tirti nusikaltimus. Tačiau didelių duomenų rinkinių rinkimas ir tvarkymas verčia nerimauti dėl pagrindinių teisių. Nepamirštant, kaip svarbu vengti diskriminacijos, algoritminis profiliavimas kelia naujų pavojų, ypač susijusių su teise į privatumą ir duomenų apsaugą. Šis skirsnis visų pirma skirtas šiems naujiems pavojams aptarti. Toliau jame aprašoma rizika pagrindinėms teisėms, susijusi su algoritminio profiliavimo taikymu didelės apimties duomenų bazėse sienų valdymo ir saugumo tikslais, ir paaiškinama, kaip mažinti tokią riziką.

Prognozinis viešosios tvarkos palaikymas

Teisėsaugos institucijos naudoja kelias taikomąsias programas, padedančias prognozuoti, kada ir kur bus įvykdytas nusikaltimas. Keli pavyzdžiai: „PredPol“ Jungtinėje Karalystėje ir JAV, informuotumo apie nusikalstamumą didinimo sistema Nyderlanduose ir „Precobs“ Vokietijoje bei Šveicarijoje.

37 Daugiau informacijos apie algoritmus: FRA (2018b), p. 4.

38 Mittelstadt, BD., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., ir Floridi, L. (2016 m.).

Tačiau šių prognozinį nusikalstamumo prevencijos metodų veiksmingumas dar nėra tinkamai įvertintas. Kol kas duomenys prieštaringi, kaip matyti toliau pateiktame pavyzdyje.

Prognozinio viešosios tvarkos palaikymo eksperimentas Kente (JK) ir Los Andžele (JAV)

JK ir JAV policija atliko eksperimentą, siekdama su tradiciškesniu metodu palyginti visiškai automatizuotą algoritmą, skirtą nusikaltimų karštiesiems taškams nustatyti ir policijos patruliavimo veiksams planuoti.

Išvados parodė, kad automatizuotas algoritmas būsimus nusikaltimus nustato geriau. Jis nuspėjo 1,4–2,2 karto daugiau baudžiamųjų veiksmų nei nusikaltimo analitikas, naudodamas tradicinę kriminalinės žvalgybos informaciją ir taikydamas nusikaltimų kartografavimo praktiką. Be to, prognozinė priemonė grindžiami patruliavimo veiksmai veiksmingesni – nusikaltimų skaičius vidutiniškai sumažėjo 7,4 proc.

Daugiau informacijos: Mohler, G. O., et al. (2016 m.).

Programa PILOT (prognozinis žvalgybos duomenimis paremtas operacijų nukreipimas) Šrivorte (JAV)

Šioje programoje naudojamas prognozinis modelis, skirtas mažoms didesnės turtinių nusikaltimų rizikos teritorijoms nustatyti ir intervencijos modeliui tose teritorijose įgyvendinti turtinių nusikaltimų prevencijos tikslais. Trijų rajonų, kuriuose buvo naudojama PILOT programa, rezultatai buvo lyginami su trijų rajonų, kuriuose buvo remiamasi tradiciniais policijos darbo modeliais. Statistiniai duomenys neparodė, kad trijuose tirtuose rajonuose, kuriuose buvo naudojama PILOT programa, turtinių nusikaltimų skaičius sumažėjo labiau.

Daugiau informacijos: Hunt, P., et al. (2014 m.).

Programinė įranga „Beware“ (JAV)

Programoje „Beware“ į skubios pagalbos skambučius atsiliepiantys pareigūnai mato spalvinį kodą (raudonos, geltonos ir žalios spalvos), žymintį atitinkamam asmeniui arba vietai kylančios grėsmės lygį. Programinė įranga

atlieka paiešką duomenų bazėse, įskaitant areštų ataskaitas, įrašus apie turtą, prekybos duomenų bazes, nuodugnias paieškas žiniatinklyje, socialinių tinklų įrašus ir kitas viešas duomenų bazes.

Šios sistemos pranašumai ir trūkumai dar neįvertinti. Tačiau dėl sprendimų priėmimo proceso priežiūros trūkumo ir algoritmo, kuriam taikoma komercinių paslapčių apsauga, slaptumo kilo klausimų dėl atskaitomybės. Be to, galimas surinktų duomenų ir (arba) pagal analizę numanomoms informacijos netikslumas gali sumažinti bendrą priemonės veiksmingumą.

Daugiau informacijos: Amerikos pilietinių laisvių sąjunga (2016 m.).

Atvejo tyrimas

Prognozinio viešosios tvarkos palaikymo poveikio ir rizikos vertinimas. Vertinimo priemonė ALGO-CARE

Būtina atsižvelgti į galimą neigiamą prognozinio viešosios tvarkos palaikymo poveikį, siekiant užtikrinti subalansuotą ir skaidrią prognozinio viešosios tvarkos palaikymo poveikio visuomenei apžvalgą. Grupės, kurią sudarė akademinės bendruomenės nariai ir policijos pareigūnai, atlikta analizė parodė, kad būtina nuodugnai įvertinti prognozinio viešosios tvarkos palaikymo poveikį visuomenei ir asmenims, nes vis dar vykdomas bandomasis prognozinio viešosios tvarkos palaikymo etapas Jungtinėje Karalystėje. Tyrimas rodo, kad yra sprendimų, kurių poveikis visuomenei ir asmenims galėtų būti pernelyg didelis, kad būtų jaučiama besiformuojančios technologijos įtaka; šiuos atvejus reikėtų pašalinti iš algoritmais grindžiamų sprendimų poveikio.

Grupė sukūrė sprendimų priėmimo sistemą, vadinamą ALGO-CARE, kuri skirta algoritminio vertinimo priemonėms diegti viešosios tvarkos palaikymo srityje. Šia sistema siekiama padėti policijos pareigūnams vertinant galimą prognozinio viešosios tvarkos palaikymo keliamą riziką. Taip pat mėginama pagrindinius viešosios teisės ir žmogaus teisių principus perkelti į praktines rekomendacijas ir nurodymus, kurių galėtų laikytis viešojo sektoriaus įstaigos.

Vertinimo priemonė skatina policijos pareigūnus vertinti prognozinį viešosios tvarkos palaikymą atliekant aštuonis vienas kitą papildančius veiksmus:

- **Patariamasis:** įvertinti žmogaus įsikišimo mastą.
- **Teisėtas:** įvertinti teisinį algoritmo naudojimo pagrindimą.
- **Detalumas:** įvertinti, ar algoritmas gali pakankamai išskaidyti informaciją apie konkretų atvejį.
- **Nuosavybė:** įsitikinti, kad policijos pajėgos turėtų nuosavybės teisę į pirminį kodą ir techninius pajėgumus jį reguliariai pasiekti, palaikyti, naujinti ir koreguoti.
- **Ginčytinumas:** įsitikinti, kad būtų įdiegti priežiūros ir audito mechanizmai.
- **Tikslumas:** įvertinti, ar algoritmas atitinka viešosios tvarkos palaikymo tikslą, ar jį galima reguliariai patvirtinti ir ar priimtina netikslumo keliamos rizikos tikimybė ir poveikis.
- **Atsakingas:** įvertinti algoritmo teisingumą, atskaitomybę ir skaidrumą.
- **Paaškinamas:** įvertinti informacijos apie sprendimų priėmimo taisykles ir kiekvieno veiksnio poveikį galutiniam rezultatui prieinamumą.

Daugiau informacijos: Oswald, M., et al. (2017 m.).

3.1. Algoritminį profiliavimą reglamentuojanti duomenų apsaugos sistema

Naujų technologijų plėtra ir dažnesnis naudojimas, įskaitant aktyvesnį didelių duomenų rinkinių naudojimą sprendimų priėmimo procesams stiprinti, paskatino ES 2016 m. visapusiškai peržiūrėti taisykles, kuriomis reglamentuojamas asmens duomenų tvarkymas. Dviejose naujose priemonėse, Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (BDAR) ir Policijos direktyvoje, nustatyti svarbūs principai ir standartai, taikomi visiems sprendimams, pagrįstiems kompiuterizuotais sprendimų priėmimo procesais, įskaitant algoritminį profiliavimą.

BDAR ir Policijos direktyva įsigaliojo 2018 m. gegužės mėn., o tai reiškia, kad rengiant dokumentą turėta nedaug praktinių įgyvendinimo pavyzdžių. 1.2.2 skirsnyje aprašomos teisinės normos, reglamentuojančios teisę į privatumą ir duomenų apsaugą, ir paaškinami kai kurie pagrindiniai skirtumai tarp BDAR ir Policijos direktyvos (žr. 2 lentelę). Šiame skyriuje remiamasi šia informacija, siekiant apibūdinti ir

paaiškinti BDAR ir Policijos direktyvoje nustatytus teisinius reikalavimus, taikomus algoritminiam profiliavimui. Reikalavimai yra šie:

- Duomenys turi būti tvarkomi konkrečiu tikslu, remiantis konkrečiu teisiniu pagrindu.
- Asmenys turi būti informuojami, kai tvarkomi jų asmens duomenys.
- Duomenys turi būti laikomi saugiai.
- Būtina nustatyti neteisėto duomenų tvarkymo atvejus ir užkirsti jiems kelią.

Policijos ir sienos apsaugos pareigūnai, kuriems reikia papildomos informacijos apie šiame skyriuje aprašytus teisinius reikalavimus, turėtų kreiptis į savo organizacijos duomenų apsaugos pareigūnus. Be to, FRA, EDAPP ir Europos Tarybos parengtame Europos duomenų apsaugos teisės vadove pateikiama daugiau Policijos direktyvos ir BDAR taikymo gairių³⁹.

Pagrindiniai aspektai

- Algoritminis profiliavimas turi būti **teisėtas, būtinas ir proporcingas**.
- Duomenys neturi būti tvarkomi be **konkretaus tikslo, paremto konkrečiu teisiniu pagrindu**.
- Asmenys turi konkrečias teises, išsamiai aprašytas BDAR ir Policijos direktyvos nuostatose, įskaitant:
  - **teisę būti informuotiems**, be kita ko, teisę gauti prasmingą informaciją apie algoritmo loginį pagrindimą,
  - teisę **susipažinti su asmens duomenimis**,
  - teisę **pateikti skundą** priežiūros institucijai ir
  - teisę į **veiksmingą teisminę teisių gynimo priemonę**.
- Duomenys turėtų būti **saugiai** renkami, tvarkomi ir saugomi.
- Būtina **užkirsti kelią** neteisėtam duomenų tvarkymui ir tokius atvejus **nustatyti**.

39 FRA, EDAPP ir Europos Taryba (2018 m.).

3.1.1. Duomenys turi būti tvarkomi konkrečiu tikslu

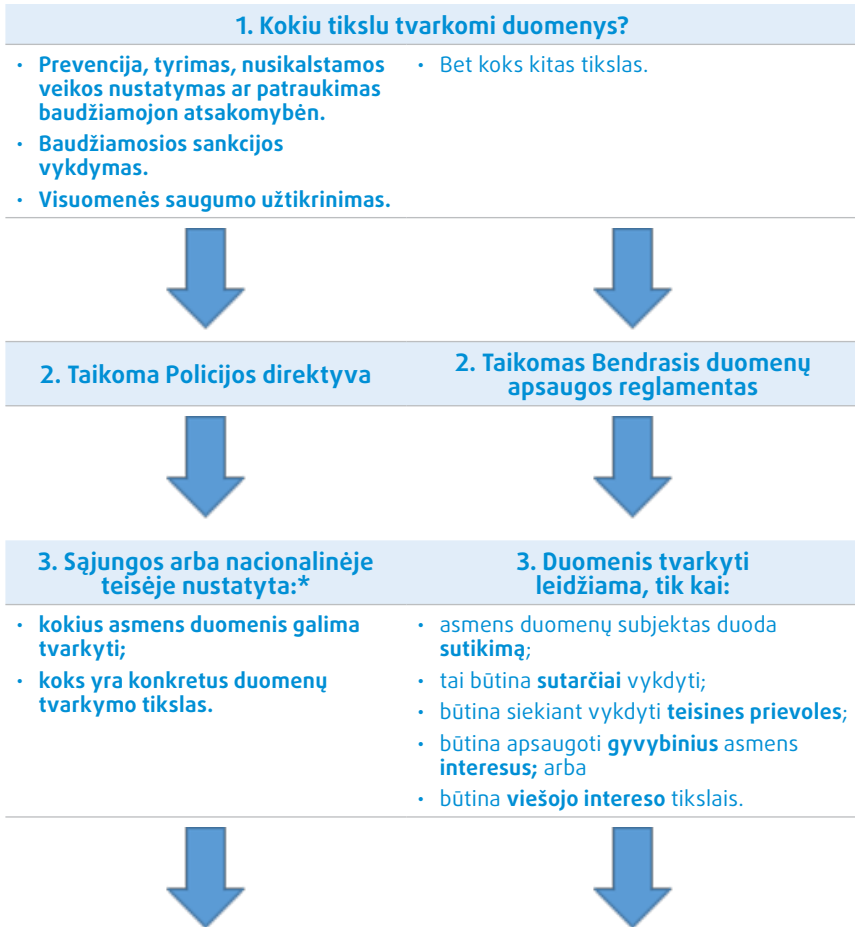
Bet koks asmens duomenų tvarkymas turi turėti teisinį pagrindą. Tai reiškia, kad jis turi būti vykdomas siekiant įstatyme nustatyto **konkretaus tikslo**.

Prieš atliekant bet kokį duomenų tvarkymo veiksmą, pareigūnui turi būti žinomas jo tikslas. Be kita ko, galėtų būti išsiaiškinti šie aspektai:

- Ar duomenys tvarkomi nusikalstamai veikai nustatyti?
- Ar jie tvarkomi visuomenės saugumui užtikrinti?
- Ar jie tvarkomi kovos su terorizmu tikslais?

Teisingai nustačius tikslą pareigūnai žinos, kuri teisinė sistema taikoma ir kokios yra atitinkamos teisinės pareigos. 4 lentelėje parodyta, kaip nustatyti, kuri teisinė sistema taikoma.

4 lentelė. Kaip nustatyti tinkamą teisinę sistemą, atsižvelgiant į duomenų tvarkymo tikslą

4. Ar profiliavimo tikslui netaikoma Policijos direktyva?

Teisė būti informuotam, susipažinti su asmens duomenimis ir prašyti keisti ar ištrinti duomenis gali būti ribojama (visiškai ar iš dalies) siekiant:

- netrukdyti atlikti oficialius arba teisinius **nagrinėjimus**, tyrimus ar procedūras;
- nepakenkti nusikalstamų veikų prevencijai, nustatymui, tyrimui, traukimui baudžiamojon atsakomybėn už jas arba baudžiamųjų sankcijų vykdymui;
- užtikrinti visuomenės saugumą;
- užtikrinti nacionalinį saugumą;
- apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves.

4. Ar profiliavimo tikslui netaikomas BDAR?

BDAR nustatytos prievolės (užtikrinti skaidrumą, informuoti ir pranešti apie pažeidimus) ir teisės (susipažinti su duomenimis, duomenis keisti, ištrinti, nesutikti su duomenų tvarkymu ar automatizuoto sprendimų priėmimo proceso taikymu) **gali būti apribotos** nacionalinės ar ES teisės nuostatomis, siekiant:

- užtikrinti nacionalinį saugumą, gynybą ar visuomenės saugumą;
- užtikrinti nusikalstamų veikų prevenciją, tyrimą, atskleidimą, baudžiamąjį persekiojimą už jas, įskaitant apsaugą nuo grėsmių visuomenės saugumui ir šių grėsmių prevenciją, arba bausmių vykdymą;
- užtikrinti kitus svarbius Sąjungos ar valstybės narės tikslus, susijusius su bendrais viešaisiais interesais, visų pirma svarbiu ekonominiu ar finansiniu Sąjungos ar valstybės narės interesu, įskaitant pinigų, biudžeto bei mokesčių klausimus, visuomenės sveikatą ir socialinę apsaugą;
- apsaugoti teismų nepriklausomumą ir teismo procesą;
- užtikrinti reglamentuojamųjų profesijų etikos pažeidimų prevenciją, tyrimą, nustatymą ir patraukimą baudžiamojon atsakomybėn už juos;
- vykdyti stebėsenos, tikrinimo ar reguliavimo funkciją, kuri (net jeigu tik kartais) susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu konkrečiais atvejais;
- apsaugoti duomenų subjektą arba kitų asmenų teises ir laisves;
- užtikrinti civilinių ieškinių vykdymą.

Pastaba. * Policijos direktyvą perkeliančios nacionaliniai teisės aktai skelbiami EUR-Lex interneto svetainėje.

Šaltinis: FRA, 2018 m.

3.1.2. Asmenys turi būti informuojami

Pagal Policijos direktyvos 13 straipsnio ir BDAR 13 ir 14 straipsnių nuostatas reikalaujama, kad asmenys būtų informuojami, kai tvarkomi jų asmens duomenys. 5 lentelėje nurodoma, kaip ir kada informuoti asmenį, kurio asmens duomenys yra tvarkomi.

5 lentelė. Pareiga asmenims pateikti informaciją apie profiliavimą: duomenų rūšis, pranešimo priemonės ir išimtis

Pareiga pranešti (kontrolinis sąrašas)	
Kam?	Asmeniui, kurio duomenys yra tvarkomi
Kaip?	<ul style="list-style-type: none"> • Aiškia ir paprasta kalba • Lengvai prieinama forma • Tokia pačia kaip ir prašymo forma – <i>rinkitės elektronines priemones</i>
Ką?	<p>Apie duomenų tvarkymą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jūsų institucijos pavadinimą ir kontaktinius duomenis • Jūsų duomenų apsaugos pareigūno kontaktinius duomenis • Duomenų tvarkymo tikslus • Duomenų tvarkymo teisinį pagrindą • Ilgiausią duomenų saugojimo trukmę • Kokie asmenys ir (arba) organizacijos gaus duomenis <p>Apie asmens teises:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teisę pateikti skundą priežiūros institucijai ir priežiūros institucijos kontaktinius duomenis • Teisę prašyti leisti susipažinti su savo asmens duomenimis • Asmens duomenų ištaisymą ir (arba) ištrynimą • Teisę prašyti apriboti duomenų tvarkymą
Išimtis	<ul style="list-style-type: none"> • Neproporcingų (t. y. pasikartojančių) ar akivaizdžiai nepagrįstų prašymų atveju • Kai negalima aiškiai nustatyti prašančio asmens tapatybės • Kai informacijos teikimas trukdytų tyrimui • Kai informacijos teikimas pažeistų baudžiamosios veikos prevenciją ir (arba) tyrimą • Siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą • Siekiant apsaugoti kitų asmenų teises

Šaltinis: FRA, 2018 m.

„Teisė gauti paaiškinimą“

Profiliavimo atvejais pagal BDAR nuostatas reikalaujama, kad asmeniui būtų suteikta „prasminga informacija apie loginį pagrindimą, taip pat tokio duomenų tvarkymo reikšmę ir numatomas pasekmes“. Ši informacija turėtų būti teikiama ir tada, kai duomenys yra renkami (pranešimas), taip pat jei asmuo prašo pateikti daugiau informacijos (teisė susipažinti). Ši teisė Policijos direktyvoje nėra aiškiai paminėta, tačiau 38 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „[automatizuotam duomenų tvarkymui] turėtų būti taikomos tinkamos apsaugos priemonės, įskaitant konkrečios informacijos duomenų subjektui suteikimą [...], visų pirma [...] gauti sprendimo, priimto atlikus tokį vertinimą, paaiškinimą arba ginčyti tą sprendimą“.

Šią „teisę gauti paaiškinimą“ įgyvendinti praktiškai gali būti sudėtinga. Kai kurie asmenys gali turėti skaitmeninio raštingumo įgūdžių, leidžiančių suprasti algoritmo kodą, o kitiems pakanka supaprastintos informacijos apie duomenų tvarkymo tikslą ir duomenų tarpusavio ryšius. Pagrindinis pateikto paaiškinimo prasmingumo vertinimo elementas yra jo tikslas. Asmuo turėtų gauti pakankamai informacijos, kad suprastų tikslą, loginį pagrindą ir kriterijus, dėl kurių buvo priimtas sprendimas.

Teisė gauti paaiškinimą nėra absoliuti (žr. 4 veiksmą 4 lentelėje). Valstybės narės gali apriboti šią teisę savo nacionalinės teisės nuostatomis keliais atvejais, įskaitant šiuos atvejus: nacionalinis saugumas; gynyba; visuomenės saugumas; prevencija, tyrimas, nusikalstamos veikos nustatymas ar patraukimas baudžiamojon atsakomybėn; baudžiamosios sankcijos vykdymas; duomenų subjekto apsauga arba kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga; civilinių ieškinių vykdymo užtikrinimas.

Vis dėlto patariama laikytis gerosios patirties – teikti informaciją apie duomenų tvarkymo tikslą ir numatomas pasekmes. Paprasti metodai paaiškinti sprendimo loginį pagrindą ir jam priimti naudojamus kriterijus galiausiai padeda užtikrinti didesnį skaidrumą ir atskaitomybę.

Daugiau informacijos: BDAR, 13–15 straipsniai (teisė į informaciją ir teisė susipažinti), 22 straipsnis (automatizuotas atskirų sprendimų priėmimas, įskaitant profiliavimą) ir 23 straipsnis (ribojimas); Policijos direktyva, 11 straipsnis (automatizuotas atskirų sprendimų priėmimas, įskaitant profiliavimą) ir 13–15 straipsniai (teisė į informaciją ir teisė susipažinti).

Taip pat žr. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupę (2018a).

3.1.3. Duomenis laikykite saugiai: įrašų, registracijos žurnalų ir saugojimo taisyklės

Asmens duomenis profiliavimo tikslais renkančios ir tvarkančios institucijos turi ne tik teisėtai tvarkyti duomenis, bet ir užtikrinti, kad duomenų:

- nepasiektų pašaliniai asmenys,
- duomenys nebūtų naudojami kitais tikslais nei pirminis tikslas, arba
- duomenys nebūtų saugomi ilgiau, nei būtina.

Todėl institucijos ir teisėsaugos ar sienų valdymo pareigūnai turi pasirūpinti, kad būtų įgyvendintos tinkamos priemonės duomenų vientisumui ir saugumui užtikrinti. Jie turi sekti bet kokią prieigą prie duomenų ir jų naudojimą, sudarydami ir tvarkydami visos duomenų tvarkymo veiklos ar duomenų tvarkymo veiklos kategorijų įrašus (BDAR 30 straipsnis ir Policijos direktyvos 24 straipsnis). Įrašuose turi būti ši informacija:

- institucijų ir duomenų apsaugos pareigūno **pavadinimas ar vardas, pavardė ir kontaktiniai duomenys**;
- duomenų tvarkymo **tikslas**;
- **duomenų gavėjų**, kuriems buvo arba bus atskleisti asmens duomenys, **kategorijos**;
- duomenų subjektų kategorijų ir asmens duomenų kategorijų aprašymas;
- **profiliavimo taikymas**;
- nurodytas duomenų tvarkymo operacijos **teisinis pagrindas**;
- jeigu įmanoma, numatomi įvairių kategorijų asmens duomenų ištrynimo **terminai**;
- kai įmanoma, bendras BDAR 32 straipsnio 1 dalyje ar Policijos direktyvos 29 straipsnio 1 dalyje nurodytų techninių ir organizacinių saugumo priemonių aprašymas.

Be to, kai kompiuterizuotas profiliavimas įgyvendinamas Policijos direktyvoje nurodytais tikslais (žr. 3.2 skirsnį), institucijos gali saugoti šios veiklos registracijos įrašus: duomenų rinkimo, keitimo, susipažinimo su duomenimis, atskleidimo, įskaitant duomenų perdavimą, sujungimą su kitais duomenimis ir ištrynimą.

Šie įrašai ir registracijos žurnalai pareigūnams padės parodyti, kaip jie laikosi teisinių reikalavimų, atliekant vidaus ir išorės stebėseną. Pavyzdžiui, jei asmuo pateikia skundą, teisėsaugos ir sienų valdymo institucijos turi įrašus ir registracijos įrašus paskelbti nacionalinėms duomenų apsaugos institucijoms.

Asmens duomenų nederėtų saugoti ilgiau, nei būtina nustatytam teisėtam tikslui pasiekti. Ilgesnės trukmės saugojimą būtina tinkamai pagrįsti. Tokiais atvejais institucijos turėtų pasirūpinti, kad duomenų saugojimas būtų reguliariai peržiūrimas duomenų vientisumui ir saugumui užtikrinti.

3.1.4. Būtina nustatyti neteisėto duomenų tvarkymo atvejus ir užkirsti jiems kelią

Nustatyti neteisėto asmens duomenų tvarkymo atvejus ir užkirsti jiems kelią yra sudėtinga. Užtikrinti tinkamus patikrinimus nelengva, nes norint suprasti sudėtingus algoritmus ir dideles duomenų bazes reikia specialių įgūdžių.

Šiai problemai spręsti BDAR ir Policijos direktyvoje numatytos apsaugos priemonės, kurių teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnai turi laikytis prieš tvarkydami duomenis, juos tvarkydami ir vėliau. Tai yra:

- poveikio duomenų apsaugai vertinimas ir
- pritaikytoji ir standartizuotoji duomenų apsauga.

Poveikio vertinimas

Pagal ES teisinės sistemos reikalavimus policijos ir sienų valdymo institucijos privalo atlikti poveikio vertinimą prieš vykdydamos bet kokią duomenų tvarkymo veiksmą, dėl kurio gali kilti didelis pavojus asmenų teisėms (BDAR 35 straipsnis ir Policijos direktyvos 27 straipsnis). Tai reiškia, kad poveikio vertinimas turi būti atliekamas ne tik tada, kai dėl duomenų tvarkymo rezultato gali būti pažeistos duomenų apsaugos ar privatumo normos, bet ir bet kurioje situacijoje, kuriai susiklosčius gali būti

pažeista *bet kokia pagrindinė teisė*. Tai gali apimti šias teises: lygybės ir nediskriminavimo principus, saviraiškos ir informacijos laisvę, minties, sąžinės ir religijos laisvę, teisę į mokslą, teisę į sveikatos priežiūrą, teisę į prieglobstį ir apsaugą perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju. Poveikio vertinimas yra ypač svarbus, kai profiliavimas asmenims gali sukelti teisiųjų pasekmių. Tokiais atvejais pagal BDAR ir Policijos direktyvos nuostatas poveikio vertinimas yra privalomas.

Poveikio vertinimą būtina atlikti prieš vykdant automatizuotą duomenų tvarkymą. Tačiau šio poveikio vertinimo tikslai yra dvejetainiai:

- *a priori*: prieš tvarkant duomenis atliktas poveikio duomenų kokybei ir (arba) algoritmui, kuriuo pagrįstas tvarkymas, vertinimas padės nustatyti galimus pagrindinių teisiųjų pažeidimus ir prireikus juos ištaisyti;
- *a posteriori*: atlikus duomenų tvarkymą pareigūnui gali reikėti įrodyti, kad jis veikė teisėtai. Poveikio vertinimas jam gali padėti įrodyti, kad imtasi visų reikiamųjų priemonių įstatymo reikalavimams įvykdyti.

Poveikio vertinimas taip pat padės pareigūnams nustatyti užslėptą šališkumą, dėl kurio gali būti pažeistos teisės į duomenų apsaugą ir nediskriminavimą, ir turės įtakos profiliavimo kokybei (žr. 1.3.2 skirsnį).

Dinaminių algoritmų naudojimas

Dinaminiai algoritmai – tai algoritmai, kurie per grįžtamojo ryšio ciklus nuolat iš naujo apibrėžiami ir tobulinami. Šiuos ciklus sukuria pačios algoritmų sistemos ir jų negalima tinkamai suprasti ar net išreikšti paprasta kalba (žr. BDAR 35 straipsnį ir Policijos direktyvos 27 straipsnį). Skirtingai nuo statinių algoritmų, kurie grindžiami iš anksto nustatytais kriterijais, dinaminiai algoritmai kuria **naujus tarpusavio ryšius** nuolat save apibrėždami iš naujo.

Dinaminiai algoritmai kelia pavojų, kad ilgainiui patyrę programuotojai nebežinos, koks yra loginis algoritmo pagrindas. Dėl to atsiranda didelė **rizika, kad to net nenorint įsigalės šališkumas** ir įsitvirtins socialinė nelygybė ir tam tikrų grupių stigmatizacija. Tokiais atvejais labai sunku užtikrinti atskaitomybę ir atitinkamų asmenų teisiųjų gynimą.

Taigi dinaminių algoritmų derėtų **vengti arba naudoti juos rečiau**, kad rizika nebeatsekti vertinimo kriterijų būtų kuo mažesnė. Tai leidžia vidaus ir išorės auditoriams vertinti algoritmus ir juos keisti, nustačius, kad jie yra neteisėti. Jei dinaminių algoritmų naudojimas pateisinamas, būtina peržiūrėti ir patikrinti rizikos rodiklius ir užtikrinti, kad profiliavimas nebūtų neteisėtas.

Daugiau informacijos: Gandy, O. (2010 m.) ir Korff, D. (2015 m.).

Poveikio vertinimas gali stipriai skirtis; tai priklauso nuo tvarkomų asmens duomenų rūšies ir apimties bei nuo tvarkymo rūšies ir tikslo. Jis gali apimti duomenų kokybės patikrą, techninę duomenis tvarkančio (-ių) algoritmo (-ų) kontrolę ir (arba) išsamią duomenų tvarkymo tikslų peržiūrą ir kt. 13 pav. išdėstyti minimalūs kriterijai, kuriuos derėtų įvertinti.

13 pav. Minimalūs poveikio vertinimo reikalavimai

Šaltinis: FRA, 2018 m.

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (ją pakeitė [Europos duomenų apsaugos valdyba](#)), jungianti nacionalines ES valstybių narių duomenų apsaugos institucijas, parengė gaires, kuriose pateikiama daugiau informacijos apie poveikio duomenų apsaugai vertinimą. Gairės apima išsamius kriterijų, naudotinių atliekant poveikio vertinimą, žemėlapius⁴⁰.

Pritaikytojo ir standartizuotojo teisėtumo įtvirtinimas

Nesvarbu, ar vertinant poveikį nustatyta pagrindinių teisių pažeidimo galimybė ar ne, priemonės galima taikyti siekiant išvengti bet kokios tolesnės neteisėtumo rizikos. Jos vadinamos „pritaikytąja duomenų apsauga“ ir „standartizuotąja duomenų apsauga“ (žr. BDAR 25 straipsnį ir Policijos direktyvos 20 straipsnį).

Pritaikytąja duomenų apsauga siekiama užtikrinti, kad *prieš* duomenų tvarkymą ir *ji atliekant* būtų įgyvendintos techninės ir organizacinės priemonės duomenų apsaugos principams garantuoti. Pavyzdžiui, asmens duomenims, kai įmanoma, būtų galima suteikti pseudonimus. Pseudonimų suteikimas – tai priemonė, kurią naudojant asmens duomenų negalima susieti su asmeniu neturint papildomos informacijos, kuri laikoma atskirai. „Raktą“, kuris sudaro sąlygas pakartotinai nustatyti asmens tapatybę, privaloma laikyti atskirai ir saugiai⁴¹. Skirtingai nuo anonimizuoatų duomenų, duomenys, kuriems suteikti pseudonimai, vis tiek yra asmens duomenys, todėl turi būti laikomasi duomenų apsaugos taisyklių ir principų.

Vykdam standartizuotąją duomenų apsaugą užtikrinama, kad „būtų tvarkomi tik tie asmens duomenys, kurie yra būtini kiekvienam konkrečiam duomenų tvarkymo tikslui“⁴². Daromas poveikis:

- surinktų ir saugomų asmens duomenų kiekiui;
- tvarkymo, kuris gali būti susijęs su asmens duomenimis, rūšims;
- ilgiausiam saugojimo laikotarpiui;
- asmenų, įgaliotų susipažinti su tokiais asmens duomenimis, skaičiui.

40 29 straipsnio darbo grupė (2017a).

41 FRA, EDAPP ir Europos Taryba (2018 m.), p. 83.

42 Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 25 straipsnis.

Atskaitomybė

Pirminis pritaikytosios ir standartizuotosios duomenų apsaugos tikslas – padėti teisėsaugos ir sienų valdymo institucijoms ir pareigūnams sukurti algoritminio profiliavimo programas, kurios atitiktų pagrindinių teisių reikalavimus, visų pirma **teisėtumo**, **skaidrumo** ir **saugumo** principus.

Tokios priemonės taip pat gali parodyti, kaip institucijos laikosi teisinio **atskaitomybės** reikalavimo. Duomenis tvarkančios institucijos turi įgyvendinti „tinkamas technines ir organizacines priemones“, kad galėtų įrodyti, jog laikosi ES teisės. Pavyzdžiui, jei asmuo pateikia skundą, nacionalinės teisminės ir duomenų apsaugos institucijos gali prašyti valdžios institucijų pateikti su kiekvienu toliau išvardytu punktu susijusius įrodymus:

- Kompiuterizuoto profiliavimo teisėtumas, reikalingumas ir proporcingumas.
- Tikslas teisėtumas.
- Asmenims suteikta informacija.
- Duomenų vientisumas ir saugumas.
- Prieš profiliavimo operacijas ir jas atliekant įgyvendintos kokybės priemonės ir kontrolė.

3.2. Didelės apimties duomenų bazės sienų valdymo ir saugumo tikslais

ES naudojamos kelios didelės apimties IT sistemos ar mechanizmai duomenims rinkti ir tvarkyti, kuriuos galima naudoti sienų ir migracijos valdymo ir tam tikru mastu teisėsaugos tikslais. Jie naudojami kaip pavyzdžiai, iliustruojantys kelis dažniausiai pasitaikančius sunkumus, susijusius su algoritminio profiliavimo taikymu, ir galimas apsaugos priemones.

6 lentelėje trumpai pateikiamos šios ES IT sistemos ir mechanizmai. Priede išsamiai apžvelgiamos 2018 m. kovo mėn. egzistavusios ir planuojamos ES didelės apimties IT sistemos.

6 lentelė. Atrinktos ES priemonės, apimančios didelio kiekio duomenų tvarkymą sienų valdymo ir teisėsaugos srityse

Duomenų bazė	Santrumpa	Pagrindinis tikslas
Šengeno informacinė sistema	SIS II	Įvesti ir tvarkyti perspėjimus apie ieškomus ar dingusius asmenis saugumo užtikrinimo tikslais, įvesti ir tvarkyti perspėjimus apie trečiųjų šalių piliečius (TŠP) dėl atsakymo leisti atvykti ar gyventi, taip pat įvesti ir tvarkyti perspėjimus apie TŠP dėl sprendimo grąžinti.
Vizų informacinė sistema	VIS	Palengvinti Šengeno valstybių narių keitimąsi informacija apie prašymus išduoti vizą.
Europos daktiloskopinės informacijos sistema	EURODAC	Nustatyti valstybę narę, kuri turi nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą, ir padėti kontroliuoti neteisėtą imigraciją ir antrinį judėjimą.
Atvykimo ir išvykimo sistema	AIS	Apskaičiuoti ir stebėti leidžiamo TŠP buvimo trukmę ir nustatyti užsibuvusius asmenis.
Keleivio duomenų įrašas	PNR	Rinkti, tvarkyti ir keistis ES išorės skrydžių keleivių duomenimis skrydžių iš trečiųjų šalių atvejais (ES išorės skrydžiai)*. Naudojama tik teisėsaugos reikmėms.
Išankstinė informacija apie keleivius	API	Rinkti ir tvarkyti keleivių duomenis skrydžių iš trečiųjų šalių atveju (ES išorės skrydžiai) sienų valdymo ir teisėsaugos tikslais.
Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema	ETIAS	Įvertinti, ar TŠP, kuriam taikomas bevizis režimas, kelia pavojų saugumui, visuomenės sveikatai ar neteisėtos migracijos riziką.
Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema, skirta trečiųjų šalių piliečiams	ECRIS-TCN	Dalytis informacija apie ankstesnius TŠP teistumus.

Pastaba. * Be to, Direktyvos (ES) 2016/681 2 straipsnyje nustatyta, kad valstybėms narėms leidžiama tvarkyti ES vidaus skrydžių duomenis.

Šaltinis: FRA, 2018 m.

ES didelės apimties IT sistemos naudojamos įvairiuose su migracija susijusiuose procesuose, įskaitant rizikos vertinimą prieš atvykstant, prieglobsčio procesą, prašymo išduoti vizą procesą, patikrinimą kertant sieną, leidimo gyventi šalyje išdavimą, neteisėtai šalyje esančių migrantų sulaikymą, grąžinimo procedūras ir draudimo

atvykti išdavimą. ES įdiegtos informacinės sistemos, įskaitant tas, kurios buvo sukurtos prieglobsčio ir migracijos valdymo tikslais, vis dažniau naudojamos ir vidaus saugumo srityje, pvz., policijos patikrinimų metu ir kovojant su sunkiais nusikaltimais ir terorizmu.

Daugumos pagal ES teisę įdiegtų sistemų paskirtis – padėti nustatyti konkrečių asmenį, derinant raidinius ir skaitmeninius ar biometrinius duomenis (šiuo metu pirštų atspaudus) su sistemoje jau esančia informacija. Išskyrus kai kurias svarbias sritis (žr. „Algoritminis profiliavimas ES priemonėse“), jose pačiose nėra algoritmo, kuris leistų asmenį susieti su profiliu. Vis dėlto jas galima naudoti anonimizuotiems statistiniams duomenims rengti, įskaitant statistiką apie savybes, kurios laikomos draudžiamais pagrindais, pvz., lytį ar amžių (žr. 1.2.1 skirsnį).

Tokią statistiką būtų galima naudoti kuriant rizikos profilius, taikomus priimant sprendimus sienų valdymo ar viešosios tvarkos palaikymo srityse. Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (eu-LISA), kaip platesnės ES IT sistemų sąveikumo sistemos dalis, bus atsakinga už Centrinės atskaitų ir statistinių duomenų saugyklos valdymą. Ši saugykla naudosis duomenimis, gautais iš esamų ES duomenų bazių (Atvykimo ir išvykimo sistemos, Europos kelionių informacijos ir leidimų sistemos, Šengeno informacinės sistemos ir Vizų informacinės sistemos), ES ir nacionalinėms valdžios institucijoms skirtiems statistiniams duomenims ir tyrimų ataskaitoms sudaryti⁴³.

Algoritminis profiliavimas ES priemonėse

Kai kuriose taikomose ES priemonėse numatytas statistinių duomenų, gautų iš jų duomenų, naudojimas rizikos profiliams kurti. Naudojant tokius profilius galima ne tik nustatyti žinomus konkrečius įtariamuosius, bet ir pasinaudoti algoritminio profiliavimo funkcija, padedančia nustatyti nežinomus asmenis, kurie gali dominti teisės saugos ir sienų valdymo institucijas.

43 Europos Komisija (2017 m.), [Pasiūlymas dėl ES informacinių sistemų \(sienų ir vizų\) sąveikumo sistemos sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos sprendimas 2004/512/EB, Reglamentas \(EB\) Nr. 767/2008, Tarybos sprendimas 2008/633/TVR, Reglamentas \(ES\) 2016/399 ir Reglamentas \(ES\) 2017/2226, COM\(2017\) 793 final, Strasbūras, 2017 m. gruodžio 12 d.](#); Europos Komisija (2017 m.), [Pasiūlymas dėl ES informacinių sistemų \(policijos ir teismo bendradarbiavimo, prieglobsčio ir migracijos\) sąveikumo sistemos sukūrimo, COM\(2017\) 794 final, Briuselis, 2017 m. gruodžio 12 d.](#)

Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS)⁴⁴, patvirtinta 2018 m. rugsėjo mėn., bet rengiant šį vadovą dar neveikianti, vertins, ar trečiųjų šalių piliečiai, kuriems taikomas bevizis režimas, kelia riziką, susijusią su neteisėta migracija, saugumu ar visuomenės sveikata, prieš jiems suteikiant kelionės leidimą. Prašymo nagrinėjimo proceso metu keliautojų pateikta informacija bus automatiškai lyginama su duomenimis, esančiais atitinkamose ES ir tarptautinėse duomenų bazėse, ir rizikos rodiklių, kurie yra pačioje ETIAS sistemoje, rinkiniu (atrankos taisyklės). *Frontex* sukurtas algoritmas atskiro keliautojo profilį (kurį sudarys tokie rodikliai kaip amžius, lytis, pilietybė, gyvenamoji vieta, išsilavinimas ir profesija) lygins su šiais rizikos rodikliais, kad nustatytų, ar prašymas turi būti peržiūrėtas rankiniu būdu.

Keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenis oro vežėjai renka iš informacijos, kurią keleiviai pateikia skrydžių rezervavimo sistemose, pvz., kelionės datos ir maršrutas, kontaktiniai ir mokėjimo duomenys, informacija apie bagažą ir kitos bendros pastabos, tokios kaip mitybos prioritetai. Nėra centrinės šiuos duomenis renkančios ES duomenų bazės, bet pagal ES PNR direktyvą⁴⁵ reikalaujama, kad oro vežėjai teiktų duomenis nacionaliniams informacijos apie keleivius skyriams, kurie vėliau analizuos informaciją kovos su terorizmu ir sunkiais nusikaltimais tikslais. Šiuos duomenis galima naudoti ne tik siekiant nustatyti žinomų asmenų sienų kirtimo atvejus, bet ir siekiant nustatyti dar nežinomas grėsmes tvarkant keleivių duomenis pagal konkrečius rizikos rodiklius (toliau – iš anksto nustatyti kriterijai). Šie kriterijai nustatomi informacijos apie keleivius skyriuose ir atnaujinami pagal sistemoje esančius naujus duomenis ir modelius.

- 44 Europos Komisija (2018 m.), 2018 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1240, kuriuo sukuriami Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS) ir iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1077/2011, (ES) Nr. 515/2014, (ES) 2016/399, (ES) 2016/1624 ir (ES) 2017/2226, COM(2016) 731 *galutinis*, Briuselis, 2016 m. lapkričio 16 d., 33 straipsnio 5 dalis.
- 45 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/681 dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamajon atsakomybėn tikslais, OL L 119, 6 straipsnio 4 dalis.

3.2.1. Tvarkant duomenis didelės apimties duomenų bazėse pagrindinėms teisėms kylančios rizikos mažinimas

Išsamūs duomenys apie keliautojus, pvz., pilietybė, lytis ir amžius, bus naudojami profiliavimo reikmėms, įskaitant algoritminį profiliavimą, tokiu mastu, koks anksčiau buvo neįmanomas. Net nuasmenintų duomenų tvarkymas kelia pavojų. Sąmoningas ar nesąmoningas šališkumas atrenkant rizikos rodiklius, algoritmų kūrimas ar rezultatų aiškinimas galėtų lemti veiksmus, kurie būtų diskriminuojantys tam tikrų asmenų kategorijų atžvilgiu⁴⁶.

Šiame skirsnyje nagrinėjamos kai kurios tokios rizikos rūšys ir aiškinamasi, kaip šią riziką sumažinti. Jame remiamasi FRA dokumentu apie dvylika operatyvinių pagrindinių teisių aspektų, į kuriuos turėtų atsižvelgti teisėsaugos institucijos, tvarkydamos keleivio duomenų įrašų (PNR) duomenis (angl. *Twelve operational fundamental rights considerations for law enforcement when processing PNR data*) (žr. atvejo tyrimą). Nors dokumentas parengtas atsižvelgiant į konkrečias PNR duomenų tvarkymo aplinkybes, kai kurie aspektai taikytini plačiau ir juos galima laikyti apsaugos priemonėmis, mažinančiomis algoritminio profiliavimo keliamą riziką.

Atvejo tyrimas

FRA praktinės gairės dėl nacionalinių PNR sistemų diegimo

Nesant ES PNR teisės akto, 2014 m. Europos Komisija paprašė FRA parengti PNR duomenų tvarkymo teisėsaugos tikslais praktines gaires toms valstybėms narėms, kurios ketina diegti savo nacionalines PNR sistemas. Gairėse daugiausia dėmesio skiriama teisei į privatų gyvenimą (Chartijos 7 straipsnis), teisei į asmens duomenų apsaugą (Chartijos 8 straipsnis) ir nediskriminavimą (Chartijos 21 straipsnis). Kai kurios siūlomos apsaugos priemonės vėliau įtrauktos į ES PNR direktyvą.

Dvylika operatyvinių pagrindinių teisių aspektų, į kuriuos turėtų atsižvelgti teisėsaugos institucijos, tvarkydamos keleivio duomenų įrašų (PNR) duomenis:

⁴⁶ Daugiau informacijos: FRA (2017e) ir FRA (2018a).

- Naudoti PNR duomenis tik kovos su terorizmu ir sunkiais tarpvalstybiniais nusikaltimais tikslais.
- Prieigą prie PNR duomenų bazės suteikti tik specializuotam skyriui.
- Neprašyti tiesioginės prieigos prie oro linijų duomenų bazių.
- Ištrinti neskelbtinus PNR duomenis.
- Nustatyti griežtas saugumo ir atsekamumo priemonės apsaugai nuo piktnaudžiavimo užtikrinti.
- Sumažinti klaidingai teigiamų rezultatų žymėjimo tikimybę.
- Užtikrinti skaidrumą keleivių atžvilgiu.
- Leisti asmenims susipažinti su savo PNR duomenimis ir juos keisti.
- Neleisti nustatyti duomenų subjektų tapatybės ir nesaugoti duomenų ilgiau, nei būtina.
- Perduoti iš PNR gautus duomenis tik kompetentingoms nacionalinėms valdžios institucijoms.
- Perduoti iš PNR gautus duomenis trečiosioms šalims tik griežtomis sąlygomis.
- Atlikti objektyvų ir skaidrų PNR sistemos vertinimą.

Daugiau informacijos: FRA (2014c).

Saugomas savybes atskleidžiančių duomenų tvarkymas turėtų būti būtinas ir proporcingas

Algoritminio profiliavimo pobūdis yra toks, kad su draudžiamais pagrindais susijusių asmeninių savybių naudojimas kelia itin didelį diskriminacijos pavojų⁴⁷. Europos Sąjungoje tiek ETIAS, tiek PNR teisės aktais draudžiama rizikos rodiklius grįsti kriterijais, kurie kelia didelį diskriminacijos pavojų, įskaitant rasę, etninę kilmę ar religinius įsitikinimus. Tačiau net ir nesant tokių duomenų, kitų rūšių duomenys gali stipriai sietis su šiomis savybėmis, atlikdami tokių saugomų savybių pakaitinių duomenų funkciją. Pavyzdžiui, PNR bendrų pastabų kategorija, kurioje galimai yra informacijos apie keliautojų mitybos prioritetus, galėtų atskleisti tam tikrus religinius įsitikinimus.

⁴⁷ Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (2018 m.).

Tam tikro duomenų derinio naudojimas algoritme taip pat gali lemti nepalankias sąlygas tam tikrai asmenų kategorijai. Pavyzdžiui, nepalankios sąlygos gali būti sudarytos dėl žmonių etninės ar socialinės kilmės arba dėl jų priklausymo tautinei mažumai, o tai pagal Chartijos 21 straipsnį yra saugomos savybės. Pavyzdžiui, kai ETIAS sistemoje neteisėtos migracijos rizikos profilis paremtas tam tikros pilietybės ir profesinės grupės duomenų deriniu, tai gali paveikti etninę ar tautinę grupę, kuri tam tikroje šalyje dažniausiai dirba konkrečiame ūkio sektoriuje, pvz., statybos ar žemės ūkio sektoriuje⁴⁸.

- Duomenų, atskleidžiančių pagal Chartijos 21 straipsnį saugomas savybes, tvarkymui turėtų būti griežtai taikomi būtinumo ir proporcingumo principai ir jis niekada negali būti diskriminuojantis. Prieš bet kokią tvarkymą kompetentinga institucija turėtų duomenis vertinti siekdama juose nustatyti visas saugomas savybes ir pašalinti visus duomenis, kurių tvarkymas būtų neteisėtas. Ši geroji patirtis turėtų būti naudojama kartu su palyginimo ir šalinimo programa su reguliariai atnaujinamu „jautrių sąvokų“ žodynu.

Profiliavimo kriterijai turėtų būti konkretūs ir tikslingi

Dar vienas rizikos veiksnys – **plačių profiliavimo kriterijų** naudojimas. Esamos ES priemonės suteikia didelę veiksmų laisvę kuriant profiliavimo algoritmus. Siekiant įvertinti neteisėtos migracijos riziką, ETIAS numatyta naudoti ES ir nacionalinius statistikos duomenis apie užsibuvusius asmenis ir atsisakymą leisti atvykti. Tačiau dėl pavojaus saugumui dažniausiai nurodoma tik informacija apie konkrečius saugumo rodiklius ir grėsmes. PNR direktyvoje siūlomi bendrieji algoritmų kūrimo nurodymai, tačiau konkrečiai nenurodyti kriterijai, kuriuos reikėtų naudoti siekiant nustatyti galimai su teroristiniais ar sunkiais nusikaltimais susijusius asmenis, arba kokia turėtų būti konkrečių kriterijų vertė.

Pernelyg platūs kriterijai lemia didelį klaidingai teigiamų rezultatų skaičių, vadinasi, asmenys yra klaidingai susiejami su tam tikru rizikos profiliu. Kai kurie klaidingai teigiami rezultatai taip pat gali būti diskriminuojantys dėl savo pobūdžio. Pavyzdžiui, plati kriterijaus „ankstesnis teistumas“ sąvoka reiškia, kad LGBT asmenys privalėtų pranešti apie teistumą, susijusį su tam tikru seksualiniu elgesiu, už kurį kai kuriose ES nepriklausančiose šalyse yra baudžiama.

48 Taip pat žr. FRA (2017a).

- Vertinimo kriterijai turėtų būti iš anksto apibrėžti, tikslingi, konkretūs, proporcingi ir paremti faktais. Jie turėtų būti išbandomi pagal nuasmenintas imtis. Juos turėtų reguliariai peržiūrėti vidaus auditorius, kad nustatytų, ar žiūrint į konkrečius tikslus jie vis dar yra pateisinami.
- Prieš perduodama automatizuotu duomenų tvarkymu paremtą perspėjimą, kompetentinga institucija turėtų rankiniu būdu peržiūrėti duomenis kartu su kita informacija, siekdama nustatyti, ar asmuo atitinka rizikos profilį, ir atmesti klaidingai teigiamus rezultatus. Duomenų gavėjai turėtų pateikti grįžtamąją informaciją apie perspėjimo pagrindų įvykdytą veiksmą.

Tvarkomi duomenys turėtų būti tikslūs ir patikimi

FRA atliktas tyrimas patvirtina, kad esamose didelės apimties IT sistemose yra labai daug netikslių duomenų⁴⁹. **Netikslūs ar nepatikimi duomenys** gali neigiamai paveikti sienų valdymo ar teisėsaugos tikslais vykdomą algoritminį profiliavimą. Netikslūs duomenys gali ne tik daryti neigiamą poveikį asmenims, bet ir lemti neteisingą koreliaciją, iškreipti bendrą vaizdą ir kompromituoti policijos ir sienų valdymo institucijų darbo veiksmingumą.

Tai ypač aktualu tais atvejais, kai duomenis įveda visuomenės nariai, pavyzdžiui, PNR duomenys ir ETIAS prašymai, kuriuose klaidų gali pasitaikyti dažniau nei oficialiuose įrašuose. Panašiai tikrinant socialinių tinklų paskyras (tokios patikros yra numatytos kai kuriose kelionės patvirtinimo sistemose, kurios nepriklauso ES) kyla didelis pavojus į profiliavimo procesą įtraukti nepatikimą informaciją. Be to, kyla konkreti rizika surinkti neskelbtinus asmens duomenis, kurie yra saugomi pagal Chartijoje nustatytus reikalavimus, atskleidžiančią informaciją, pvz., politines pažiūras ar su seksualiniu gyvenimu susijusią informaciją.

- Asmenims teikite tikslią informaciją apie jų duomenų rinkimą, saugojimą ir tvarkymą bei apie taikomus asmens duomenų apsaugos principus. Asmenys turėtų žinoti savo teises ir jiems taikomus žalos atlyginimo mechanizmus.
- Sudarykite asmenims galimybes siekti, kad netikslūs jų duomenys būtų ištaisyti, ir gauti informaciją, ar duomenys buvo pakeisti ar ištrinti.

49 Žr. FRA (2018c), p. 81-98.

- Sukurkite veiksmingą administracinį ir teisminį teisių gynimo mechanizmą, taikomą bet kokių duomenų apsaugos teisių pažeidimo atveju, įskaitant atvejus, kai neleista susipažinti su duomenimis arba netikslūs duomenys nebuvo ištaisyti ar ištrinti.

Išvada

Profiliavimas – teisėta priemonė, kurią naudoja teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnai nusikalstamoms veikoms tirti, jų prevencijai ir baudžiamajam persekiojimui vykdyti bei neteisėtos migracijos atvejams užkardyti ir nustatyti.

Profiliavimas yra teisėtas, sąžiningas ir veiksmingas, kai laikomasi teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Visų pirma profiliavimas turi atitikti vienodo požiūrio ir asmens duomenų apsaugos reikalavimus.

Tai padės įgyvendinti keli elementai. Vykdam bet kokį profiliavimo veiksmą reikia:

- su visais asmenimis elgtis vienodai, pagarbiai ir oriai;
- vengti šališko asmenų profiliavimo;
- remtis pagrįstais, objektyviais ir žvalgybos duomenimis paremtais pagrindais;
- tinkamai apsaugoti asmens duomenis ir privatų gyvenimą.

Policijos ir sienos apsaugos pareigūnai turi įvairių priemonių, kuriomis gali užtikrinti, kad šie principai būtų žinomi, suprantami ir taikomi praktiškai:

- prieš vykdydami profiliavimą pareigūnai turėtų būti instruktuojami ir mokomi;
- vykdomo profiliavimo duomenis reikia fiksuoti ir saugoti;
- po profiliavimo reikia stebėti ir vertinti pareigūnų veiksmus ir nustatyti, kur jie turi tobulėti.

Neteisėto profiliavimo prevencija ne tik padės teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnams neperžengti įstatymų ribų, bet ir užtikrins, kad plačioji visuomenė suprastų ir palankiai vertintų jų veiksmus. Pasitikėjimo teisėsaugos ir sienų valdymo institucijomis skatinimas didina viešosios tvarkos palaikymo ir sienų valdymo veiksmingumą, o kartu ir visos visuomenės saugumo ir apsaugos lygį.

Priedas

7 lentelė. Esamos ir planuojamos ES didelės apimties IT sistemos

IT sistema	Pagrindinis tikslas	Į taikymo sritį patenkantys asmenys	Taikymas	Teisinė priemonė ir (arba) pasiūlymas	Biometriniai identifikatoriai
Europos daktilografinės informacijos sistema (EURODAC)	Nustatyti valstybę narę, kuri turi nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą. <i>Padėti kontroliuoti neteisėtą imigraciją ir antrinį judėjimą.</i>	Tarptautinės apsaugos prašytojai ir gavėjai, <i>neteisėtai šalyje esantys migrantai</i>	28 ES valstybės narės ir ŠAŠ	Reglamentas (ES) Nr. 603/2013 (EURODAC reglamentas) <i>COM(2016) 272 final (EURODAC pasiūlymas)</i>	
Vizų informacinė sistema (VIS)	Palengvinti Šengeno valstybių narių keitimąsi informacija apie prašymus išduoti vizą.	Prašymą išduoti vizą pateikiantys asmenys ir rėmėjai	24 ES valstybės narės (be Kipro, Kroatijos, Airijos, Jungtinės Karalystės) ¹ ir ŠAŠ	Reglamentas (EB) Nr. 767/2008 (VIS reglamentas)	
Šengeno informacinė sistema (SIS II) – policija	Užtikrinti ES ir Šengeno valstybių narių saugumą.	Dingę arba ieškomi asmenys	26 ES valstybės narės (be Kipro, Airijos) ² ir ŠAŠ	Tarybos sprendimas 2007/533/TVR (SIS II sprendimas) <i>COM(2016) 883 galutinis (SIS II pasiūlymas dėl policijos)</i>	
Šengeno informacinė sistema (SIS II) – sienos	Įvesti ir tvarkyti perspėjimus dėl atsisakymo leisti atvykti į Šengeno valstybes narės ar jose gyventi.	Neteisėtai šalyje esantys migrantai	25 ES valstybės narės (be Kipro, Airijos, Jungtinės Karalystės) ² ir ŠAŠ	Reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 (SIS II reglamentas) <i>COM(2016) 882 galutinis (SIS II pasiūlymas dėl sienų)</i>	

Šengeno informacinė sistema (SIS II) – grąžinimas	<i>Jvesti ir tvarkyti perspėjimus, skirtus trečiųjų šalių piliečiams dėl sprendimo grąžinti.</i>	<i>Neteisėtai šalyje esantys migrantai</i>	<i>25 ES valstybės narės (be Kipro, Airijos, Jungtinės Karalystės)² ir ŠAŠ</i>	<i>COM(2016) 881 galutinis (SIS II pasiūlymas dėl grąžinimo)</i>	
Atvykimo ir išvykimo sistema (EES)	<i>Apskaičiuoti ir stebėti leidžiamo trečiųjų šalių piliečių buvimo trukmę ir nustatyti užsibuvusius asmenis.</i>	<i>Trumpam laikui atvykstantys keliautojai</i>	<i>22 ES valstybės narės (be Bulgarijos, Kipro, Kroatijos, Airijos, Rumunijos, Jungtinės Karalystės)³ ir ŠAŠ</i>	<i>Reglamentas (ES) 2017/2226 (ESMA reglamentas)</i>	
Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS)	<i>Jvertinti, ar trečiųjų šalių pilietis, kuriam taikomas bevizis režimas, kelia pavojų saugumui, visuomenės sveikatai ar neteisėtos migracijos riziką.</i>	<i>Keliautojai, kuriems taikomas bevizis režimas</i>	<i>26 ES valstybės narės (be Airijos, Jungtinės Karalystės)³ ir ŠAŠ</i>	<i>COM(2016) 731 galutinis (Pasiūlymas dėl ETIAS)</i>	<i>Nėra</i>
Europos nuosprendžių registru informacinė sistema, skirta trečiųjų šalių piliečiams (ECRIS-TCN)	<i>Dalytis informacija apie ankstesnę trečiųjų šalių piliečių teistumą.</i>	<i>Anksčiau teisti trečiųjų šalių piliečiai</i>	<i>27 ES valstybės narės (be Danijos)⁴</i>	<i>COM(2017) 344 galutinis (Pasiūlymas dėl ECRIS-TCN)</i>	
Sąveikumas – bendra tapatybės duomenų saugykla	<i>Nustatyti AIS, VIS, ETIAS, EURODAC, SIS II ir ECRIS-TCN sąveikumo sistemą.</i>	<i>Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems taikoma EURODAC, VIS, SIS II, EES, ETIAS ir ECRIS-TCN</i>	<i>28 ES valstybės narės⁵ ir ŠAŠ</i>	<i>COM(2017) 793 final (Pasiūlymas dėl sienų ir vizų sąveikumo) COM(2017) 794 galutinis (Pasiūlymas dėl policijos bendradarbiavimo, prieglobsčio ir migracijos sąveikumo)</i>	

Pastaba. Planuojamos sistemos ir planuojami sistemų pokyčiai parašyti *kursyvu* arba parodyti šviesiai mėlyname fone.

  – pirštų atspaudai; – delnų atspaudai; – veido atvaizdas;
 – DNR profilis.

ES valstybės narės – ES valstybės narės. ŠAŠ – Šengeno asocijuotosios šalys, t. y. Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija.

- ¹ *Airija ir Jungtinė Karalystė nedalyvauja VIS. Danijai reglamentas netaikomas, bet ji prisijungė prie VIS. VIS dar netaikoma Kroatijai ir Kiprui ir tik iš dalies taikoma Bulgarijai ir Rumunijai pagal 2017 m. spalio 12 d. Tarybos sprendimą (ES) 2017/1908.*
- ² *Kipras ir Airija dar neprijungtos prie SIS. Danijai netaikomas reglamentas ar Tarybos sprendimas, bet ji prisijungė prie SIS II ir turi nuspręsti, ar dar kartą prisijungti priėmus SIS II pasiūlymus. Jungtinė Karalystė dalyvauja SIS, bet negali naudoti ar gauti prieigos prie perspėjimų dėl atsisakymo leisti atvykti į Šengeno erdvę ar joje gyventi. Bulgarija, Rumunija ir Kroatija negali išduoti Šengeno erdvę apimančių perspėjimų dėl atsisakymo leisti atvykti į Šengeno erdvę ar joje gyventi, nes jos dar nėra Šengeno erdvės dalis.*
- ³ *Danija gali nuspręsti prisijungti prie AIS ir ETIAS.*
- ⁴ *ECRIS-TCN netaikoma Danijai. Jungtinė Karalystė ir Airija gali nuspręsti prisijungti.*
- ⁵ *Danija, Airija ir Jungtinė Karalystė dalyvaus, nes jos dalyvauja IT sistemose, kurių funkcijos buvo suderintos.*

Šaltinis: FRA, pagal esamas ir pasiūlytas teises priemones, 2018 m.

Nuorodos

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (2014), [Nuomonė 1/2014 dėl būtinumo ir proporcingumo sąvokų taikymo ir duomenų apsaugos teisėsaugos sektoriuje](#), 536/14/EN, WP 211, Briuselis, 2014 m. vasario 27 d.

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (2017a), [Poveikio duomenų apsaugai vertinimo \(PDAV\) gairės, kuriomis Reglamento \(ES\) 2016/679 taikymo tikslais nurodoma, kaip nustatyti, ar duomenų tvarkymo operacijos gali sukelti didelį pavojų](#), WP 248, 1-oji peržiūrėta versija, 2017 m. spalio 4 d.

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (2017b), [Nuomonė dėl kai kurių pagrindinių Policijos direktyvos \(ES 2016/680\) aspektų](#), 2017 m. gruodžio 7 d.

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (2018a), [Gairės dėl automatizuoto atskirų sprendimų priėmimo ir profiliavimo pagal Reglamentą \(ES\) 2016/6](#), WP251, 1 red., 2018 m. vasario 6 d.

29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė (2018b), [Nuomonė dėl Komisijos pasiūlymų kurti sąveikumo sistemą](#), WP266, Briuselis, 2018 m. balandžio 23 d.

Akhgar, B., Saathoff, G. B., Arabia, H. R., Hill, R., Staniforth, A., ir Bayerl, P. S. (2015), *Application of Big Data for National Security: A Practitioner's Guide to Emerging Technologies* (liet. „Didžiųjų duomenų naudojimas nacionalinio saugumo tikslais. Naujų technologijų praktinis vadovas“), *Butterworth-Heinemann*, 2015.

Amerikos pilietinių laisvių sąjunga (ACLU) (2016), [Eight Problems With Police „Threat Scores“](#) (liet. „Aštuonios su policijos grasinimų priežastimis susijusios problemos“), 2016 m. sausio 13 d.

Atviros visuomenės teisingumo iniciatyva (2018a), *Regulating Police Stop and Search: An Evaluation of the Reasonable Grounds Panel* (liet. „Policijos sustabdymo ir apieškojimo reguliavimas: pagrįsto pagrindo grupės vertinimas“), 2018 m. gruodžio mėn.

Atviros visuomenės teisingumo iniciatyva (2018b), *The Recording of Police Stops: Methods and Issues* (liet. „Policijos sustabdymo atvejų registravimas. Metodai ir problemos“), 2018 m. gruodžio mėn.

Belgija, *Unia*, [2016 m. metinė ataskaita](#), Briuselis, 2017 m. rugsėjo mėn.

Belgija, *Unia*, [Rapport annuel Convention entre Unia et la police fédérale, Budget 2015](#), Briuselis, 2015.

Big Brother Watch, [Smile you're on body worn camera Part II – Police, The use of body worn cameras by UK police forces](#) (liet. „Šypsokitės, jus filmuoja ant kūno tvirtinama kamera (II dalis). Policija, JK policijos pajėgų naudojamos ant kūno tvirtinamos kameros“), 2017 m. rugpjūčio mėn.

Body-Gendrot, S. (2016), [„Making sense of French urban disorders in 2005“](#) (liet. „Prancūzijos miestuose 2005 m. vykusių neramumų paaiškinimas“), *European Journal of Criminology*, 13 t., Nr. 5, p. 556–572.

Bovens et al. (2014), „Public accountability“ leidinyje: Bovens, M., Schillermans, T., ir Goodlin, R. E. (red.), *The Oxford handbook of public accountability*, Oxford University Press, Oksfordas, 2014.

Brayne, S. (2014), „Surveillance and system avoidance: criminal justice contact and institutional attachment“ (liet. „Stebėseną ir sistemos reikalavimų vengimas. Baudžiamosios teisenos ryšiai ir sąsajos su institucijomis“), *American Sociological Review*, 79 t., Nr. 3, p. 367–391.

Buolamwini, J., Gebu, T. (2018), [Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification](#) (liet. „Lyčių niuansai. Sąveikiniai tikslumo skirtumai komercinės klasifikacijos lyties pagrindu sistemose“), *MIT Media Lab and Microsoft Research*, 2018.

Center on Privacy and Technology at Georgetown Law (2016), [The Perpetual Line-up, Unregulated Police Face Recognition in America](#) (liet. „Nuolatinė akistata. Nereguluojamas policijos veidų atpažinimo klausimas Amerikoje“), 2016 m. spalio 18 d.

Centre d'analyse stratégique (2006), [Enquête sur les violences urbaines - Comprendre les émeutes de novembre 2005 : les exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois](#), *La Documentation française*, Paryžius, 2006.

Coudert, F., Butin, D., ir Le Metayer, D. (2015), [„Body-worn cameras for police accountability: opportunities and risks“](#) (liet. „Ant kūno dėvimos kameros siekiant

užtikrinti policijos atskaitomybę. Galimybės ir rizikos veiksniai“), *Computer Law and Security Review*, 31 t., p. 749–762.

De Hert, P., ir Lammerant, H. (2016), „Predictive profiling and its legal limits: effectiveness gone forever?“ leidinyje: van der Sloot, B., Broeders, D., ir Schrijvers, E. (red.), *The Netherlands Scientific Council for Government Policy, Exploring the boundaries of big data*, Amsterdam University Press, Amsterdamas, p. 145–173.

Défenseur des droits (2017), *Enquête sur l'accès aux droits. Volume 1 – relations police/population: le case des contrôles d'identité*, 2017.

Dinant, J.-M., Lazaro, C., Pouillet Y., Lefever, N., ir Rouvroy, A. (2008), *Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism - Some ideas for the future work of the consultative committee (T-PD)* (liet. „108-osios konvencijos taikymas profiliavimo mechanizmui. Keletas pasiūlymų konsultacinio komiteto (T-PD) būsimam darbui“), Doc. T-PD 01, p. 3.

Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (EDAPP) (2015), *Antroji nuomonė dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl keleivio duomenų įrašo duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais pasiūlymo, Nuomonė 5/2015*, Briuselis, 2015 m. rugsėjo 24 d.

Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (EDAPP) (2018), *Nuomonė 4/2018 dėl pasiūlymų dėl dviejų reglamentų, kuriais sukuriama ES didelės apimties informacinių sistemų sąveikumo sistema*, Briuselis, 2018 m. balandžio 18 d.

Europos Komisija (2017a), *Teisės saugos ir baudžiamosios teisenos institucijoms skirtas mokymas neapykantos nusikaltimų tema. 10 pagrindinių principų*, 2017 m. vasario mėn.

Europos Komisija (2017b), *Gairės dėl geresnio neapykantos nusikaltimų registravimo teisės saugos institucijose, pagrindiniai principai*, 2017 m. gruodžio mėn.

Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) (2007), *Bendra politinė rekomendacija Nr. 11 dėl kovos su rasizmu ir rasine diskriminacija policijos veikloje, priimta 2007 m. birželio 29 d.*, Strasbūras, 2007 m. spalio 4 d.

Europos Komisija, Neapykantos nusikaltimų registravimo ir duomenų rinkimo praktikos pogrupis (2017), [Gairės dėl geresnio neapykantos nusikaltimų registravimo teisėsaugos institucijose, pagrindiniai principai](#), Briuselis, 2017 m. gruodžio mėn.

Europos lyčių lygybės ir nediskriminavimo teisės specialistų tinklas (2016), [Links between migration and discrimination - A legal analysis of the situation in EU Member States](#) (liet. „Migracijos ir diskriminacijos sąsajos – teisinė padėties ES valstybėse narėse analizė“), 2016 m. liepos mėn.

Europos rasizmo ir ksenofobijos kontrolės centras (2016), [Perceptions of discrimination and islamophobia - Voices from members of Muslim communities in the European Union](#) (liet. „Diskriminacijos ir islamofobijos suvokimas – Europos Sąjungos musulmonų bendruomenių narių nuomonės“), 2006.

Europos Sąjungos Taryba (2009), [Atnaujintas ES Šengeno išorės sienų kontrolės, grąžinimo ir readmisijos katalogas](#), 2009 m. kovo 19 d.

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*Frontex*) (2012), [Bendroji pagrindinė mokymo programa, ES sienos apsaugos pareigūnų pagrindinis mokymas](#), 2012 m. kovo mėn.

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*Frontex*) (2013), [Sienos apsaugos pareigūnų mokymas pagrindinių teisių tema, mokymo programos vadovas](#), 2013.

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*Frontex*) (2015), [Twelve seconds to decide. In search of excellence: Frontex and the principle of best practice](#) (liet. „Dvylika sekundžių sprendimui priimti. Tobulumo paieškos: *Frontex* ir gerosios praktikos principas“), 2015.

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (*Frontex*) (2017), [Prekybos žmonėmis rizikos profilių vadovas](#), 2017.

Europos Taryba, Ministrų Komitetas (2001), Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija REC(2001)10 valstybėms narėms dėl Europos policijos etikos kodekso, 2001 m. rugsėjo 19 d.

Farrar, T. (2018), [Self-awareness to being watched and socially-desirable behavior: A field experiment on the effect of body-worn cameras on police use-of-force](#) (liet. „Suvokimas, kad esi stebimas, ir socialiai priimtinas elgesys. Eksperimentas vietoje

dėl ant kūno dėvimų kamerų poveikio policijos jėgos panaudojimui“), Policijos fon-
das, 2018.

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra), Europos duomenų apsaugos
priežiūros pareigūnas (EDAPP) ir Europos Taryba (2018), [Europos duomenų apsau-
gos teisės vadovas – 2018 m. leidimas](#), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m
gegužės mėn.

FRA (2013), [Pagrindinių teisių dėstymas policijos pareigūnams. Policijos dėstytojų
vadovas](#), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2013 m. gruodžio mėn.

FRA (2014a), [Fundamental rights at airports: border checks at five international
airports in the European Union](#) (liet. „Pagrindinės teisės oro uostuose: patikrinimai
pasienyje penkiuose tarptautiniuose Europos Sąjungos oro uostuose“), Leidinių biu-
ras, Liuksemburgas, 2014.

FRA (2014b), [Fundamental rights at land borders: findings from selected European
Union border crossing points](#) (liet. „Pagrindinės teisės prie sausumos sienų: pasi-
rinktų Europos Sąjungos sienos perėjimo punktų išvados“), Leidinių biuras, Liuksem-
burgas, 2014.

FRA (2014c), [Dvylika operatyvinių pagrindinių teisių aspektų, į kuriuos turėtų atsi-
žvelgti teisėsauga, tvarkydama keleivio duomenų įrašo \(PNR\) duomenis](#), 2014 m.
vasario mėn.

FRA (2016), [2016 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę](#), Leidinių biuras, Liuksem-
burgas, 2016.

FRA (2017a), [Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the
impact on fundamental rights of the proposed Regulation on the European Travel
Information and Authorisation System \(ETIAS\)](#) (liet. „Europos Sąjungos pagrindinių
teisių agentūros nuomonė dėl siūlomo reglamento dėl Europos kelionių informaci-
jos ir leidimų sistemos (ETIAS) poveikio pagrindinėms teisėms“), FRA nuomonė –
2/2017 [ETIAS], 2017 m. birželio mėn.

FRA (2017b), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Main
results](#) (liet. „Antrasis Europos Sąjungos mažumų ir diskriminacijos tyrimas. Pagrindi-
niai rezultatai“), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2017 m. gruodžio mėn.

FRA (2017c), *2017 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę*, Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2017 m. gegužės mėn.

FRA (2017d), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims – Selected findings* (liet. „Antrasis Europos Sąjungos mažumų ir diskriminacijos tyrimas. Musulmonai – tikslinės išvados“), Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas, 2017 m. rugsėjo mėn.

FRA (2017e), *Fundamental rights and the interoperability of EU information systems: borders and security* (liet. „Pagrindinės teisės ir ES informacinių sistemų sąveika: sienos ir saugumas“), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2017 m. gegužės mėn.

FRA (2018a), *Interoperability and fundamental rights implications – Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights* (liet. „Sąveika ir poveikis pagrindinėms teisėms – Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros nuomonė“), FRA nuomonė – 1/2018 [Sąveikumas], 2018 m. balandžio mėn.

FRA (2018b), *#BigData: Discrimination in data-supported decision making* (liet. „Didieji duomenys (#BigData). Diskriminacija priimant sprendimus, grindžiamus duomenimis“), FRA trumpa analizė, 2018 m. gegužės mėn.

FRA (2018c), *Under watchful eyes: biometrics, EU IT systems and fundamental rights* (liet. „Akylai stebint: biometriniai duomenys, ES IT sistemos ir pagrindinės teisės“), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m. vasario mėn.

FRA (2018d), *Hate crime recording and data collection practice across the EU* (liet. „Neapykantos nusikaltimų registravimo ir duomenų rinkimo praktika visoje ES“), Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m. birželio mėn.

FRA (2018e), *2018 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę*, Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m. birželio mėn.

FRA ir Europos Taryba (2018), *Europos nediskriminavimo teisės vadovas. 2018 m. leidimas*, Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m. vasario mėn.

Gandy, O. (2010), „Engaging rational discrimination: exploring reasons for placing regulatory constraints on decision support systems“ (liet. „Racionali diskriminacija: priežasčių, dėl kurių reguliavimo apribojimai taikomi sprendimų priėmimo paramos sistemai, tyrimas“), *J Ethics Inf Technol*, 12 t., Nr. 1, 2010, p. 29–42.

Gross, S. R. (2002), „[Racial Profiling under Attack](#)“ (liet. „Grėsmė rasiniam profiliavimui“), D. Livingston, bendraautoris. *Colum. L. Rev.* 102, Nr. 5, p. 1413–38.

Harcourt, B. (2004), „Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally“ (liet. „Rasinio profiliavimo persvarstymas. Ekonomikos, pilietinių laisvių, konstitucinės literatūros ir apskritai baudžiamojo persekiojimo kritika“), *University of Chicago Law Review*, 71 t., 2004.

Harris, D. (2002), „Flying While Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy“ (liet. „Arabų kilmės asmenų skrydžiai. Diskusijų dėl rasinio profiliavimo patirtis“), *Civil Rights Journal*, 6 t., Nr. 1, 2002 m. žiema.

Harris, D. (2003), *Profiles in Injustice; Why Racial Profiling Cannot Work* (liet. „Profilavimas neteisingumo srityje. Kodėl rasinis profilavimas negali būti veiksmingas“), *The New Press*, 2003.

Hildebrandt, M., ir de Vries, K. (2013), *Privacy, due process and the computational turn: the philosophy of law meets the philosophy of technology* (liet. „Privatumas, tinkamas procesas ir skaičiavimo aspektas: teisės filosofija atitinka technologijų filosofiją“), *Routledge*, Niujorkas, 2013.

Hildebrandt, M., ir Gutwirth, S. (red.) (2008), *Profiling the European Citizen. Cross-Disciplinary Perspectives* (liet. „Europos piliečio profilis. Tarpdalykinis požiūris“), *Springer*, Berlynas, 2008.

Hörnqvist, M. (2016), „[Riots in the welfare state: The contours of a modern-day moral economy](#)“, *European Journal of Criminology* (liet. „Riaušės gerovės valstybėje. Šiuolaikinės moralinės ekonomikos kontūrai“), 13 t., Nr. 5, p. 573–589.

Hunt, P., Saunders, J., ir Hollywood, J. S. (2014), *Evaluation of the Shreveport predictive policing experiment* (liet. „Šrivorto prognozuojamojo policijos pajėgų eksperimento vertinimas“), *RAND Corporation*, 2014.

JAV, GAO (Bendrosios apskaitos tarnyba) (2000), *U.S. Customs Office: better targeting of airline passengers for personal searches could produce better results* (liet. „JAV muitinės tarnyba: tinkamesnis oro transporto keleivių nukreipimas atlikti asmenines paieškas gali duoti geresnių rezultatų“), GAO/GGD-00-38, 2000 m. kovo mėn.

Jobard, F. (2008), „The 2005 French urban unrests: data-based interpretations“ (liet. „2005 m. neramumai Prancūzijos miestuose. Duomenimis pagrįstas aiškinimas“), *Sociology Compass*, 2 t., Nr. 4, p. 1287–1302.

Jungtinė Karalystė, Bendruomenių Rūmų Vidaus reikalų komitetas (2009), *The Macpherson Report – Ten Years On* (liet. „Macphersono dešimtmečio ataskaita“), Dvyliktoji 2008–2009 m. sesijos ataskaita, 2009 m. liepos 22 d.

Jungtinė Karalystė, *Camden and London Prepared* (2006), *Major Incident Procedures, What businesses and the voluntary sector need to know* (liet. „Pagrindinės incidentų procedūros – ką turi žinoti įmonės ir savanoriškas sektorius“), 2006 m. balandžio mėn.

Jungtinė Karalystė, Jos Didenybės policijos inspekcija (HMIC) (2013), *Stop and Search Powers: Are the police using them effectively and fairly?* (liet. „Sustabdymo ir apieškinimo įgaliojimai. Ar policija jais naudojasi veiksmingai ir sąžiningai?“), 2013.

Jungtinė Karalystė, Jos Didenybės policijos inspekcija (HMIC) (2016), *PEEL: Police legitimacy 2015 An inspection of West Midlands Police* (liet. „PEEL: policijos veiksmų teisėtumas 2015 m. Vakarų Mindlanso policijos patikra“), 2016 m. vasario mėn.

Jungtinė Karalystė, Lygybės ir žmogaus teisių komisija (2009), *Police and racism: what has been achieved 10 years after the Stephen Lawrence Inquiry report?* (liet. „Policija ir rasizmas: kas pasiekta praėjus 10 metų po Stepheno Lawrence'o apklausos ataskaitos?“), 2009.

Jungtinė Karalystė, Londono ekonomikos mokykla (2011), *Reading the Riots* (liet. „Paaiškinimas apie riaušes“), 2011 m. gruodžio mėn.

Jungtinė Karalystė, Lordų Rūmai (2006), *Opinions of the Lords of appeal for judgment in the cause R (on the application of Gillan (FC) and another (FC)) (Appellants) v. Commissioner of Police for the Metropolis and another (Respondents)* (liet. „Teisėjų nuomonės dėl teismo sprendimo byloje R (dėl Gillan (FC) ir kitų (FC) apeliančių) ieškinio prieš Londono policijos komisarą ir kitus (atsakovai)“), [2006] UKHL 12, 2006 m. kovo 8 d.

Jungtinė Karalystė, Nacionalinė policijos veiklos gerinimo agentūra (NPIA) (2012), *Stop and search, the use of intelligence and geographic targeting, Findings from case*

[study research](#) (liet. „Sustabdymas ir apieškojimas, žvalgybinės informacijos naudojimas ir ryšys su geografinė vietoje, atvejo tyrimo išvados“), 2012.

Jungtinė Karalystė, Nortamptonšyro policija (2018), [Get Involved – Reasonable Grounds Panel](#) (liet. „Supažindinimas su pagrįstų pagrindų grupe“), žiūrėta 2018 m. balandžio mėn.

Jungtinė Karalystė, Policijos koledžas (2016), *Stop and Search* (liet. „Sustabdymas ir apieškojimas“), Patvirtinta profesinė praktika (APP), 2016 m. rugsėjo 29 d.

Jungtinė Karalystė, Staffordshire PCC Matthew Ellis, Ethics, Transparency and Audit Panel (2015), [An Independent Report into Stop & Search Encounters by Staffordshire Police](#) (liet. „Nepriklausoma ataskaita dėl Stafordšyro policijos vykdytų sustabdymo ir apieškojimo veiksmų“), 2015 m. sausio mėn.

Jungtinė Karalystė, *Stop Watch* (2011), „Carry on Recording“ Why police stops should still be recorded (liet. „Registruokite toliau. Kodėl būtina registruoti policijos vykdomo sustabdymo atvejus“), 2011 m. gegužės mėn.

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2012), *Stop and Search Policy* (liet. „Sustabdymo ir apieškojimo politika“), 2012 m. lapkričio mėn.

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2016), [Stop and Search Recommendations](#) (liet. „Sustabdymo ir apieškojimo rekomendacijos“), 2015 m. liepos mėn. (paskutinį kartą keista 2016 m. birželio mėn.).

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2017a), [Stop and Search in the West Midlands: Presentation to Den Hague City Council](#) (liet. „Sustabdymas ir apieškojimas Vakarų Midlandse. Pristatymas Hagos miesto tarybai“), 2017 m. balandžio mėn.

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2017b), [New “app” set to speed up Stop & Search process](#) (liet. „Nauja programėlė, paspartinsianti sustabdymo ir apieškojimo procesą“), 2017 m. rugpjūčio mėn.

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policija (2018), [Stop and Search Scrutiny Panels](#) (liet. „Sustabdymo ir apieškojimo tikrinimo grupės“), žiūrėta 2018 m. balandžio mėn.

Jungtinė Karalystė, Vakarų Midlandso policijos ir nusikaltimų skyriaus komisaras (2014), [Stop and Search Action Plan – Outcome of consultation](#) (liet. „Sustabdymo ir apieškojimo veiksmų planas. Konsultacijų rezultatai“), 2014 m. sausio mėn.

Jungtinė Karalystė, Vidaus reikalų ministerija (1999), [The Stephen Lawrence Inquiry. Report of An Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny](#) (liet. „Stepheno Lawrence'o apklausa. Sero Williama Macphersono of Cluny atlikto tyrimo ataskaita“), 1999 m. vasario mėn.

Jungtinė Karalystė, Vidaus reikalų ministerija (2014a), [CODE A: Revised code of practice for the exercise by: police officers of statutory powers of stop and search; police officers and police staff of requirements to record public encounters](#) (liet. „KODAS A. Patikslintas darbo tvarkos kodeksas: statutinių pareigūnų įgaliojimai sustabdyti ir apieškoti; policijos pareigūnams ir policijos darbuotojams keliami reikalavimai dokumentuoti viešus susitikimus“), Kanceliarijos tarnyba (TSO), Norvičas, 2014.

Jungtinė Karalystė, Vidaus reikalų ministerija (2014b), [Best use of stop and search scheme](#) (liet. „Geroji sustabdymo ir apieškojimo modelio naudojimo patirtis“), 2014.

Jungtinės Tautos (JT) (2007), [Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism](#) (liet. „Specialiojo pranešėjo pranešimas dėl žmogaus teisių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu“), A/HRC/4/26, 2007 m. sausio 29 d.

Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR) (2014), [Rekomenduojami žmogaus teisių laikymosi prie tarptautinių sienų principai ir gairės](#), 2014 m. liepos 23 d.

Kádár, A., Körner, J., Moldova, Z., ir Tóth, B. (2008), [Control\(led\) Group, Final Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search \(STEPSS\) Project](#) (liet. „Kontrolės (vadovaujama) grupė, galutinė ataskaita dėl veiksmingo policijos sustabdymo ir apieškojimo strategijų (STEPSS) projekto“), Budapeštas, p. 23.

Keskinen, S., et al. (2018), [The Stopped – Ethnic Profiling in Finland](#) (liet. „Sustabdytieji. Etninis profiliavimas Suomijoje“), Švedijos socialinių mokslų mokykla, Helsinkio universitetas, Helsinkis, 2018 m. balandžio 3 d.

Korff, D. (2015), [Passenger Name Records, data mining & data protection: the need for strong safeguards](#) (liet. „Keleivių vardų įrašai, duomenų gavyba ir duomenų

apsauga: griežtų apsaugos priemonių poreikis“), T-PD(2015)11, Strasbūras, 2015 m. birželio 15 d.

Miller, J., ir Alexandrou, B. (2016), *College of policing stop and search training experiment: Impact evaluation* (liet. „Sustabdymo ir apieškojimo mokymas policijos mokykloje. Poveikio vertinimas“), *College of Policing Limited*, 2016.

Mittelstadt, BD., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., ir Floridi, L. (2016), „[The ethics of algorithms: Mapping the debate](#)“ (liet. „Algoritmų etika. Diskusijų planavimas“), *Big Data & Society*, 2016 m. gruodžio 1 d.

Mohler, G. O., Short, M. B., Malinowski, S., Johnson, M., Tita, G. E., Bertozzi, A. L., Brantingham, P. J., *Randomized Controlled Field Trials of Predictive Policing* (liet. „Atsitiktinė tvarka kontroliuojami prognozuojamųjų policijos veiksmų lauko tyrimai“), 2016 m. sausio 15 d.

Nisbet, R., Elder, J., ir Miner, G. (2009), *Handbook of Statistical Analysis & Data Mining Applications* (liet. „Statistikos analizės ir duomenų gavybos programų vadovas“), *Elsevier*, Sidnis (Kanada), 2009.

Oswald, M., Grace, J., Urwin, S., ir Barnes, G., „[Algorithmic Risk Assessment Policing Models: Lessons from the Durham HART Model and ‘Experimental’ Proportionality](#)“ (liet. „Policijos taikomi algoritminės rizikos vertinimo modeliai. Patirtis taikant Durham HART modelį ir „eksperimentinio“ proporcingumo principą“), *Information & Communications Technology Law*, 2017 m. rugpjūčio 31 d.

Prancūzija, Vidaus reikalų ministerija (2018), [Rapport d'évaluation sur l'expérimentation de l'emploi des caméras mobiles par les agents de police municipale](#), 2018 m. birželio 7 d.

Schauer, F. (2003), *Profiles Probabilities and Stereotypes*, *The Belknap Press of Harvard University Press*, Kembridžas (Masačusetas), 2003.

Scheinin, M. (2007), Jungtinių Tautų specialusis pranešėjas žmogaus teisių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu klausimais, *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism* (liet. „Specialiojo pranešėjo pranešimas dėl žmogaus teisių skatinimo ir apsaugos kovojant su terorizmu“), JT Doc. A/HRC/4/26, 2007 m. sausio 29 d.

The Guardian (2015), [Northamptonshire police ban stop and search by officers who abuse powers](#) (liet. „Nortamptonšyro policijos draudimas įgaliojimais piktnaudžiaujantiems pareigūnams sustabdyti ir apieškoti asmenis“), 2015 m. rugpjūčio 18 d.

Tóth, B. M., ir Kádár, A. (2011), „Ethnic profiling in ID checks by the Hungarian police“ (liet. „Vengrijos policijos vykdomas etninis profiliavimas ir tapatybės patikrinimas“), *Policing and Society*, 21 t., Nr. 4, p. 383–394.

Van Brakel, R. (2016), „Pre-emptive big data surveillance and its (dis)empowering consequences: the case of predictive policing“ (liet. „Prevenčinė didžiųjų duomenų priežiūra ir jos pasekmės įgaliojimų suteikimui ir praradimui. Prognozuojamųjų policijos veiksmų atvejis“) leidinyje: van der Sloot, B., Broeders, D., ir Schrijvers, E. (red.), *The Netherlands Scientific Council for Government Policy (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid), Exploring the boundaries of big data, Amsterdam University Press, Amsterdamas*, p. 117–141.

Wrench, J. (2007), *Diversity management and discrimination: immigrants and ethnic minorities in the EU* (liet. „Įvairovės valdymas ir diskriminacija: imigrantai ir etninės mažumos ES“), *Ashgate, Olderšotas*, 2007.

Zarsky, T. Z. (2011), „Governmental Data Mining and its Alternatives“ (liet. „Valdžios sektoriaus duomenų gavyba ir alternatyvos“), *Penn State Law Review*, 11 t., Nr. 2, p. 285–330.

ES teisės aktai

Pagrindinės teisės

[Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija](#), 2012/C 326/02, OL 2012 C 326.

[Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai](#), 2007/C 303/02, OL 2007 C 303/17.

Nediskriminavimas

2000 m. birželio 29 d. [Tarybos direktyva 2000/43/EB](#), įgyvendinanti vienodo požiūrio principą.

2000 m. lapkričio 27 d. [Tarybos direktyva 2000/78/EB](#), nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.

Duomenų apsauga

2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) 2016/679](#) dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (Tekstas svarbus EEE).

2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos [direktyva \(ES\) 2016/680](#) dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuria panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR.

Sienų valdymas

2007 m. birželio 12 d. [Tarybos sprendimas 2007/533/TVR](#) dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo, OL 2007 L 205/63 (*SIS II*).

2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos [direktyva \(ES\) 2016/681](#) dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamajon atsakomybėn tikslais, OL 2016 L 119/132.

2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(EB\) Nr. 1987/2006](#) dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo, OL 1987 L 381/4.

2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(EB\) Nr. 767/2008](#) dėl Vizų informacinės sistemos (VIS) ir apsikeitimo duomenimis apie trumpalaikes vizas tarp valstybių narių, OL 2008 L 218/60 (*VIS reglamentas*).

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(EB\) Nr. 603/2013](#) dėl sistemos EURODAC sukūrimo pirštų atspaudams lyginti siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su sistemos EURODAC duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės

apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra, OL 2013 L 180/1.

2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) Nr. 1624/2016](#) dėl Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/399 ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 863/2007, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2007/2004 ir Tarybos sprendimas Nr. 2005/267/EB, OL 2016 L 251/1.

2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) Nr. 1052/2013](#), kuriuo sukuriama Europos sienų stebėjimo sistema (EUROSUR), OL 2013 L 295/11.

2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) 2016/399](#) dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas).

Teismų praktika

Prancūzija, kasacinis teismas (*Cour de Cassation*), Sprendimas 1245, 2016 m. lapkričio 9 d.

Jungtinė Karalystė, Lordų Rūmai, *R (dėl Gillan ir kitų pareiškimo) prieš Londono policijos komisarą ir kitus*, [2006] UKHL 12, 2006 m. kovo 8 d.

ESTT, C-524/06, [Heinz Huber prieš Vokietijos Federacinę Respubliką](#), 2008 m. gruodžio 16 d.

EŽTT, [B. S. prieš Ispaniją](#), Nr. 47159/08, 2012 m. liepos 24 d.

EŽTT, [S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę](#), Nr. 30562/04 ir 30566/04, 2008 m. gruodžio 4 d.

EŽTT, [Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę](#), Nr. 4158/05 2010, 2010 m. sausio 12 d.

JTŽTT, *Rosalind Williams Lecraft prieš Ispaniją*, Kom. Nr. 1493/2006, 2009 m. liepos 30 d.

Kaip susisiekti su ES

Asmeniškai

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai *Europe Direct* informacijos centrų. Artimiausio centro adresą rasite svetainėje https://europa.eu/european-union/contact_lt.

Telefonu arba el. paštu

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokestį),
- šiuo standartiniu numeriu: +32 22999696 arba
- elektroniniu paštu svetainėje https://europa.eu/european-union/contact_lt

Kaip rasti informacijos apie ES

Internetas

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje *Europa* (https://europa.eu/european-union/index_lt).

ES leidiniai

Nemokamų ir mokamų ES leidinių galite atsisiųsti arba užsisakyti <https://op.europa.eu/lt/publications>. Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į *Europe Direct* arba į vietos informacijos centrą (žr. https://europa.eu/european-union/contact_lt).

ES teisė ir susiję dokumentai

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1951 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje *EUR-Lex* (<https://eur-lex.europa.eu>).

ES atvirieji duomenys

ES atvirųjų duomenų portale (<https://data.europa.eu/euodp/lt>) galima susipažinti su ES duomenų rinkiniais. Duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais.

Dėl technologinių pokyčių profiliavimas vis dažniau taikomas įvairiomis aplinkybėmis, ir pastaruoju metu profiliavimo priemonių naudojimas teisėsaugos ir sienų valdymo pareigūnų darbe sulaukė didesnio ES valstybių narių dėmesio. Profiliavimas teisėtai taikomas siekiant užkirsti kelią nusikalstamai veikai, ją tirti ir traukti baudžiamojon atsakomybėn nusikalstamą veiką įvykdžiusius asmenis, taip pat išvengti neteisėtos migracijos ir nustatyti jos atvejus. Tačiau neteisėtas profiliavimas gali sumažinti pasitikėjimą valdžios institucijomis ir stigmatizuoti tam tikras bendruomenes.

Šiame vadove paaiškinama, kas yra profiliavimas, kokios teisinės sistemos jį reglamentuoja ir kodėl teisėtai vykdyti profiliavimą yra būtina siekiant užtikrinti pagrindines teises ir ypač veiksmingą viešąją tvarką bei sienų valdymą. Vadove pateikiama ir praktinių patarimų, kaip išvengti neteisėto profiliavimo vykdamas policijos ir sienų valdymo operacijas.

FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Viena, Austrija

Tel. +43 (1) 580 30-0, faks. +43 (1) 580 30-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Europos Sąjungos
leidinių biuras